

อำเภอ/ตำบล	ข้าราชการที่ไม่ได้แต่งตั้ง						ข้าราชการ						รวม	
	ข้าราชการที่ไม่ได้แต่งตั้ง			ข้าราชการ			ข้าราชการ			รวม				
	ตำแหน่ง	เงินเดือน	ค่าจ้าง	ตำแหน่ง	เงินเดือน	ค่าจ้าง	ตำแหน่ง	เงินเดือน	ค่าจ้าง	ตำแหน่ง	เงินเดือน	ค่าจ้าง	รวม	รวม
๑. อำเภอเมือง	13	50.00	21.68	1,919	8,416.76	3,314.01	509	1,813.75	1,151.16	5,833.658	10,230.50	4,465.17	22,382.012	
อำเภอเมือง				343	1,439	642	248	1,173	646	3,024.428	2,612	1,289	5,955,319	
อำเภอเมือง	12	44.00	21.68	272	987	429	196	246	336	1,986.790	1,233	765	4,317,220	
อำเภอเมือง				305	1,360	604	65	349	147	768.475	1,709	751	3,870,625	
อำเภอเมือง	1	6.00		203	971	302	1	6	0	0	977	302	1,491,055	
อำเภอเมือง				326	1,372	631	1	5	3	15,000	1,377	634	3,166,230	
อำเภอเมือง				191	1,021	316	1	12	4	18,900	1,033	320	1,540,294	
อำเภอเมือง				166	849	261	7	23	15	20,065	872	276	1,270,660	
อำเภอเมือง				113	418	129	0	0	0	0	419	129	770,609	
๑. อำเภอเมือง	139	631	304	1,060	4,844	1,921.46	2,140	10,720	5,253	28,886,006	15,564	7,174	38,151,389	
อำเภอเมือง	2	9.00	5.25	21	80	40	367	1,809	905	4,967,355	1,889	945	5,169,275	
อำเภอเมือง				179	879	338	414	2,292	673	5,960,330	3,171	1,211	8,182,940	
อำเภอเมือง				156	946	245	182	871	442	2,519,771	1,817	687	3,508,931	
อำเภอเมือง	6	19.75	9.40	136	618	328	670	3,326	1,770	10,320,240	3,943	2,098	12,124,136	
อำเภอเมือง				144	600	289	311	1,493	800	3,150,500	2,093	1,090	4,300,940	
อำเภอเมือง	116	485.00	238.60	25	87	31	154	652	321	1,349,440	739	352	1,473,668	
อำเภอเมือง	15	117.00	50.80	399	1,635	651	42	278	140	617,370	1,913	791	3,391,600	
๑. อำเภอเมือง	10	38	17	960	4,157	1,533.99	651	2,421	1,295	6,332,060	6,578	2,829	13,898,572	
อำเภอเมือง				60	193	57	125	561	273	1,347,200	754	330	1,555,200	
อำเภอเมือง				8	38	10	512	1,806	998	4,892,035	1,844	1,008	4,927,045	
อำเภอเมือง				136	757	280	0	0	0	0	757	280	1,973,120	
อำเภอเมือง	10	37.50	15.50	383	1,389	528	12	48	21	77,825	1,436	549	2,570,475	
อำเภอเมือง				268	1,315	467	0	0	0	0	1,315	467	2,135,732	
อำเภอเมือง				105	466	190	2	7	3	15,000	473	193	835,000	
๑. อำเภอเมือง	607	2,835	1,413	6,980	33,150	15,227.46	63,232,469	68,667	36,038	159,778,031				

ตารางที่ ๑๔-๖ : การเพาะปลูกพืชไร่และผัก ปี ๒๕๓๙/๔๐ : ฤดูฝน

อำเภอ/ตำบล	ครัวเรือน				ครัวเรือน				ครัวเรือน				ครัวเรือน			
	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)
อ.ปาย	1,111	9,637	3,721	7,605,824	186	942	262	923,787	1	2	1	3,500	1,588	9,452	2,455	18,574,706
เวียงใต้	140	563.00	257.81	177,152									127	896.25	258.82	1,946,553
ทุ่งยาว	222	2,440.00	990.25	672,150	106	418.00	145.60	545,845					596	4,462.75	1,152.70	9,051,108
แม่หาดวัง	268	3,725.25	1,575.82	2,506,977	76	339.00	90.40	302,002					247	1,168.00	283.02	2,000,790
แม่ธิ													1	3.00	0.72	5,040
เวียงเหนือ	207	1,434.00	406.07	2,254,060									441	1,779.00	456.41	3,168,670
เมืองแปง	125	735.50	258.38	947,085	11	78.00	23.40	70,100					127	930.00	248.95	2,022,060
โป่งสา	159	739.50	232.32	1,148,400	2	7.00	2.26	5,840	1	2.00	0.50	3,500	50	213.00	54.01	360,485
อ.ปางมะผ้า	1,404	8,596	2,385	288,840	1,023	3,252	1,164	3,320,487	29	36	8	77,751	152	380	77	764,846
ปางมะผ้า	433	2,684.50	742.94	97,025	413	1,611.00	623.86	2,088,331	12	21.00	4.65	38,274	48	133.00	28.19	208,900
สายทอง	326	2,463.25	677.86	53,400	235	558.00	130.42	29,500					2	6.00	1.08	8,640
ถ้ำลอด	219	1,434.00	410.15	65,200	148	516.75	185.28	534,258					8	31.00	6.16	43,390
นาปู่ป้อม	426	2,034.50	553.93	74,215	227	566.00	224.08	668,408	17	15.25	3.50	39,477	94	210.00	41.22	503,916
อ.เมือง	873	4,225	1,336	6,437,538	114	367	89	327,345	40	87	26	182,730	408	1,602	337	2,804,851
จองคำ													2	14.00	2.46	19,696
หัวยี่สิบ	306	1,595.25	456.53	2,360,980	26	64.25	19.79	70,420								
ปางหมู	43	259.00	106.45	392,721					8	17.00	9.80	69,990	120	566.75	99.31	855,296
ผาแดง	81	412.00	106.10	522,400					30	68.00	15.31	117,080	25	67.75	18.29	110,270
พมอจันแป	153	718.00	249.10	1,285,782	39	176.00	33.13	158,465					4	21.00	3.14	27,845
หัวม้ง	204	923.50	230.76	1,246,816	50	116.75	36.46	98,460	2	2.00	0.57	5,660	204	666.50	168.21	1,206,864
หัวผา	77	317.50	126.30	628,840									53	265.75	45.63	376,080
อ.ขุนยวม	559	4,369	1,310	4,176,150	0	0	0	0	0	0	0	0	344	1,667	448	1,053,719
ขุนยวม	1	5.00	1.50	4,500									44	146.50	166.26	577,158
เมืองปอน	90	608.50	188.02	729,800									264	1,388	242	188,885
แม่เงา													17	56.25	27.35	223,216
แม่ยวมน้อย	226	1,533.00	461.00	1,383,500												
แม่กิ๊	47	228.00	68.60	264,625									19	77.00	12.78	89,460
แม่อุคอ	205	1,984.75	590.39	1,793,725												

อำเภอ/ตำบล	รายได้						กำไรโดยเฉลี่ยต่อไร่						กำไรสุทธิ						กำไรหลัง																	
	ครัวเรือน			พื้นที่ปลูก			ผลผลิต			มูลค่า			ครัวเรือน			พื้นที่ปลูก			ผลผลิต			มูลค่า			ครัวเรือน			พื้นที่ปลูก			ผลผลิต			มูลค่า		
	ปลูก	(ไร่)	(ตัน)	ปลูก	(ไร่)	(ตัน)	ปลูก	(ไร่)	(ตัน)	ปลูก	(บาท)	ปลูก	(ไร่)	(ตัน)	ปลูก	(ไร่)	(ตัน)	ปลูก	(ไร่)	(ตัน)	ปลูก	(บาท)	ปลูก	(ไร่)	(ตัน)	ปลูก	(ไร่)	(ตัน)	ปลูก	(บาท)						
อ.แม่ลาวน้อย																																				
2,488	15,487.76	3,789.67	34,063.260	36	112	48	151,770	111	291	58	683,434	1,419	8,147	1,466	11,758,927																					
340	1,434.25	438.96	1,978,370	2	8.00	9.70	35,200	9	20.00	3.90	46,135	507	2,336.00	599.69	5,052,445																					
203	1,168.00	389.30	2,043,190					24	71.00	16.25	145,669	685	2,831.25	654.83	5,100,055																					
310	1,815.25	379.75	18,997,519	25	78.00	28.95	86,650	72	187.25	35.56	327,670	163	2,676.00	136.28	1,038,211																					
358	2,091.00	539.53	2,089,961					1	1.00	0.20	2,400	7	22.50	11.57	53,229																					
376	1,920.00	389.66	1,904,840	8	24.00	8.90	28,500	4	9.00	1.57	157,000	3	7.00	1.15	7,320																					
357	2,636.25	587.76	2,416,471									2	5.00	0.85	5,492																					
296	2,464.00	635.06	2,512,006									49	260.50	58.56	487,235																					
249	1,949.00	429.65	2,140,903	1	2.00	0.38	1,520	1	3.00	0.57	4,560	3	9.00	1.80	14,940																					
อ.แม่สะเรียง																																				
1,149	6,518	2,097	8,687,220	2	4	1	2,200	211	682	167	1,450,611	488	1,957	540	4,238,168																					
6.00	29.50	13.65	71,300.00									107	402.00	108.80	886,262																					
40	185.25	51.04	253,825	1	3.00	0.82	1,700	160	481.25	117.74	955,739	157	589.25	136.00	987,320																					
135	890.50	240.18	978,700					50	197.50	48.95	488,872	157	651.75	181.02	1,662,267																					
103	573.25	199.14	984,980																																	
401	2,181.00	841.31	3,318,430																																	
151	669.00	221.62	892,900	1	1.00	0.25	500	1	3.00	0.60	6,000	1	6.00	1.50	9,000																					
313	1,889.25	529.69	2,197,085									43	259.25	103.15	611,760																					
อ.สามแยก																																				
2,592	16,458	4,173	16,267,243	0	0	0	0	381	1,431	473	3,411,929	34	117	32	242,366																					
518	3,463.50	734.70	2,292,300					6	21.50	5.14	45,700	19	60.00	14.00	101,760																					
349	1,606.00	425.00	1,653,670					9	41.25	9.69	77,520	13	50	16	128,340																					
383	2,602.00	693.18	3,190,990					79	246.00	52.00	425,315	2	7.00	1.61	12,276																					
613	3,990	1,061	4,218,988					231	838.00	301.00	2,383,964																									
402	2,595.00	687.00	2,639,095																																	
แม่สามแลบ																																				
327	2,201	572	2,272,200					56	284	106	479,430																									
อ.แม่ฮ่องสอน																																				
10,187	65,281	18,809	77,557,076	1,370	4,567	1,504	4,725,699	773	2,529	733	5,819,955	4,433	23,322	5,353	39,242,581																					

อำเภอ/ตำบล	กระเทียมหัว				พริกชี้ฟ้าเมล็ดเล็ก				กะหล่ำปลี				อื่น			
	ครัวเรือนปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ครัวเรือนปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ครัวเรือนปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ครัวเรือนปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)
	ปลูก				ปลูก				ปลูก				ปลูก			
อ.ปาย	102	427	1,038	9,082,787	46	132	87	391,200					142	433	788	3,720,800
เวียงใต้	13	53.75	141.08	722,526	2	2.00	1.80	9,000					1	0.25	1	3,000
ทุ่งยาว	23	94.00	215.28	1,171,210	43	128.00	82.07	361,200					44	155	225	1,757,800
แม่มาตัง	57	228.50	512.23	6,569,161	1	2.00	3.00	21,000					91	253	488	1,786,200
แม่ธิ																
เวียงเหนือ																
เมืองแปง	7	48.00	62.00	550,000									6	25	55	173,800
โปงลาง	2	3.00	7.00	49,900												
อ.ปางมะผ้า	70	210	137	1,184,836					5	15	40	137,200	406	1,122	3,554	34,328,281
ปางมะผ้า	2	7.00	4.90	49,000									36	56.75	201.21	2,833,100
สบป่อง	51	149.00	96.82	734,418					3	8.00	20.00	78,400	233	757.00	2,469.57	20,800,303
ถ้ำลอด	9	45.00	31.50	359,100					2	7.00	19.60	58,800	68	218.50	639.20	8,161,550
นาปู่ป้อม	8	8.50	3.86	42,318									69	89.25	243.78	3,133,338
อ.เมือง	32	53	60	391,160	43	32	12	126,180	35	378	898	1,882,755	25	88	73	341,620
จองคำ																
ห้วยปูลิง					9	5.25	1.80	12,700	1	3.00	5.00	15,000	1	6	8	22,000
ปางหมู	9	15.00	24.00	243,600	15	6.75	6.22	42,940								
ผาบ่อง	4	13.25	19.15	16,750												
หมอกจำแป้	6	4.25	1.84	15,800	19	19.75	4.13	70,550	4	16.00	16.00	67,500	17	74	43	169,500
ห้วยป่อง	13	19.25	14.70	115,010					30	359.00	876.99	1,800,255	7	8	22	150,320
ห้วยผา																
อ.สุเมธ	3	6	6	30,000					1	6	18	52,500				
สุเมธ	2	4.00	4.00	24,000												
เมืองปอน																
แม่เงา	1	1.00	1.06	6,000												
แม่ยาวน้อย																
แม่กิ๊																
แม่อุดอ									1	5.00	17.50	52,500				

ตารางที่ ๑๒-7 : การเพาะปลูกพืชไร่และผัก ปี 2538/40 : ตุลาคม (ต่อ)

อำเภอ		พืชผัก-ไร่อื่นๆ				รวมพืชไร่-ผัก			
ตำบล	ครัวเรือนปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)		
อ่าวไทย	676	3,409	4,621	83,284,442	24,335	12,852	123,557,056		
เวียงใต้	1	0.25	1.00	3,000	1,516	682	2,861,231		
ทุ่งยาว	45	283.00	227.25	1,776,200	7,961	3,038	15,335,513		
แม่หาดถึง	128	368.00	635.30	2,356,200	6,084	3,687	15,542,330		
แม่สี					3	1	5,040		
เวียงเหนือ					3,213	862	5,422,730		
เมืองแปง	355	2,029.00	2,769.96	73,042,392	3,846	3,418	76,705,437		
โป่งสา	147	749.00	987.90	6,106,580	1,714	1,284	7,694,775		
อ.ปางมะพร้าว	1,308	2,231	4,056	226,386,976	15,841	11,420	287,080,236		
ปางมะพร้าว	187	437.75	367.13	4,064,102	4,931	1,973	9,378,732		
สปรอง	98	817.00	2,594.57	208,870,500	4,758	5,990	230,575,161		
ท่าสวด	127	366.25	769.29	9,013,830	2,619	2,061	18,236,128		
นาปูโอม	897	609.75	325.21	4,438,543	3,533	1,396	8,900,215		
อ.เมือง	416	1,318	1,400	3,875,688	8,139	4,230	16,180,078		
จองคำ					14	2	19,696		
หัวยุสิง	100	169.00	142.70	389,800	1,843	634	2,870,900		
ปางหมู	9	21.50	44.55	23,815	887	290	1,638,362		
ผาบ่อง	9	21.50	61.27	76,400	583	220	842,900		
หมอกจำแป้	110	295.50	47.59	381,348	1,325	398	2,176,590		
หัวยั้ง	82	468.25	1,073.45	2,549,515	2,563	2,483	7,172,900		
หัวผา	106	342.00	30.19	454,810	925	202	1,458,730		
อ.ชุมพร	12	27	29	289,500	6,063	1,810	5,606,869		
ชุมพร	6	13.75	7.25	73,000	168	179	678,658		
เมืองชุมพร	5	8.00	4.35	164,000	2,005	434	1,062,885		
แม่เฒ่า					57	28	229,215		
แม่หาดน้อย					1,533	461	1,383,500		
แม่เก็					305	81	354,085		
แม่ตุ๋น	1	5.00	17.50	52,500	1,995	625	1,898,725		

อำเภอ/ ตำบล	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก			พื้นที่ปลูก			รวมพื้นที่ปลูก		
		(ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	(ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	(ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)
อ.แม่ลาใหญ่	148	488	782	16,898,906	25,031	7,009	67,223,631			
แม่ลาใหญ่	4	3.50	0.21	2,550	3,802	1,052	7,114,700			
แม่ลาหลวง	6	20.00	13.51	52,980	4,174	1,175	7,969,214			
ท่านาใหม่	7	26.00	5.14	23,900	4,793	591	20,746,850			
แม่ไร่	18	79.00	164.79	666,110	2,258	870	3,424,460			
ห้วยหอม	88	293.00	464.95	15,656,200	2,548	1,340	19,400,710			
แม่หาด	9	25.00	43.38	205,975	2,592	576	2,838,553			
สันติคีรี	3	4.00	1.24	8,400	2,729	695	3,007,641			
ขุนแม่ลาใหญ่	13	37.00	88.87	284,790	2,037	610	2,731,503			
อ.แม่สะเรียง	689	2,948	8,018	11,232,170	15,177	18,818	36,059,112			
แม่สะเรียง	8	5.00	3.00	14,900	465	136	1,113,962			
บ้านภาค					1,267	321	2,288,584			
แม่คง	2	0.75	0.23	1,650	937	251	1,072,932			
แม่ขอม	3	7.50	1.20	27,300	1,638	436	3,337,419			
แม่เกาะ	525	2,028.00	5,233.29	1,586,770	6,237	11,298	6,489,970			
เสาหิน	1	0.25	0.02	1,400	679	224	909,800			
ป่าแป๋	150	906.00	2,780.69	9,601,150	3,953	6,152	20,846,545			
อ.สบเมย	146	524	1,825	5,616,030	19,031	8,300	31,220,696			
สบเมย					3,547	754	2,453,750			
แม่คะจวน					1,699	454	1,873,530			
แม่สวด					2,855	747	3,628,581			
กองก่อ	32	53.50	90.25	242,400	4,902	1,511	7,028,852			
ป่าโป่ง	114	470.00	1,735.00	5,373,630	3,536	4,157	13,386,355			
แม่สามแลบ					2,494	577	2,851,630			
อ.แม่ฮ่องสอน	3,396	10,943	20,732	347,584,710	113,617	64,538	646,957,680			

อำเภอ/ตำบล	กล้วยน้ำว้า				มะม่วง				ลำไย				ลิ้นจี่			
	ครัวเรือนปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ครัวเรือนปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ครัวเรือนปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ครัวเรือนปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)
อ.แม่จันทน์	108	198	39	149,885	91	169	1,542	148,122	28	65	10	185,500	13	20	5	40,150
แม่จันทน์					2	14	2	11,600	1	1		1,050				
แม่จันทน์					8	9	1,501	5,002	1	1						
ท่าแม่จันทน์	74	134	28	109,460	42	88	31	94,370	10	13	8	111,710				
แม่จันทน์					2	3		390	12	36	1	29,240				
หัวหม้อม	35	64	10	40,405	23	34	6	30,120	2	3		8,000	12	19	5	40,150
แม่จันทน์					8	12	1	2,710	2	11	1	15,500				
สันติคีรี					3	4	1	2,490								
ชุมแม่จันทน์					3	5		1,440					1	1		
อ.แม่สะเรียง	24	56	4	10,760	16	38	2	6,450	14	49	2	22,760				
แม่สะเรียง	3	2	1	2,000	5	10		1,000	6	7	1	19,000				
บ้านลาด	2	5			2	3										
แม่จาง	6	21		1,100	1	5										
แม่จาง	1	3		690	6	15	2	5,450	8	42	1	3,750				
แม่จาง																
เสกหิน	11	24	3	6,370	2	5										
ป่าหมี	1	1		600												
อ.สามชัย	1	1		200	7	1			3	3		15,000	2	6		
สามชัย	1	1		200	1	1										
แม่จาง					6				1	1	2	15,000				
แม่จาง																
กองชัย									2	2			2	6		
น้ำโง																
แม่สามชัย																
อ.แม่ฮ่องสอน	162	344	66	202,160	568	2,621	2,353	1,748,270	57	148	13	208,650	108	444	50	477,498

ตำบล	อำเภอ	ไม้ผลอื่นๆ				รวมไม้ผล			
		ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	
บ.ปาย	10	26	0.06	450	1,069	102.06	710.921		
วังใต้	10	26	0.06	450	387	39	338,222		
ทุ่งยาว					64	22	114,639		
แม่น้ำแดง					484	35	213,720		
แม่ธิ					0	0	0		
เวียงเหนือ					35	1	9,060		
เมืองแปง					67	2	15,060		
โปงลาง					32	3	20,220		
รวมทั้งหมด	4	7	2	8,400	130	60	456,650		
ปางมะผ้า	1	4	1.68	8,400	26	6	188,160		
สบลอง					34	8	41,000		
ท่าลอม					46	46	227,500		
พญาป้อม	3	3			24				
รวม					316	31.26	90,640		
จองคำ									
หัวปูลึง	1	1	0.70	1,400	21	4	7,900		
ปางหมู	2	4			40	0	1,700		
มาบอง					17	7	13,050		
หมอกจำแป้	12	41	3.67	31,790	216	12	55,955		
หัวฝาย					14	8	8,285		
หัวยมนา					7	1	3,750		
รวม					1,518	692	862,610		
ขุนยวม					1,220	590	592,810		
เมืองปอน					7	2	30,000		
แม่ภา					284	99	234,300		
แม่ยวมเหนือ									
แม่กิ									
แม่ต๋อย					7	1	5,500		

อำเภอ/ ตำบล	ไม้ผลอื่นๆ				รวมไม้ผล		
	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)
อ.เสนาณรงค์	20	50	28	88,285	502	1,825	592,902
แม่ถ้ำน้อย					15	2	12,650
แม่ลาหลวง					10	1,501	5,002
ท่าพาน้อย					235	67	315,540
แม่โค					39	1	29,630
ห้วยหอม	19	49	29.16	88,865	169	50	207,540
แม่ผาเจียง					23	2	18,210
สันติคีรี	1	1	0.20	400	5	1	2,890
ฐานแม่ถ้ำน้อย					6		1,440
อ.แม่ระเรียม	4	13	1	3,700	155	9	43,680
แม่ระเรียม	1	1	0.05	200	20	2	22,200
บ้านกาด	2	5	0.15	1,500	13		1,500
แม่คง					26		1,100
แม่ยม					60	3	9,890
แม่ทา							
เสกหิน					29	3	6,370
ป่าแป๋	1	7	1.00	2,000	8	1	2,600
อ.สามเงา	3	14	2	6,000	25	4	21,200
สบเมย					2		200
แม่ละقان					1	2	15,000
แม่สวด							
ทองก้อย					8		
ป่าโป่ง	3	14	2.00	6,000	14	2	6,000
แม่สามแลบ							
จ.แม่ฮ่องสอน	41	110	34	107,915	3,714	2,523	2,778,583

ตารางที่ ๑2-10 : การเพาะปลูกพืชไร่-ผักปี 2539/40 : ฤดูแล้ง (ต่อ)

อำเภอ/ตำบล	การเก็บเกี่ยว				ตัวเหลือง				ตัวสีส้ม				หมดแดง			
	ครัวเรือน		พื้นที่ปลูก		ครัวเรือน		พื้นที่ปลูก		ครัวเรือน		พื้นที่ปลูก		ครัวเรือน		พื้นที่ปลูก	
	ปลูก	ไร่	(ตัน)	บาท	ปลูก	ไร่	(ตัน)	บาท	ปลูก	ไร่	(ตัน)	บาท	ปลูก	ไร่	(ตัน)	บาท
อ.ปาย	2,140	8,882	24,286.16	165,449,811	139	636	216.04	1,618,120	1	2	0.42	9,000				
เวียงใต้	207	771	1890.39	9,886,577												
ทุ่งยาว	478	1,765	4353.29	23,303,116	5	22	23.63	125,900	1	2	0.42	9,000				
แม่มาตัง	648	2,907	8553.36	68,106,008	49	294	97.48	723,950								
แม่ธิ	333	1,218	3686.72	24,883,000	48	159	52.58	452,310								
เวียงเหนือ	305	1,413	4017.75	26,310,660	30	107	29.93	208,860								
เมืองแม่	156	782	1814.65	12,432,450	7	53	12.42	106,100								
โป่งสา	13	27	70	528,000												
อ.ปางมะผ้า	123	269	236.54	1,551,159	41	146	34.45	285,797								
ปางมะผ้า	31	78	102.37	513,440	23	99	24.55	202,616								
สบป่อง	2	4	13.2	66,000												
ท่าลวด	14	15	29.3	163,000												
นาปู่ป้อม	75	172	91.67	808,719	18	47	9.9	83,181								
อ.เมือง	1,098	2,209	2,523.06	19,249,351	854	3,972	858.27	6,190,603	24	71	17.33	155,220	11	8	9.15	88,260
จองคำ					8	41	3.22	32,760	2	7	2.34	28,080	3	2	2.75	33,000
หัวขุ้																
ปางหมู	120	203	309.19	3,427,306	262	1,649	284.17	2,251,980					1	1	0.1	500
ผาป่อง	240	470	632.07	2,961,720	302	1,098	290.45	1,856,475	22	64	14.99	127,140	4	3	0.95	12,000
หมอกจำแป้	138	171	99.71	857,825	115	362	106.29	764,955					1	0	0.19	1,480
ห้วยโป่ง	509	1,245	1380.97	10,803,370	18	68	42.07	194,912					2	3	5.16	41,280
หัวขุ้	92	121	101.12	1,199,130	149	755	132.07	1,079,520								
อ.ขุนยวม	389	1,177	1,011.10	6,837,650	585	2,580	945.84	7,137,128	0	0	0.00	0				
ขุนยวม	132	436	418.6	2,474,900	198	784	433.45	3,372,100								
เมืองปอน	64	223	108.7	1,484,850	189	1,179	248.9	1,694,698								
แม่สา	181	476	463.9	2,798,400	194	601	261.24	2,054,680								
แม่ยวมน้อย																
แม่เกี	12	42	19.9	79,500	4	16	2.25	15,880								
แม่สุคต																

กระเทียมหัว										กระเทียม				กระเทียมแดง			
อำนาจ/ตำบล	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	
อ.แม่ลาน้อย	469	1,008	1,047.12	8,293,225	1,285	6,112	882.26	7,119,997	78	313	90.11	710,784	8	14	12	67,800	
แม่ลาน้อย	27	62	45.85	381,000	61	265	53.94	433,652					2	2	0.36	3,600	
แม่ลาวหลวง	188	390	438.91	2,865,060	25	81	22.34	165,814	5	1	2.60	25,960	3	4	4.80	18,000	
ท่าผาใหม่	14	34	42.60	173,100	19	64	14.31	113,275	2	4	0.92	8,080	0	0			
แม่โต	1	2	1.40	9,800									2	3	2.10	23,700	
หัวหม้อม					1	5	0.90	7,200	1	3	1.50	9,000					
แม่ยาว	1	1	0.68	5,440	4	8	1.41	99,832									
สันติคีรี	42	155	121.97	654,500	3	12	3.00	24,000					1	5	4.50	22,500	
อ.แม่สะเรียง	196	366	385.71	4,203,325	1,172	5,677	766.36	6,276,224	70	305	85.09	687,744					
แม่สะเรียง	50	90	53.14	461,900	266	1,305	381.06	3,003,102									
บ้านกาด	35	85	128.14	793,350	127	498	144.09	1,114,970	51	219	63.48	495,116					
แม่คง	5	4	3.3	14,100	117	632	171.32	1,422,774									
แม่ยวม	104	186	208.83	2,924,275	628	3,065	25.97	211,228	18	86	21.47	171,228					
แม่เกาะ																	
เลาหิน	2	2	2.3	9,700	16	69	18.28	113,940	1	1	0.14	1,400					
ป่าแป๋					18	109	25.64	410,310									
อ.สามเงา	230	387	446.97	2,223,780	206	668	204.05	1,657,022	32	90	22.39	277,096					
สามเงา					56	204	43.92	393,590	2	11	2.23	173,000					
แม่ละสวน	204	362	401.72	2,001,480	124	367	135.29	1,078,400	26	72	17.85	90,920					
แม่สวด	1	1	0.65	2,600	26	87	24.84	185,032	2	6	0.96	7,376					
กองก้อย	25	34	44.6	219,700					2	2	1.35	5,800					
ป่าป้อง																	
แม่สามแลบ																	
จ.แม่ฮ่องสอน	4,646	14,310	26,947	207,808,311	4,282	19,780	3,887	30,284,891	206	781	215	1,819,844	19	22	21	156,060	

ตำบล	จำนวน				การดำนาปี				การดำนาปีแล้ง				การดำนาปีแล้ง			
	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)
อ.ปาย	1	1	2.70	8,100												
เวียงใต้																
ทุ่งกว																
แม่หาด	1	1	2.7	8,100												
แม่ธิ																
เวียงเหนือ																
เมืองแปง																
โป่งสา																
อ.ปางมะผ้า																
ปางมะผ้า																
สบป่อง																
ถ้ำลอด																
นาปู้อม																
อ.เมือง	1	6	24.00	36,000												
จองคำ																
หัวขลุ้ง																
ปางหมู																
ผาบ่อง																
หมอกจำแป๋	1	6	24	36,000												
หัวขลุ้ง																
หัวผา																
อ.ขุนยวม																
ขุนยวม									1	2	0.20	3,000				
เมืองปอน																
แม่ภา																
แม่ยวมน้อย									1	2	0.2	3,000				
แม่กิ																
แม่อุด																

ตำบล	จำนวน				งบกลางปี				งบลงทุนที่แบ่ง				งบอุดหนุนโดย			
	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	มูลค่า (บาท)	มูลค่า (ตัน)	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	มูลค่า (บาท)	มูลค่า (ตัน)	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	มูลค่า (บาท)	มูลค่า (ตัน)	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	มูลค่า (บาท)	มูลค่า (ตัน)
อ.แม่ลาน้อย	198	944	6,844,500	2,296	4	5	4.00	12,600								
แม่ลาน้อย																
แม่ลาหลวง					2	3	2.00	4,600								
ท่ามะปราง																
แม่โก																
หัวห้อม																
แม่ทอง																
สันติคีรี																
อ.แม่สะเรียง	198	944	6,844,500	2,295.80	2	2	2.00	8,000								
แม่สะเรียง																
บ้านกาด																
แม่คง																
แม่ควม					1	1	2	8,000								
แม่เกาะ	191	909	6,646,200	2,210.5												
เสาหิน					1	0										
ป่าแป๋	7	35	198,300	85.3												
อ.สบเมย	2	6	24,750	2.85	6	9	32.40	174,500								
สบเมย					1	1	1.2	3,000								
แม่ละตาม	2	6	24,750	2.85												
แม่สวด																
กองก้อย					4	7	30	168,500								
ป่าโป่ง					1	1	1.2	3,000								
แม่สามแลบ																
อ.แม่ฮ่องสอน	2	6	24,750	3	404	1,904	4,651	13,907,600	6	6	6	20,600	1	2	0	3,000

ตำบล	พริก				สิ่ง				พืชไร่-ผักอื่นๆ				รวมพืชไร่-ผัก			
	ครัวเรือนปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ครัวเรือนปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ครัวเรือนปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	
	ปลูก				ปลูก				ปลูก							
๑.แม่สำน้อย	3	3	0.92	8,860					12	12	5.96	51,100	8,419	4,318.98	23,119,466	
แม่สำน้อย													329	100	818,252	
แม่สำหลวง	3	3	0.92	8,860					2	2	0.20	1,200	484	472	3,090,494	
ท่าผาใหม่													102	58	294,455	
แม่โค									1	2	3.24	16,200	7	7	49,700	
ห้วยพ้อม													8	2	16,200	
แม่หนอง													9	2	105,272	
สันติคีรี													172	129	701,000	
๑.แม่สำเรียง	0	7,308	3,548.53	18,044,093					9	8	2.52	33,700	7,308	3,548.53	18,044,093	
แม่สำเรียง	1	1	0.1	5,000					6	3	1.52	25,500	1,399	436	3,495,502	
บ้านกาด									1	1	0.2	2,000	802	336	2,405,436	
แม่คง	1	5	0.6	4,200					1	0	0.2	2,000	641	175	1,443,074	
แม่ขาม													3,337	258	3,314,731	
แม่เกาะ													909	2,211	6,646,200	
เสาคิน													73	21	126,340	
ป่าแป๋									1	4	0.6	4,200	148	112	612,810	
๑.สบเมย	1	2	0.60	3,000					2	2	2.10	10,200	1,163	711.36	4,370,368	
สบเมย													216	47	569,590	
แม่คะสวน													807	558	3,195,560	
แม่สวด													93	26	195,008	
กองก่อ	1	2	0.6	3,000					2	2	2.1	10,200	46	79	407,200	
ป่าโป่ง													1	1	3,000	
แม่สามแลบ													0	0	0	
๑.แม่ฮ่องสอน	FREE!	FREE!	FREE!	FREE!	1	1	3	38,961	43	60	81	1,714,206	37,953	38,043	257,334,262	

ตำบล	มะม่วงแก้ว				ไม้ผลอื่นๆ				รวมไม้ผล			
	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	มูลค่า (บาท)
อ.ป่าพะยอม	5	18	0.54	3,220	5	25	19.72	56,800	43	20.26	59,820	
เวียงใต้					3	17	19.2	54,400	17	19	54,400	
ทุ่งยาว									0	0	0	
แม่หาด					1	5	0.3	1,000	5	0	1,000	
แม่ธิ	3	12	0.1	1,020	1	3	0.22	1,200	15	0	2,220	
เวียงเหนือ	1	3	0.22	1,100					3	0	1,100	
เมืองแปง									0	0	0	
โป่งสา	1	3	0.22	1,100					3	0	1,100	
อ.ป่าพะยอม												
ป่าพะยอม												
สบป่อง												
ถ้ำลอด												
นาปู้อม												
อ.เมือง	2	10	2.05	15,235	5	9	0.90	1,900	19	2.95	17,135	
จองคำ									0	0	0	
ห้วยบุ้ง									0	0	0	
ปางหมู	1	7	1.82	14,560					7	2	14,560	
ผาป่อง									0	0	0	
หมอกจำแป้					5	9	0.9	1,900	9	1	1,900	
ห้วยโป่ง	1	3	0.23	675					3	0	675	
ห้วยผา									0	0	0	
อ.สุรนารายณ์												
ขุนยวม												
เมืองปอน												
แม่เงา												
แม่ยวมน้อย												
แม่กั												
แม่ดุดอ												

ตำบล	มะม่วงแก้ว				ไม้ผลอื่นๆ				รวมไม้ผล			
	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ครัวเรือน ปลูก	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (บาท)	
อ.แม่อายน้อย												
แม่อายน้อย												
แม่อายหลวง												
ท่าผาใหม่												
แม่โก												
หัวห้อม												
แม่หลวง												
สันติคีรี												
อ.แม่สะเรียง												
แม่สะเรียง												
บ้านหาด												
แม่คง												
แม่ยวม												
แม่ทะนะ												
เสกหิน												
ป่าแป๋												
อ.สับเมย												
สับเมย												
แม่ละตวน												
แม่สวด												
กองก้อย												
ป่าแฝง												
แม่สามแสน												
จ.แม่ฮ่องสอน	7	28	3	18,465	10	34	21	59,500				

- ภาคผนวกที่ จ
- ทรัพยากรและบริการท่องเที่ยว
1. แหล่งท่องเที่ยว
 2. บริการท่องเที่ยว

ภาคผนวกที่ ฉ

ทรัพยากรและบริการท่องเที่ยว

1. แหล่งท่องเที่ยว

1.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

1.1.1) อำเภอปาย

1) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง	น้ำตกพร่อนท่าปาย
บ้านโป่งร้อน ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย แยกจากทางหลวง 1095 ห่าง
จากอำเภอประมาณ 12 กิโลเมตร
สภาพปัจจุบัน	จากทางเข้าด้านหน้าจะเป็นถนนลูกรังสภาพปานกลางเป็นระยะทาง
ประมาณ 300 เมตร ถึงบริเวณที่จอดรถซึ่งกันพื้นที่จากตัวน้ำร้อน
ซึ่งประกอบด้วยน้ำพุร้อน 3 บ่อที่ใหญ่มาจากใต้ดินและร้อนจัด
สามารถต้มไข่สุกได้ รอบๆตัวน้ำพุร้อนเป็นเส้นทางเล็กๆจัดใน
ลักษณะเป็นวงรอบที่สามารถเดินต่อถึงกันได้ สิ่งอำนวยความสะดวก
สะดวกมีห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า สุขา และมีที่นั่งพักผ่อน นับเป็นสถาน
ที่ที่น่าสนใจและสวยงามในระดับที่พัฒนาได้
2) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง	กองแลน
บ้านร้องเหยง ตำบลทุ่งยาว บนเส้นทางหลวง 1095 ผ่านอำเภอ
ปายประมาณ 7 กิโลเมตร และมีทางเดินดินลูกรังแยกไปอีก 700
เมตร
สภาพปัจจุบัน	เป็นหน้าผาสูงชัน ประมาณ 20 เมตร อันเกิดจากที่ดินถูกน้ำฝนกัด
เซาะจนพังทลายลงเหลือแต่ส่วนที่เป็นดินแข็งมีสภาพเป็นหน้าผาสูง
บางส่วนคอดกึ่งเหลือเป็นทางเดินประมาณ 1 เมตร ค่อนข้าง
อันตรายสำหรับนักท่องเที่ยว สภาพทางเดินและภูมิทัศน์ในบริเวณ
กองแลนมีพื้นที่ประมาณ 5 ไร่เศษ ขาดการดูแลรักษาเท่าที่ควร

- 3) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งสภาพปัจจุบัน น้ำตกแม่แพม
บ้านแม่ลาด อำเภอบาย
น้ำตกแม่แพมเข้าถึงค่อนข้างสะดวก ก่อนถึงตัวน้ำตกต้องเดินทาง
เท้าเข้าไปอีกเล็กน้อย ตัวน้ำตกมีความสวยงามระดับปานกลาง และ
มีแอ่งน้ำที่ไหลต่อเนื่องกันหลายแอ่ง ให้ความชุ่มชื้นและร่มรื่น ใน
บริเวณน้ำตกยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว
- 4) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งสภาพปัจจุบัน น้ำตกหมอแปง
หมู่ที่ 4 บ้านหมอแปง ตำบลนาเตง อำเภอบาย ห่างจากอำเภอบาย
ประมาณ 8 กิโลเมตร
บริเวณรอบน้ำตกเป็นปายาง สภาพร่มรื่น น้ำตกหมอแปงเป็นน้ำตก
ขนาดเล็กมีความสวยงาม มีแอ่งน้ำขนาดเล็กรองรับ พื้นที่รอบ
บริเวณศาลานั่งพักและพื้นที่รอบเป็นลานดิน ใกล้เคียงกับบริเวณน้ำ
ตกมีหมู่บ้านชาวเขาเผ่ามูเซอแดงอาศัยอยู่
- 5) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งสภาพปัจจุบัน น้ำตกม่วงสร้อย
บ้านม่วงสร้อย ตำบลนาเตง อำเภอบาย ห่างจากน้ำตกหมอแปงเล็ก
น้อย
เนื่องจากการเข้าถึงน้ำตกม่วงสร้อยยังไม่สะดวก ดังนั้นสภาพแวด
ล้อมต่างๆยังไม่ได้มีการพัฒนา ถึงแม้ตัวน้ำตกจะมีคุณค่าทางความ
งามและธรรมชาติแวดล้อมค่อนข้างสูงก็ตาม
- 6) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งสภาพปัจจุบัน โป่งน้ำร้อนห้วย
อยู่ในป่าแม่ปายฝั่งซ้ายตอนบน หอ่งที่ตำบลแม่ฮี้โดยใช้เส้นทาง
หลวงหมายเลข 1095 (ปาย-แม่กลัย) ข้ามสะพานแม่น้ำปายถึง
บริเวณหลักกิโลเมตรที่ 87-88 แยกซ้ายเข้าไปอีก 2 กิโลเมตร
สภาพของบ่อน้ำร้อน เป็นบ่อน้ำร้อน น้ำกำลังเดือดเป็นฟอง ๆ และ
มีหมอกควันปกคลุมพื้นที่ พร้อมทั้งมีน้ำร้อนไหลเรื่อย ๆ ทั่ว
บริเวณกว้างมีบ่อใหญ่สองบ่อ นอกนั้นมีลักษณะผุดเป็นบางจุด
ความร้อนประมาณ 80 องศาเซลเซียส และรอบ ๆ โป่งร้อนเป็นไม้
สักที่สมบูรณ์มาก ภายในบริเวณอนุญาตให้ตั้งเต็นท์พักแรมได้ แต่
ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ ทั้งสิ้น

7) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง
 โป่งน้ำร้อนเมืองแปง
 อยู่ในเขตบ้านเมืองแปง ตำบลเมืองแปง ห่างจากอำเภอบางปะอินประมาณ 28 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1095 (บางปะอิน-มวกเหล็ก) และแยกเข้าสาย 1265 ด้านขวามือ ตรงบริเวณหลักกิโลเมตรที่ 85-86 ใกล้กับหน่วยพิทักษ์และรักษาป่าแม่เปิง

สภาพปัจจุบัน
 เป็นบ่อน้ำพุร้อนขนาดใหญ่ อุณหภูมิของน้ำร้อนสูงถึง 95 องศาเซลเซียส และพุ่งขึ้นเป็นระยะ ๆ

8) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง
 น้ำพุร้อนเมืองแปง
 อยู่บริเวณบ้านเมืองแปง ตำบลเมืองแปง ห่างจากอำเภอบางปะอินประมาณ 35 กิโลเมตร

สภาพปัจจุบัน
 เป็นบ่อน้ำพุร้อนขนาดใหญ่ อุณหภูมิน้ำร้อนถึง 95 องศาเซลเซียส และพุ่งขึ้นเป็นระยะ ๆ

9) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง
 น้ำพุร้อนโป่งร้อน
 อยู่บริเวณบ้านท่าบ้าย ตำบลแม่ธิ ห่างจากอำเภอบางปะอินประมาณ 2 กิโลเมตร

สภาพปัจจุบัน
 เป็นน้ำพุร้อนที่ไหลมาจากใต้ดิน อุณหภูมิน้ำร้อนจัด สามารถเดินทางเข้าท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล

10) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง
 ห้วยหนองจอก
 อยู่บริเวณป่าแม่ยะ ตำบลแม่ธิ อยู่ห่างจากอำเภอบางปะอินประมาณ 43 กิโลเมตร

สภาพปัจจุบัน
 เป็นแหล่งอนุรักษ์ต้นน้ำห้วยหนองจอก มีการปลูกไม้ดอกไม้พุ่มหลายชนิดและออกดอกในฤดูหนาว ตั้งอยู่บนภูเขาและมีวิวทัศน์สวยงามมาก ฤดูที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยว คือ ฤดูหนาว

1.1.2) อำเภอปางมะผ้า

1) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง
 ถ้ำแม่ละนา
 บ้านแม่ละนา กิ่งอำเภอปางมะผ้า แยกทางหลวง1095 ไปอีกประมาณ 4 กิโลเมตร

สภาพปัจจุบัน	ถ้าแม่ละนาเข้าถึงยากมากโดยเฉพาะทางรถยนต์ เพราะจากบ้านแม่ละนาต้องเดินทางไปตามทางที่คดเคี้ยว ชรุขระ และชันมากอีกประมาณ 1 ชั่วโมง และเดินเท้าต่อไปอีก 40 นาที เป็นถ้ำที่มีระดับความงามเป็นเลิศ สามารถเดินทะลุถ้ำเป็นระยะทาง 12 กิโลเมตร
2) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง	ถ้ำผาเผือก บ้านผาเผือก อำเภอปางมะผ้า แยกจากทางหลวง 1095 เข้าไปประมาณ 14 กิโลเมตร
สภาพปัจจุบัน	ถ้ำผาเผือกเป็นถ้ำใหญ่ที่เข้าปากถ้ำได้ไม่ยาก บริเวณปากถ้ำเป็นทรายละเอียดลักษณะเป็นฝุ่น มีก้อนหินขนาดใหญ่เรียงรายอยู่ปากทาง บริเวณปากถ้ำต่ำกว่าบริเวณหน้าถ้ำมาก มองลงไปจากหน้าถ้ำจะเห็นระดับต่างของพื้นที่หลายระดับ ซึ่งต้องไต่ลงไปจนถึงปากถ้ำ บริเวณปากถ้ำมีลำธารซึ่งต่อมาจากสายน้ำในถ้ำทำให้สดชื่นเขียวชะอุ่ม มีมอส และเฟิร์นขึ้นทั่วไป
3) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง	ถ้ำปางคาม บ้านปางคาม อำเภอปางมะผ้า แยกจากทางหลวง 1095 เข้าไปประมาณ 27 กิโลเมตร ทางหลักเส้นเดียวกับถ้ำผาเผือก และถ้ำแม่ละนา
สภาพปัจจุบัน	ถ้ำปางคาเข้าถึงค่อนข้างยาก เพราะต้องเดินทางเลียบทุ่ง และลุยข้ามลำธารต่อบ้านผาเผือก และไม่มีเส้นทางเฉพาะที่สังเกตเห็นได้ ต้องเดินทางเลียบลำธารและผ่านทุ่งหญ้า ทางเข้าปากถ้ำต้องปีนหน้าผาที่สูงชันและลื่นเนื่องจากอยู่ในพื้นที่ป่าที่มีความชื้นสูงมาก ถ้ำปางคามเป็นถ้ำทะลุยาวประมาณ 800 เมตร
4) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง	ถ้ำน้ำหลวง บ้านแม่หลวง กิ่งอำเภอปางมะผ้า ห่างจากกิ่งอำเภอปางมะผ้าประมาณ 7.7 กิโลเมตร
สภาพปัจจุบัน	ถ้ำน้ำหลวงเข้าถึงได้ยากต้องเดินเท้าจากสะพานน้ำของไปอีก 2 ชั่วโมง เลียบแม่น้ำของและแม่น้ำหลวงไปจนถึงปากถ้ำ เป็นถ้ำที่ยาวมากประมาณ 8.5 กิโลเมตร เป็นถ้ำที่เรียกได้ว่าใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลก

- 5) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง
สภาพปัจจุบัน

ถ้ำและน้ำตกชู้ซ่า
บ้านแม่สุยะ อำเภอปางมะผ้า ต้องเดินเท้าต่อไปอีก 3-4 ชั่วโมง
ถ้ำและน้ำตกชู้ซ่าเป็นถ้ำและน้ำตกใต้ดิน ที่เข้าถึงได้ยากลำบากมาก
สภาพแวดล้อมยังเป็นป่าดิบ มีน้ำตกเล็ก ๆ กว่า 20 แห่ง ตลอด
ความยาว 100 เมตร ตลอดลำน้ำในถ้ำมีลำธารใหญ่ เดินเข้าไป
800 เมตร จะพบน้ำตกใต้ดิน
- 6) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง
สภาพปัจจุบัน

น้ำบ่อผี
บ้านลูกข้าวหลาม อำเภอปางมะผ้า ต้องเดินจากบ้านลูกข้าวหลาม
ไปประมาณ 40 นาที
ถ้ำน้ำบ่อผีเป็นปล่องลึกขนาดใหญ่ ลึกประมาณ 100 เมตร บริเวณ
ก้นเหวลึกด้วยป่าดิบ มีต้นไม้สูงกว่า 30 เมตร
- 7) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง
สภาพปัจจุบัน

ถ้ำผีแมน
ตำบลสบป่องกิ่งอำเภอปางมะผ้า ห่างจากตัวอำเภอไปทางอำเภอ
เมืองประมาณ 1 กิโลเมตร และเดินทางขึ้นเขาไปอีกประมาณ 10
นาที
ถ้ำผีแมนเข้าถึงได้สะดวกจากทางหลวง 1095 แต่ต้องปีนเขาที่ค่อนข้าง
ชันขึ้นไปยังตัวถ้ำ สภาพแวดล้อมและลักษณะของถ้ำอยู่ใน
ระดับที่น่าสนใจมาก เพราะสวยงามและน่าศึกษา เพราะในถ้ำมีการ
ค้นพบสิ่งซึ่งคล้ายโครงศพที่ทำจากไม้บรรจุอยู่ในคูหา ในบริเวณถ้ำ
และพื้นที่รอบๆไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกใดๆแก่นักท่องเที่ยว
- 8) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง
สภาพปัจจุบัน

สถานศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าถ้ำน้ำลอด
ตั้งอยู่ที่ตำบลถ้ำลอด ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นระยะทาง
ประมาณ 77 กิโลเมตร ตามเส้นทางหลวงสาย 1095 (ปางมะ
ผ้า-ปาย) ประมาณหลักกิโลเมตร 138-139 มีทางแยกซ้ายจาก
อำเภอปางมะผ้าเข้าไปตามทางบ้านถ้ำลอดอีก 9 กิโลเมตร
สถานศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าถ้ำน้ำลอดเป็นแหล่ง
โบราณคดีสำคัญ ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของเขตรักษาพันธุ์สัตว์
ป่าแม่ปาย มีสถานที่ที่น่าสนใจ คือ “ ถ้ำลอด ” ซึ่งมีลำห้วยชื่อ
น้ำนาง ไหลลอดภูเขาไปทะลุออกอีกด้านหนึ่ง ทำให้เกิดเป็นถ้ำที่มี
หินงอกหินย้อยสวยงาม เป็นถ้ำเก่าแก่จากการค้นพบเครื่องมือเครื่อง

ใช้โบราณในถ้ำ สันนิษฐานได้ว่ามีอายุประมาณ 2,000 ปีมาแล้ว ภายในถ้ำมีความยาวประมาณ 1 กิโลเมตร ประกอบด้วยห้องโถงใหญ่อีก 3 ห้อง เรียกชื่อต่าง ๆ กัน คือ “ ถ้ำเสาหินหลวง “ เป็นถ้ำกว้างใหญ่มีหินงอกหินย้อยสวยงามมากมาย “ ถ้ำตุ๊กตา “ มีหินงอกเป็นรูปปมเล็ก ๆ คล้ายตุ๊กตาตั้งเรียงรายอยู่มากมาย และด้านหนึ่งของผนังถ้ำยังปรากฏภาพเขียนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ถัดนี้เป็นถ้ำที่กว้างและยาวที่สุดในถ้ำลอด ถ้ำสุดท้ายอยู่ด้านทางออก คือ “ ถ้ำผีแมน “ นอกจากมีหินงอกหินย้อยสวยงามแล้ว ยังเป็นที่พบเศษภาชนะดินเผา มีซีกฟันและกระดูกของมนุษย์ เมล็ดพืช เครื่องมือหินรวมทั้ง “ โลงผีแมน “ อีกด้วย โลงผีแมนนี้มีลักษณะเป็นท่อนไม้ที่ถูกขุดตรงส่วนกลางออกเป็นร่องคล้ายเรือหรือรางไม้ใส่อาหารให้สัตว์เลี้ยง มีทั้งขนาดเล็กและใหญ่ โดยโลงขนาดใหญ่จะถูกวางอยู่บนคานโดยใช้ต้นเสา 4-6 ต้น ตั้งกับพื้นถ้ำ และเสาแต่ละคู่จะถูกเจาะเป็นช่องเพื่อสอดใส่คานไว้วางพาดโลงผีแมน

สำหรับการเข้าชมถ้ำนั้น จะเปิดบริการทุกวัน ตั้งแต่เวลา 08.00 - 17.00 น. แต่นักท่องเที่ยวไม่สามารถเข้าชมเองได้เนื่องจากภายในถ้ำมืดมาก จึงต้องให้บริการผู้นำทางพร้อมตะเกียงเจ้าพายุโดยจะเสียค่าบริการ 100 บาท ต่อผู้นำทาง 1 คน การเดินชมถ้ำจะแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ช่วงแรกจะเป็นการชม 2 ถ้ำใหญ่ คือถ้ำเสาหินหลวงและถ้ำตุ๊กตา

หากนักท่องเที่ยวต้องการจะเข้าชมถ้ำผีแมนจะต้องล่องแพผ่านธารน้ำที่ลัดภายในถ้ำ โดยจะมีแพของชาวบ้านรอให้บริการอยู่

ในบริเวณสถานศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าถ้ำน้ำลอดนี้ยังเป็นแหล่งดูนก ซึ่งทางหน่วยบริการได้จัดทำป้ายบอกจุดดูนกไว้เป็นระยะ ๆ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเดินชมเองได้

1.1.3) อำเภอเมือง

<p>1) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง</p>	วนอุทยานถ้ำปลา บ้านห้วยผา อำเภอเมือง ห่างจากตัวจังหวัด 17 กิโลเมตร บนทางหลวง 1095 ทางไปยังกิ่งอำเภอปางมะผ้า
สภาพปัจจุบัน	ถ้ำปลาดังอยู่บริเวณเชิงเขา เป็นแอ่งน้ำในภูเขาที่มีน้ำใต้ภูเขาไหลออกมาต่อเนื่องกับลำธาร ในแอ่งน้ำใต้ภูเขานี้มีปลาน้ำจืดขนาดใหญ่ ซึ่งเรียกชื่อว่า ปลาพลวงหรือปลามุง เป็นปลาตระกูลเดียวกับปลาคาร์พ ปลานี้ไม่มีใครล่านำไปเป็นอาหารหรือทำอันตราย เพราะเชื่อว่าเป็นปลาศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่โดยรอบวนอุทยานถ้ำปลาเป็นพื้นที่เนินเขาร่มรื่นสวยงาม และได้รับการปรับปรุงและฟื้นฟูภูมิสถาปัตย์โดยรอบให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมืองและนักท่องเที่ยว ปัจจุบันปรับปรุงอยู่ในสภาพที่มีภูมิทัศน์ที่ดี และสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อมมูล และมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่เป็นอาคารถาวรด้วย
<p>2) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง</p>	ถ้ำสามตา บ้านห้วยผา ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง แยกจากทางหลวง 1095 ห่างจากตัวอำเภอเมือง 20 กิโลเมตร
สภาพปัจจุบัน	เป็นถ้ำขนาดเล็กกระจายตัวทั่วไปใต้เชิงเขา บริเวณหน้าถ้ำมีหนองน้ำ ซึ่งเกิดจากน้ำที่ไหลจากภายในภูเขาตลอดเวลา รอบหนองน้ำมีต้นไม้ปกคลุมร่มรื่น น้ำเสียดยที่ปัจจุบันมีสำนักสงฆ์ยึดครองสถานที่นี้ และปลูกสร้างอาคารในบริเวณหนองน้ำ และใช้ถ้ำต่างๆ ในการปฏิบัติธรรม
<p>3) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง</p>	ถ้ำวสุญญตาราม บ้านห้วยผา ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง เส้นทางเดียวกับถ้ำสามตา แยกจากถ้ำสามตาเป็นถนนดินลูกรังเข้าไปอีกประมาณ 200 เมตร
สภาพปัจจุบัน	ถ้ำวสุญญตารามปัจจุบัน เป็นสำนักสงฆ์ซึ่งมีการปลูกสร้างอาคารอยู่เป็นกลุ่มเกาะตามเนินเขา สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปร่มรื่นสวยงามและสงบ

- 4) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง
สภาพปัจจุบัน
- วนอุทยานน้ำตกผาเสือ น้ำตกผาตั้ง น้ำตกผาส่อม และน้ำตกปางตอง
ตำบลหมอกจำแป๋ อำเภอเมือง แยกจากทางหลวง 1095 ไปทางกิ่งอำเภอปางมะผ้า แยกเข้าถนนที่กำลังปรับปรุงขยายผิวจราจรไปทางซ้ายห่างจากตัวเมือง ประมาณ 27 กิโลเมตร
น้ำตกผาเสือเป็นน้ำตกที่สวยงาม มีลักษณะเป็นน้ำตกผสมกับแก่ง และมีความต่อเนื่องของสายน้ำและภูมิทัศน์มาจากน้ำตกปางตองซึ่งอยู่ทางตอนเหนือ และต่อเนื่องไปยังน้ำตกผาตั้งและผาส่อมที่อยู่ทางตอนใต้ ปัจจุบันได้รับการพัฒนาให้เป็นจุดแวะพักและแวะชม น้ำตกได้ พร้อมมีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่สมบูรณ์ได้ ซึ่งสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้แวะชมได้ เพราะเป็นทางผ่านไปยังพระตำหนักปางตองและบ้านแม่ฮ่อ บ้านแม่ฮั่ว และบ้านป่าแปง
- 5) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง
สภาพปัจจุบัน
- น้ำพุร้อนผาบ่อง
บ้านผาบ่อง ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง อยู่ริมทางหลวง 108 ห่างตัวเมืองประมาณ 12 กิโลเมตร
น้ำพุร้อนผาบ่องอยู่ติดชุมชนบ้านผาบ่อง มีชาวบ้านมาใช้น้ำอาบเป็นประจำ ปัจจุบันมีการพัฒนาชุดลอบบริเวณบ่อน้ำร้อน สร้างที่อาบน้ำเป็นห้อง และที่อาบน้ำรวมพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ศาลาพักผ่อน ร้านค้า และที่จอดรถยนต์ รวมทั้งมีการปรับปรุงภูมิทัศน์
- 6) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง
สภาพปัจจุบัน
- บ้านน้ำเพียงดิน
อยู่ในเขตตำบลผาบ่อง
บ้านน้ำเพียงดินเป็นสถานที่พักผ่อนที่นักท่องเที่ยวนิยมล่องเรือตามน้ำไป จากบ้านห้วยเตี๋โยไปจนถึงบ้านน้ำเพียงดิน โดยเรือหางยาวใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ตลอดเส้นทางที่ล่องเรือไปตามลำน้ำจะผ่านระลอกน้ำที่ลดระดับลดหลั่นไปคล้ายธารน้ำตก นับเป็นทัศนียภาพที่งามจับตา

1.1.4) อำเภอขุนยวม

<p>1) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง</p> <p>สภาพปัจจุบัน</p>	ถ้ำผาผึ้ง หมู่บ้านหนองแห้ง อำเภอขุนยวม แยกจากทางหลวง 108 (ขุนยวม-แม่ลาน้อย) เป็นถ้ำขนาดเล็กที่เข้าถึงได้โดยสะดวก แต่ทางเข้ายังไม่ดีนัก สามารถเข้าท่องเที่ยวได้ตลอดปี แต่ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆที่ให้แก่บริการแก่นักท่องเที่ยว
<p>2) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง</p> <p>สภาพปัจจุบัน</p>	น้ำพุร้อนหนองแห้ง หมู่บ้านหนองแห้ง อำเภอขุนยวม แยกจากทางหลวง 108 (ขุนยวม-แม่ลาน้อย) ห่างจากอำเภอขุนยวมประมาณ 26 กิโลเมตร น้ำพุร้อนหนองแห้ง เป็นน้ำพุร้อนขนาดกลาง ยังไม่ได้รับการพัฒนา ในตัวน้ำพุร้อน ได้มีการจัดเตรียมการบริการให้ความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เตรียมบริเวณที่จอดรถ พร้อมศาลาพักผ่อนและสุขา สามารถท่องเที่ยวได้ตลอดปี
<p>3) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง</p> <p>สภาพปัจจุบัน</p>	น้ำตกแม่ยวมหลวง ตำบลยวมหลวง อำเภอขุนยวม น้ำตกแม่ยวมหลวงเข้าถึงสะดวกจากทางหลวง 1263 แยกเข้าเส้นทางเดียวกับอุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์ ห่างทางแยกประมาณ 1.4 กิโลเมตร และเดินเท้าเข้าไปอีกประมาณ 200 เมตร เป็นน้ำตกที่ผสมระหว่างน้ำตกและแก่ง มีความร่มรื่นและสวยงาม สองข้างทางเดินเข้าน้ำตกเป็นป่าเขียวชอุ่ม ในบริเวณน้ำตกขาดสิ่งอำนวยความสะดวก ทำให้แลเห็นขยะอยู่ทั่วไป
<p>4) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง</p> <p>สภาพปัจจุบัน</p>	ทุ่งบัวตอง บ้านแม่สุรินทร์ ตำบลยวมน้อย อำเภอขุนยวม ดอยแม่ฮูคามีพื้นที่ครอบคลุมเขาหลายลูกกว้างประมาณ 1000 ไร่ อยู่ในความรับผิดชอบ ดอกบัวตองจะบานเต็มหุบเขาในช่วงเดือนตุลาคม-ธันวาคม ซึ่งมีความสวยงามมาก บริเวณทุ่งบัวตองมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ศาลาพักผ่อน และบริการน้ำดื่ม สุขา และมีพื้นที่ให้ตั้งเต็นท์พักแรม

- 5) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง
อุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์
สภาพปัจจุบัน
บ้านแม่สุรินทร์ อำเภอบัวชุม ห่างทางแยก 1263 ประมาณ 24 กิโลเมตร และห่างจากตัวอำเภอบัวชุมประมาณ 50 กิโลเมตร
อุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์มีเนื้อที่ทั้งหมด 247,875 ไร่ อยู่ในความรับผิดชอบของกองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ บริเวณอุทยานได้รับการพัฒนาสภาพแวดล้อม และมีสิ่งบริการแก่นักท่องเที่ยวในระดับดีมาก บริเวณน้ำตกมีพื้นที่ชมทิวทัศน์หลายระดับให้ความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวได้ดี น้ำตกแม่สุรินทร์เป็นน้ำตกที่สวยงามมาก เป็นน้ำตกชั้นเดียวไหลจากหน้าผาไปสู่หุบเขาเบื้องล่าง สูงประมาณ 100 เมตร สามารถเข้าถึงน้ำตกได้โดยการเดินเท้า แต่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะนิยมชมในระยะไกล ในบริเวณที่ชมวิวก่อนได้จัดเตรียมไว้
- 6) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง
น้ำตกแม่อุค
สภาพปัจจุบัน
ตั้งอยู่บริเวณดอยแม่อุค ก่อนถึงทุ่งบัวตองเล็กน้อย มีทางแยกเข้าสู่ น้ำตกประมาณ 3 กิโลเมตร
เป็นน้ำตกชั้นเดียว สูงประมาณ 30 เมตร ตกจากร่องหินขนาดใหญ่ ตอนกลางของสายน้ำมีร่องหินกว้าง สามารถเดินเข้าไปชมม่านน้ำตกได้ เพิ่งค้นพบเมื่อปี 2530

1.1.5) อำเภอแม่ลาน้อย

- 1) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง
ถ้ำแม่ทุ
สภาพปัจจุบัน
เขตบ้านป่าหมาก ตำบลแม่ลาน้อย ห่างจากอำเภอไปทางทิศตะวันออกประมาณ 7 กิโลเมตร
ถ้ำนี้ลึกประมาณ 15 เมตร ภายในถ้ำประกอบด้วยหินงอกหินย้อยที่สวยงามมาก
- 2) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง
บ่อน้ำร้อนแม่ทุ
สภาพปัจจุบัน
อยู่ในเขตตำบลแม่ลาน้อย
เป็นบ่อน้ำร้อนที่มีความร้อนสูงมาก สามารถต้มไข่ให้สุกได้

3) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว ที่ตั้ง	น้ำตกดาวดิงส์ อยู่ในเขตบ้านทุ่งรวงทอง ตำบลแม่ลาน้อย ห่างจากอำเภอประมาณ 6 กิโลเมตร
สภาพปัจจุบัน	เป็นน้ำตกที่สวยงามแห่งหนึ่ง

1.1.6) อำเภอแม่สะเรียง

- 1) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว ทุ่งบัวตองดอยแม่เหาะ

ที่ตั้ง	ตำบลแม่เหาะริมทางหลวง 108 บริเวณหลักกิโลเมตรที่ 84
สภาพปัจจุบัน	ดอยแม่เหาะเป็นที่ตั้งศูนย์พัฒนาชาวเขาของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ริมทางหลวงซึ่งมีภูมิทัศน์ที่งดงาม โดยเฉพาะดอกบัวตองซึ่งจะบานในช่วงเดือนตุลาคม ถึงเดือนธันวาคม

- 2) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว ถ้ำห้วยหลวง

ที่ตั้ง	ห่างจากอำเภอแม่สะเรียงไปทางอำเภอแม่ลาน้อยบนทางหลวง 108 ประมาณ 9 กิโลเมตร
สภาพปัจจุบัน	เป็นถ้ำขนาดเล็กเข้าถึงได้ง่ายริมทางหลวง มีสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่น สามารถเดินเข้าไปเยี่ยมชมได้ง่าย แต่น่าเสียดายที่ปัจจุบันกลายเป็นสำนักสงฆ์ ซึ่งตามสภาพความเป็นจริงเป็นการใช้พื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เพราะมีการสร้างสิ่งก่อสร้างชั่วคราวที่ทำลายความสวยงามตามธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

- 3) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติ สาละวิน

ที่ตั้ง	ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสาละวิน ซึ่งกั้นพรมแดนระหว่างไทยกับพม่า
สภาพปัจจุบัน	มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่บริเวณที่ดินป่าแม่ยวมฝั่งขวาและป่าสาละวิน ในท้องที่ตำบลเสาหิน ตำบลบ้านกาด ตำบลแม่คงตำบลแม่ยวม อำเภอแม่สะเรียง และตำบลแม่สามแลบ อำเภอสบเมย มีพื้นที่ประมาณ 721.52 ตารางกิโลเมตร หรือ 450,950 ไร่ ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2537 การเดินทางมีรถโดยสารสายอำเภอแม่สะเรียง – บ้านสามแลบบริการหรือสามารถเช่ารถจากอำเภอแม่สะเรียงไปยังบ้านแม่สามแลบ ระยะทางประมาณ 46 กิโลเมตร จากนั้นจะต้องลงเรือจากบ้านแม่สามแลบไปตามแม่น้ำสาละวิน ใช้เวลาประมาณครึ่งชั่วโมง

โหมง โดยจะมีเรือของชาวบ้านมาบริการ คิดในราคาเหมาลำ จากที่ทำการอุทยานฯ สามารถมองเห็นทิวทัศน์ของลำน้ำสาละวินและฝั่งพม่าได้กว้างไกลและในบริเวณด้านหน้าของที่ทำการอุทยานฯ ยังมีหาดทรายสีขาวละเอียดเหมาะแก่การตั้งเต็นท์พักแรม ถัดไปทางทิศเหนือจะเป็นบ้านท่าตาง ซึ่งยังมีหาดทรายสวยงามอีกแห่งหนึ่ง เรียกว่า “หาดแท่นแก้ว” นอกเหนือจากธรรมชาติที่งดงามของริมฝั่งน้ำแล้ว ยังมีทรัพยากรที่สำคัญและมีค่า อันได้แก่ พันธุ์ไม้ป่า เช่น ไม้สัก ไม้แดง ไม้เต็ง ซึ่งมีอยู่มากมายในบริเวณนี้ และสัตว์ป่านานาชนิด เป็นต้น

1.1.7) อำเภอสบเมย

1) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง

บ้านแม่สามแลบ

ริมแม่น้ำสาละวินหรือแม่น้ำคง อยู่ในเขตตำบลสบเมย ห่างจากอำเภอสบเมยไปตามเส้นทาง 1086 ประมาณ 62 กิโลเมตร

สภาพปัจจุบัน

บ้านแม่สามแลบเป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมพร้อมๆกัน เพราะเป็นที่ๆงดงามตามธรรมชาติริมแม่น้ำสาละวิน ซึ่งนักท่องเที่ยวนิยมล่องเรือจากบ้านแม่สามแลบไปยังบ้านสบเมย ระหว่างทางจะมีทิวทัศน์งดงามตามธรรมชาติ หาดทรายขาวสะอาด หินผาริมฝั่งงดงาม และในตัวบ้านแม่สามแลบเองเป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวบ้าน 3 กลุ่ม คือ กะเหรี่ยง ไทยใหญ่มุสลิม ซึ่งตั้งบ้านเรือนติดต่อกันตามเชิงเขา ให้ภูมิทัศน์ของหมู่บ้านงดงามแปลกตา รวมทั้งเป็นแหล่งที่ยังมีการรักษาวัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อชาวบ้าน แต่ละกลุ่มไว้อย่างค่อนข้างสมบูรณ์ น่าสนใจยิ่ง

2) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว ล่องแก่งแม่เงา

ที่ตั้ง

บ้านแม่เงา ตำบลแม่สวด กิ่งอำเภอสบเมย

สภาพปัจจุบัน

บ้านแม่เงาเป็นทางคมนาคมทางน้ำที่เหมาะสมสำหรับการล่องแพเพื่อผจญภัย สภาพสองฝั่งเป็นธรรมชาติที่ยังคงมีสภาพดีเยี่ยม ระยะทางจากกิ่งอำเภอทั้งทางรถยนต์ รวมทั้งทางน้ำถึงบ้านสบอุมไล้เหนือประมาณ 35 กิโลเมตร

<p>3) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง
สภาพปัจจุบัน</p>	<p>บ้านสบเมย
ตำบลสบเมย อำเภอสบเมย
บ้านสบเมยเป็นจุดหยุดของนักท่องเที่ยวที่ล่องเรือจากบ้านแม่สามแลบ ซึ่งส่วนใหญ่แวะพักผ่อนรับประทานอาหาร และชมทิวทัศน์ของฝั่งแม่น้ำ ซึ่งเป็นจุดบรรจบของแม่น้ำสาละวิน และแม่น้ำเมย และยังสามารถนั่งเรือข้ามฝั่งไปยังฝั่งตรงข้าม ซึ่งเป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยงในเขตประเทศเมียนมาร์อีกด้วย</p>
<p>4) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง
สภาพปัจจุบัน</p>	<p>น้ำตกแมริด
อยู่ในเขตหมู่ที่ 1 ตำบลกองก้อย
เป็นน้ำตกขนาดกลาง ที่ยังคงสภาพธรรมชาติไว้ครบถ้วน มีความสวยงามพอสมควรและมีน้ำไหลตลอดปี ระยะทางประมาณ 58 กิโลเมตรโดยทางรถยนต์และเดินเท้าประมาณ 3 กิโลเมตร</p>

1.2 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1.2.1) อำเภอปาย

<p>1) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง
สภาพปัจจุบัน</p>	<p>บ้านกะเหรี่ยงแม่ปิง
หมู่ที่ 4 ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย
เป็นหมู่บ้านที่รถยนต์สามารถเข้าถึงได้สะดวก ชาวบ้านมีความเจริญทางด้านวัฒนธรรมสูง บ้านเรือนตั้งเกาะเป็นกลุ่ม รักษาขนบธรรมเนียมดั้งเดิมไว้ค่อนข้างสมบูรณ์ และชาวบ้านเฝ้านี้ภาษาเขียนของตนเอง</p>
<p>2) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว บ้านมูเซอเยโป
ที่ตั้ง
สภาพปัจจุบัน</p>	<p>อยู่ที่บ้านหมอกแปง ตำบลแม่नाเติง
ชาวบ้านเฝ้านี้มีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่น่าสนใจ ซึ่งยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของเฝ้าไว้ การคมนาคมสามารถเดินทางได้โดยรถยนต์ โดยใช้เส้นทางน้ำตกหมอกแปง</p>

3) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง

สภาพปัจจุบัน

หมู่บ้านจีนฮ่อ

ตำบลเวียงใต้ ห่างจากวัดน้ำฮูไปประมาณ 4 กิโลเมตร ทางเข้าหมู่บ้านเป็นถนนข้างวัดน้ำฮู

หมู่บ้านจีนฮ่อนี้ น่าสนใจด้านสังคมวัฒนธรรม และสภาพอาคารบ้านเรือน เพราะเป็นหมู่บ้านที่มีการวางผังของกลุ่มบ้านเรือนเป็นแบบจีนดั้งเดิม ลักษณะวัสดุที่นำมาก่อสร้างบ้านเป็นดินเหนียวผสมหญ้าและฟาง รวมทั้งรูปทรงของบ้าน และการจัดที่ว่างของบ้านและลานบ้านยังคงรูปลักษณะพื้นบ้านของคนจีน ปากทางเข้าหมู่บ้านมีศาลเจ้าของหมู่บ้านที่ตั้งได้ต้นไม้อรมรื่น น่าสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองหมู่บ้านเป็นอย่างมาก หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีโรงเรียน และธนาคารข้าวของหมู่บ้านอยู่ในกลุ่มด้วย

4) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง

สภาพปัจจุบัน

หมู่บ้านลีซอ

ตำบลเวียงใต้ ติดกับหมู่บ้านจีนฮ่อ

หมู่บ้านลีซอเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ของชาวเขาเผ่าลีซอ ลักษณะของหมู่บ้านร่มรื่นมีต้นไม้ใหญ่ปกคลุมโดยทั่วไป มีระบบการชลประทานดีมาก เพราะมีทางน้ำที่ต่อจากภูเขาเข้าถึงแต่ละบ้านในหมู่บ้าน แต่ที่น่าเสียดายคือหมู่บ้านนี้อยู่ติดต่อกับหมู่บ้านจีนฮ่อ ดังนั้นลักษณะบ้านเรือนจะเปลี่ยนแปลงไปตามอย่างหมู่บ้านจีนฮ่อเป็นส่วนใหญ่ นอกจากลักษณะการแต่งกายเท่านั้นที่ยังคงรูปเดิม

1.2.2) อำเภอปางมะผ้า

-

1.2.3) อำเภอเมือง

1) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง

สภาพปัจจุบัน

บ้านแม่ป่าแปก

บ้านนาป่าแปก อำเภอเมือง แยกจากทางหลวง 1095 ไปตามถนนห้วยซาน-บ้านป่าแปก ห่างจากทางหลวงประมาณ 21 กิโลเมตร

เป็นหมู่บ้านแม่ที่ตั้งอยู่บนเขา ลักษณะกลุ่มบ้านรวมกันอย่างอบอุ่น มีความเป็นอยู่ที่สุข และมีธรรมชาติดี สภาพแวดล้อมร่มรื่นงดงาม

- 2) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง

บ้านแม่่อ

บ้านแม่่อ อำเภอเมือง แยกจากทางหลวง1095 ผ่านบ้านนาป่าเป้า ห่างจากทางแยกประมาณ 28 กิโลเมตร

สภาพปัจจุบัน

เป็นหมู่บ้านชายแดนไทย-เมียนมาร์ มีกองพล 93 ตั้งอยู่ เป็นบริเวณที่สูงมีอากาศหนาวเย็น และทิวทัศน์ที่สวยงาม หมู่บ้านนี้เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า บ้านแม่่อ (KMT) รักไทย เป็นหมู่บ้านจีนฮ่อ ที่ยังคงลักษณะวัฒนธรรมเดิมอยู่มาก เช่น ลักษณะบ้านเรือน ความเป็นอยู่ การรวมกลุ่มแบบชนบทของจีนยังคงเห็นได้หลายกลุ่ม มีศาลเจ้าของหมู่บ้านอยู่บนเนินเขา ในหมู่บ้าน มีโรงเรียนของจีนและไทย และสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวตามสภาพท้องถิ่น
- 3) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง

บ้านแม่่อ

บ้านแม่่อ อำเภอเมือง ไปตามทางสายเดียวกับบ้านนาป่าเป้า และบ้านแม่่อ แต่แยกจากถนนออกไปก่อนถึงบ้านแม่่อ บ้านแม่่ออยู่ห่างจากทางแยกของทางหลวง 1095 ประมาณ 27 กิโลเมตร

สภาพปัจจุบัน

เป็นหมู่บ้านชายแดนไทย-เมียนมาร์ (KMT) หรือเรียกอีกชื่อว่า หมู่บ้านแม่่อ (KMT) รวมไทย เป็นหมู่บ้านไทยใหญ่ที่ได้รับการพัฒนาด้านการอยู่อาศัยและสภาพทางกายภาพของหมู่บ้านไปมากแล้วจนคล้ายกับหมู่บ้านในกรุงเทพฯ ลักษณะวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ยังหลงเหลือให้เห็นคือ ศาลประจำหมู่บ้าน (เลื้อบ้าน) และวัดแบบไทยใหญ่รูปทรงง่ายๆ ไม่หรูหราที่ท้ายหมู่บ้านเท่านั้น
- 4) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง

บ้านปางหมู

ตำบลปางหมู อำเภอเมือง แยกเข้าหมู่บ้านจากทางหลวง1095

สภาพปัจจุบัน

บ้านปางหมูเป็นหมู่บ้านไทยใหญ่ที่ยังคงสภาพบ้านเรือนลักษณะพื้นถิ่นของไทยใหญ่อย่างชัดเจน โดยเฉพาะลักษณะของบ้านโครงสร้างไม้ หลังจากคลุมกระเบื้องและบันไดทางขึ้น และใช้วัสดุพื้นบ้านดั้งเดิม คือ ใบตองตึง ลักษณะการรวมกลุ่มของบ้านมีลานดินระหว่างกลุ่มบ้าน แสดงให้เห็นลักษณะวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยใหญ่ ในหมู่บ้านบ้านมีวัดปางหมู ซึ่งเป็นวัดสำคัญของหมู่บ้าน

5) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง

สภาพปัจจุบัน

หมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาว (ป่าดอง)
บ้านนาสอย อำเภอมือง ระยะทาง 34 กิโลเมตรจากบ้านหมอกจำ
แป้ ซึ่งแยกมาจากทางหลวง 1095
หมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาวหรือชาวป่าดองนี้ การเข้าถึงยังไม่ค่อย
สะดวกนัก เพราะทางที่แยกเข้าจากบ้านนาสอยมายังหมู่บ้าน เป็น
ทางดินลูกรังและต้องวิ่งผ่านลำธาร ซึ่งจำเป็นต้องใช้ยานพาหนะที่
มาลึงขับเคลื่อนสูงจึงจะเดินทางได้สะดวก ชาวป่าดองที่บ้านนา
สอยนี้ตั้งหมู่บ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่มประมาณ 30 หลังคาเรือน และ
เพิ่งเข้ามาอยู่ในบ้านนาสอยนี้ เมื่อประมาณ พ.ศ.2528 ดังนั้น
ลักษณะบ้านเรือนในหมู่บ้านเป็นบ้านที่เพิ่งสร้างได้ไม่นานนัก และ
การสร้างหมู่บ้านสร้างในลักษณะที่ตั้งใจให้นักท่องเที่ยวเข้าชมมาก
กว่าเป็นการสร้างบ้านตามสังคมวัฒนธรรมดั้งเดิม คือมีลานกว้าง
กลางหมู่บ้าน ซึ่งล้อมรอบไปด้วยบ้านที่ดัดแปลงบางส่วนเป็นส่วน
ขายของที่ระลึกนักท่องเที่ยว แต่ถึงอย่างไรก็ยังเป็นแหล่งที่น่าสนใจ
สำหรับนักท่องเที่ยวที่มาชมความแปลกของชาวป่าดองที่สวมหัว
ทองเหลืองที่คอ ซึ่งเรารู้จักกันในนามของกะเหรี่ยงคอยาว

6) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง

สภาพปัจจุบัน

หมู่บ้านแม่ไมโครเวฟ
-
เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง ที่มีความเป็นอยู่อย่างสงบเรียบง่าย
อาศัยอยู่บนดอยสูงกว่าระดับน้ำทะเล 1,000 เมตร ความเป็นอยู่
อย่างเรียบง่ายและรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัด
ของพวกเขา จึงทำให้เป็นสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวอยากเดินทาง
ไปสัมผัส การเดินทางจากหมู่บ้านแม่ฮ่องสอนไปหมู่บ้านป่าลาน 32
กิโลเมตร (เส้นทางแม่ฮ่องสอน-ขุนยวม) และเลี้ยวซ้ายขึ้นหมู่
บ้าน ซึ่งเป็นทางสูงชันอีกราว 8 กิโลเมตร

1.2.4) อำเภอรูนยวม

1) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง

บ้านเมืองปอน
บ้านเมืองปอน อำเภอรูนยวม แยกทางเข้าหมู่บ้านจากทางหลวง
108 (ขุนยวม - แม่ลาน้อย)

ความสำคัญ	บ้านเมืองปอน เป็นหมู่บ้านไทยใหญ่ที่ยังคงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยใหญ่ได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งสภาพบ้านเรือนวัฒนธรรมท้องถิ่น วัด กิจกรรมทางประเพณีต่างๆ รวมทั้งการแต่งกายและชีวิตความเป็นอยู่
สภาพปัจจุบัน	เป็นหมู่บ้านที่มีการตั้งถิ่นฐาน และการพัฒนาทางกายภาพที่ค่อนข้างสมบูรณ์ เข้าถึงโดยสะดวก ซึ่งเป็นวัดในหมู่บ้าน 1 วัด คือเป็นวัดเมืองปอน และวัดด้านเหนือและใต้ของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นวัดพระธาตุอีก 2 วัด คือ วัดพระธาตุปู่ขุน และวัดพระธาตุปลายดอย
2) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง	ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอลือชัย ตั้งอยู่บริเวณตรงข้ามวัดม่วยต่อ ตามทางหลวงหมายเลข 108 บริเวณหลักกิโลเมตรที่ 200
สภาพปัจจุบัน	เป็นศูนย์รวมศิลปหัตถกรรมของชาวไทยใหญ่และชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ ตลอดจนเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ของทหารญี่ปุ่นที่เดินทัพเข้ามาในพื้นที่อำเภอลือชัย สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 นอกจากนี้ มีการจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองสำหรับนักท่องเที่ยวด้วย เปิดบริการทุกวันจันทร์ – ศุกร์ เวลา 08.00 – 16.00 น.

1.2.5) อำเภอลือชัย

1) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง	บ้านกะเหรี่ยงแม่สะก๊ะ ตำบลท่าผาป่า อำเภอลือชัย แยกจากอำเภอลือชัยมาตามทางหลวง 1270 ห่างจากอำเภอลือชัยประมาณ 13 กิโลเมตร
สภาพปัจจุบัน	เป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยงที่ปลูกเรือนแถบเชิงเขาแปลกตามาก จะเห็นความลาดหล่นของกลุ่มบ้านไปตามเชิงเขา ในฤดูแล้งจะเห็นภาพดอกไม้ป่าเป็นสีส้ม มีแหล่งน้ำใกล้หมู่บ้านใช้พักผ่อน ลักษณะวัฒนธรรมท้องถิ่นยังคงอยู่มาก
2) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง	บ้านลือแม่ละอูบ บ้านแม่ละอูบ ตำบลห้วยหอม แยกจากอำเภอลือชัยมาตามทางหลวง 1270 ห่างจากอำเภอลือชัยประมาณ 32 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านเขตติดต่อกับอำเภอลือชัย จ.เชียงใหม่

สภาพปัจจุบัน

เป็นหมู่บ้านลี้ลับ ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บนดอยสูง และมีลักษณะทางกายภาพที่สร้างบ้านเกาะตามเนินเขาไปในบริเวณกว้าง ลักษณะการรวมกลุ่มบ้านน่าสนใจ เพราะมีความใกล้ชิดระหว่างกลุ่มบ้านอย่างมาก ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านและผู้มาเยือนอบอุ่นตามอุปนิสัยเฉพาะที่แตกต่างจากชาวไทยภูเขาอื่นๆ เพราะเป็นกลุ่มที่มีความโอบอ้อมอารี และเป็นมิตรอย่างยิ่ง

3) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง

บ้านกะเหรี่ยงห้อยห้อม
บ้านห้วยห้อม ตำบลห้วยห้อม อำเภอแม่ลาน้อย ห่างจากบ้านละอูปประมาณ 4 กิโลเมตร

สภาพปัจจุบัน

เป็นหมู่บ้านที่ตั้งศูนย์พัฒนาชาวเขา ราษฎรได้รับการพัฒนาให้สามารถทำผ้าจากขนแกะและปลูกไม้เมืองหนาว หมู่บ้านตั้งอยู่บนดอยสูง ราษฎรเคร่งครัดในศาสนาและสุภาพอ่อนโยนมาก

1.2.6) อำเภอแม่สะเรียง

1) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง

บ้านกะเหรี่ยงพะมะลอ
ตำบลบ้านกาศ ห่างจากอำเภอแม่สะเรียงประมาณ 3 กิโลเมตร
สภาพหมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง สภาพหมู่บ้านและชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าสนใจ และมีการทอผ้า และมีสิ่งของที่ผลิตในครัวเรือนไว้จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว

สภาพปัจจุบัน

1.2.7) อำเภอสบเมย

1) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง

หมู่บ้านสวยงามแห่งแม่สามทลวง
อยู่เขตตำบลสบเมย
เป็นหมู่บ้านชาวเขาที่ตั้งอยู่กลางหุบเขา ซึ่งราษฎรอยู่ร่วมกันอย่างสงบ ระยะทางจากที่ตั้งอำเภอสบเมยถึงหมู่บ้านประมาณ 32 กิโลเมตร เป็นทางรถยนต์ 27 กิโลเมตร และเดินทางเท้าประมาณ 5 กิโลเมตร

สภาพปัจจุบัน

2) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว ที่ตั้ง	บ้านแม่สามแลบ ริมแม่น้ำสาละวินหรือแม่น้ำคง อยู่ในเขตตำบลสบเมย ห่างจาก อำเภอสบเมยไปตามเส้นทาง 1086 ประมาณ 62 กิโลเมตร
สภาพปัจจุบัน	บ้านแม่สามแลบเป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม พร้อมๆกัน เพราะเป็นที่ตั้งตามธรรมชาติริมแม่น้ำสาละวิน ซึ่ง นักท่องเที่ยวนิยมล่องเรือจากบ้านแม่สามแลบไปยังบ้านสบเมย ระหว่างทางจะมีทิวทัศน์งดงามตามธรรมชาติ หาดทรายขาวสะอาด หินผาริมฝั่งงดงาม และในตัวบ้านแม่สามแลบเองเป็นแหล่งรวม วัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวบ้าน 3 กลุ่ม คือ กะเหรี่ยง ไทยใหญ่ มุสลิม ซึ่งตั้งบ้านเรือนติดต่อกันตามเชิงเขา ให้ภูมิทัศน์ของหมู่บ้าน งดงามแปลกตา รวมทั้งเป็นแหล่งที่ยังมีการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อชาวบ้าน แต่ละกลุ่มไว้อย่างค่อนข้าง สมบูรณ์ น่าสนใจยิ่ง

1.3 แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี

1.3.1 อำเภอปาย

1) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว วัดพระธาตุแม่เย็น ที่ตั้ง สภาพปัจจุบัน	บ้านแม่เย็น ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย เป็นวัดที่มีเจดีย์พระธาตุ ตั้งอยู่บนเนินสูง เมื่อขึ้นไปบนมัสการองค์ พระธาตุแม่เย็น จะมองเห็นภูมิทัศน์ของเมืองปายโดยทั่วถึง เป็นจุด สังเกตของอำเภอปาย เมื่อเดินทางโดยเครื่องบิน วัดนี้รถยนต์ขึ้นถึง ยอดได้โดยสะดวก มีลานจอดรถด้านหลัง และมีบันไดนาคขึ้นสู่วัด ทางด้านหน้า สามารถเดินขึ้นเนินจากบันไดนาคนี้ได้ โดยบริเวณ ลานด้านบนมีอาคารสร้างมาก่อนข้างแออัด
2) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว ที่ตั้ง สภาพปัจจุบัน	วัดกลาง ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย วัดกลางเป็นวัดที่มีศิลปสถาปัตยกรรมที่สวยงามอันประกอบด้วย พระเจดีย์องค์ใหญ่ ศิลปะแบบไทยใหญ่ ประดิษฐานกลางลานวัด มีเจดีย์ทรงมอญเรียงรายโดยรอบใต้เจดีย์ เป็นซุ้มประดิษฐานพระ

พุทธรูปประจำวัน เทนิฐานพระพุทธรูปประจำวัน เทนิฐานเจดีย์ใหญ่เป็นมณฑป

3) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง
สภาพปัจจุบัน

วัดหลวง
ตำบลเวียงใต้ อำเภอบาย
วัดหลวงเป็นวัดใหญ่ในอำเภอบาย มีกิจกรรมทางสังคมต่างๆเข้ามาเกี่ยวข้องมากมาย เป็นวัดที่มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม และนอกจากนี้ยังมีสิ่งไม้เก่าแก่ลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทยใหญ่ ซึ่งปัจจุบันได้ถูกทิ้งให้ทรุดโทรมเสียหายมาก น่าเสียดายอย่างยิ่ง

4) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง
สภาพปัจจุบัน

วัดน้ำฮู
หมู่ที่ 5 ตำบลเวียงใต้ ห่างจากตัวอำเภอบายไปทางทิศตะวันตกประมาณ 3 กิโลเมตร
วัดน้ำฮูเป็นวัดที่ประดิษฐานเจ้าพ่ออุ่นเมือง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ พระพุทธรูปองค์นี้พระเศียรส่วนกลางด้านบนเปิดได้ และมีน้ำขังตลอดเวลา เป็นพระพุทธรูปสิงห์สามอายุประมาณ 500 ปี และน้ำในพระเศียรจะซึมตลอดเวลา ชาวบ้านเคารพนับถือมาก

สภาพทางกายภาพโดยทั่วไปของวัดน้ำฮูอยู่ในผังบริเวณที่เขียว ชุ่ม ด้านหน้าวัดเป็นสระน้ำปลูกบัว พื้นที่ในวัดด้านหน้าติดประตูทางเข้าวัดเป็นที่เปิดโล่ง ซึ่งใช้พื้นที่ดินเป็นลานจอดรถสำหรับผู้มาเยือนวัด โบสถ์ และเจดีย์อยู่ทางด้านซ้ายของทางเข้าวัด มีอาคารเรียนและศาลาการเปรียญกระแนบ 2 ข้างของโบสถ์ พื้นที่หลังเจดีย์เป็นกุฏิและสุขา โดยทั่วไปเป็นวัดที่มรณานาเข้ามาสักการะมาก

5) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง
สภาพปัจจุบัน

เจดีย์พระธาตุแม่เย็น
อยู่ที่บ้านแม่เย็น ตำบลแม่ฮี้
เป็นเจดีย์ที่สร้างสมัยใดไม่ปรากฏ ตั้งอยู่บนเนินสูง และเมื่อขึ้นไปนมัสการองค์พระธาตุแม่เย็น จะมองเห็นทิวทัศน์ของอำเภอบายโดยทั่วถึง เป็นจุดสังเกตของผู้โดยสารเครื่องบินว่าเป็นเขตอำเภอบายแล้ว

1.3.2) อำเภอปางมะผ้า

-

1.3.3) อำเภอเมือง

1) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว ที่ตั้ง

เรือนประทับแรมปางตอง

บ้านปางตอง ตำบลหมอกจำแป๋ อำเภอเมือง แยกจากทางหลวง 1095 ไปตามถนนห้วยซาน-บ้านนาป่าแปะ

สภาพปัจจุบัน

เป็นเรือนประทับแรมตั้งอยู่บนยอดเขาสูงที่บ้านปางตอง ในโครงการพื้นที่สูงปางตอง มีหิวก์คั่นสองข้างทางสวยงาม เป็นที่พักผ่อนและชมทัศนียภาพโดยรอบได้อย่างร่มรื่น

2) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว ที่ตั้ง

เรือนประทับแรมโป่งแดง

อยู่ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศใต้ประมาณ 5 กิโลเมตร ตั้งอยู่ภายในศูนย์โครงการพัฒนาตามพระราชดำริทำโป่งแดง แยกไปทางซ้ายมือประมาณ 2 กิโลเมตร

สภาพปัจจุบัน

เรือนประทับแรมโป่งแดงเป็นเรือนประทับแรมสำหรับเสด็จประทับและพักผ่อนพระอิริยาบถ ตัวเรือนประทับแรมตั้งอยู่บนเนินเขาเล็ก ๆ ด้านหน้ามีแม่น้ำปายไหลผ่านรอบ ๆ เรือนประทับมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับไว้อย่างสวยงาม บรรยากาศเหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ

3) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว ที่ตั้ง

วัดพระธาตุดอยกองมู

บนดอยกองมู อำเภอเมือง

ประวัติความเป็นมา

พระธาตุดอยกองมูเป็นพระธาตุคู่เมืองของชาวแม่ฮ่องสอน ซึ่งสร้างขึ้นโดยคหบดีชาวแม่ฮ่องสอน ชื่อจองต่องสู่ เมื่อ พ.ศ. 2403 เป็นเจดีย์ศิลปะแบบไทยใหญ่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2407 พญาสิงหนาทราชาเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรกได้สร้างพระเจดีย์องค์เล็กศิลปะแบบไทยใหญ่ขึ้นอีกองค์หนึ่ง

สภาพปัจจุบัน

บนดอยกองมูมีพื้นที่ราบไม่มากนัก ดังนั้นอาคารสำคัญอันได้แก่พระธาตุ 2 องค์ และวิหาร 1 หลัง จะเป็นศูนย์กลางของวัด ซึ่งมีพื้นลานรอบๆ องค์เจดีย์และวิหารเพียงเล็กน้อย ซึ่งสามารถใช้เป็นลานประกอบกิจกรรมทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมทางประเพณี ส่วนสิ่งมาวาสจะตั้งบริเวณเนิน

เขารอบนอกเกาะไปตามระดับลาดของเนิน บริเวณวัดรยนต์สามารถเข้าถึงได้ที่จุดตรกมีพื้นที่จำกัดและจอกใกล้องค์พระธาตุมาก บริเวณเนินระดับเหนือองค์พระธาตุเป็นที่ตั้งโบสถ์ที่สร้างใหม่ในบริเวณวัดมีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาเยือนวัด เช่น ศาลาขายดอกไม้ธูปเทียน สุขา ศาลาเครื่องดื่ม นอกจากจะเข้าถึงบริเวณวัดโดยทางลาดยางซึ่งแยกจากถนนผดุงม้อยต่อทางเชิงดอยแล้วยังมีบันไดขึ้นจากบริเวณวัดพระนอนตรงไปยังด้านหน้าพระธาตุจากวัดพระธาตุดอยกองมูนี้สามารถมองเห็นทัศนียภาพของตัวเมืองแม่ฮ่องสอนได้อย่างชัดเจนและสวยงามยิ่ง

4) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง
ประวัติความเป็นมา

วัดพระนอน
ถนนผดุงม้อยต่อ ตำบลจองคำ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน
วัดพระนอนเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางไสยาสน์ ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2418 โดยพญาสิงหนาทราชา เจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรก แต่สร้างสำเร็จในสมัยเจ้าแม่นางเมื่อยะภรรยาของพญาสิงหนาทราชา ซึ่งปกครองเมืองแม่ฮ่องสอนต่อจากสามี พร้อมทั้งได้สร้างสิ่งสองตัวในบริเวณด้วย

สภาพปัจจุบัน

วัดพระนอนตั้งอยู่เชิงดอยกองมู มีทางเดินเท้าขึ้นไปยังดอยกองมูจากบริเวณวัดพระนอน ในบริเวณวัดมีสิ่งสำคัญได้แก่ องค์พระนอนความยาว 11 เมตร ประดิษฐานอยู่ในพระวิหาร พระอุโบสถทรงปราสาทแบบสถาปัตยกรรมไทยใหญ่ หลังสิงห์คู่ซึ่งประดิษฐานอยู่เชิงดอย และสถูปบรรจุอัฐิเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนซึ่งปัจจุบันเหลืออยู่เพียง 2 องค์

วัดพระนอนมีกิจกรรมประเพณีที่จัดเป็นประจำ ได้แก่ ประเพณีก่อพระเจดีย์ทรายในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 อันเป็นวันวิสาขบูชา ประเพณีถวายกองหลัว ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 และงานนมัสการพระนอนในเดือน 4

5) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง
สภาพปัจจุบัน

วัดก้าก้อ
ถนนผดุงม้อยต่อ ตำบลจองคำ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน
วัดก้าก้ออยู่ตรงข้ามกับวัดพระนอน มีสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ต่างจากวัดอื่นคือ ทางเดินเข้าสู่ตัววัดเป็นทางเดินที่มีหลังคาคลุม

ซึ่งเป็นหลังคาซ้อนชั้น แบบศิลปะไทยใหญ่ ซึ่งมองเห็นเป็นจุดเด่นจากภายนอก

6) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง
สภาพปัจจุบัน

วัดม่วยตัว
ถนนผดุงม่วยต่อ ตำบลจองคำ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน
วัดม่วยต่อเป็นวัดที่ติดกับวัดพระนอนเป็นวัดเชิงดอยกองมู ลักษณะเด่นที่น่าสนใจของวัดม่วยต่อ คือ สถาปัตยกรรมที่เรียบง่ายอยู่ที่เนินเขาเป็นกลุ่มๆ มีลวดลายการปั้นปูนศิลปะตามแบบพม่ามีละเอียดอ่อน และงดงามยิ่ง

7) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง
ประวัติความเป็นมา

วัดหัวเวียง
ถนนพานิชวัฒนา อำเภอเมือง
เป็นวัดที่ประดิษฐาน “ พระเจ้าพละลาง ” พระพุทธรูปทรงเครื่องแบบพม่าที่งดงามมาก ตามประวัติกล่าวว่าหล่อจำลองมาจาก “ พระมหาโม ” ซึ่งเป็นพระเจ้าพละลางองค์จริง ณ เมือง มณฑลประเทศเมียนมาร์ พระเจ้าพละลางองค์นี้สร้างแยกเป็น 9 ท่อน และนำมาประกอบกันประดิษฐานไว้ ณ วัดพระนอน ต่อมาได้นำมาประดิษฐานไว้ ณ วัดหัว เวียงหรือวัดกลางเวียง ซึ่งชาวเมืองแม่ฮ่องสอนถือว่าเป็นพระคู่บ้านคู่เมือง

สภาพปัจจุบัน

วัดหัวเวียงเป็นวัดกลางเมือง เข้าถึงได้สะดวกหลายทาง แต่มีสภาพแวดล้อมที่ขัดแย้งกับวัดอื่นๆ คือ สามด้านติดกับตลาดสดและร้านค้า มีด้านเดียวที่ติดกับหมู่บ้านราษฎร์ ดังนั้นช่องทางเข้าวัดด้านติดกับร้านค้ามีสภาพแวดล้อม และการเข้าถึงที่ไม่เด่นชัด เพราะทางเข้าซอกระหว่างตึกแถว ในบริเวณวัดมีสถาปัตยกรรมที่สวยงามเป็นเลิศ คือ วิหารไม้เรือนยอดแบบพม่าที่เพิ่งได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ วิหารหลังนี้ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน และเป็นวิหารที่ประดิษฐานพระเจ้าพละลาง ใกล้วิหารเป็นศาลาการเปรียญขนาดใหญ่ ส่วนทางทิศตะวันออกมีโบสถ์ที่กำลังก่อสร้างเป็นโบสถ์รูปทรงแบบพม่า คือ มีหลังคาซ้อนกัน 3 ชั้น และมีคอสองชั้น ซ้อนลดหลั่นกัน

8) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง

วัดจองคำ , วัดจองกลาง
ถนนชานาญสถิตย์ ริมหนองจองคำ อำเภอเมือง

ประวัติความเป็นมา	ทั้งสองวัดเป็นวัดอยู่ติดกัน ริมหนองจองคำ กลางเมืองแม่ฮ่องสอน วัดจองคำเป็นวัดเก่าแก่ สร้างเมื่อ พ.ศ.2340 โดยช่างชาวไทยใหญ่ ตัวสถาปัตยกรรมงดงาม หลังคาซ้อนชั้นหลายชั้น ทรงปราสาท ประติษฐานหลวงพ่อดำ มีขนาดหน้าตักกว้าง 4.85 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ.2477 โดยช่างพม่า วัดจองกลาง มีตุ๊กตาแกะสลักไม้รูปคนและสัตว์ในพระเวสสันดรชาดก ผีมือช่างพม่า จำนวน 33 ตัว นำมาจากพม่าในปี พ.ศ. 2400 และมีภาพจิตรกรรมบนแผ่นกระจกเรื่องราวของพระพุทธประวัติ
สภาพปัจจุบัน	ทั้งสองวัดเข้าถึงได้ง่ายและสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนจากหนองจองคำ สภาพแวดล้อมของวัดมีอาคารค่อนข้างมาก ที่เปิดโล่งน้อย ไม่มีบริเวณจอดรถเป็นสัดส่วน
9) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง ประวัติความเป็นมา	อนุสาวรีย์พญาลิงหนาทราชา ถนนขุนลุมประพาส ประวัติของพญาลิงหนาทราชา เดิมชื่อ ชานกะเล เป็นชาวไทยใหญ่ ได้รวบรวมผู้คนตั้งหมู่บ้านขึ้น ชื่อว่า “ บ้านขุนยวม ” ต่อมาได้ยกขึ้นเป็นเมือง จวบจนปี พ.ศ. 2517 จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นเมืองแม่ฮ่องสอน และพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ได้ยกบรรดาศักดิ์ชานกะเล เป็นพญาลิงหนาทราชา และแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรก สภาพปัจจุบัน จากบริเวณอนุสาวรีย์พญาลิงหนาทราชานี้ เมื่อมองตรงขึ้นไปจะเห็นองค์พระธาตุดอยกองมูอยู่บนยอดเขา

1.3.4) อำเภอขุนยวม

1) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง	วัดต่อแพ บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม ห่างจากอำเภอขุนยวมประมาณ 7 กิโลเมตร แยกจากทางหลวง 108
ประวัติความเป็นมา	แหล่งที่ตั้งของวัดเดิมเป็นแหล่งรวมของไม้ซุง ซึ่งจะล่องต่อไปยังที่ต่างๆ และบรรดานักต่อแพได้ร่วมใจกันสร้างวัดขึ้นในบริเวณนี้ให้ชื่อว่า วัดต่อแพ

สภาพปัจจุบัน	บริเวณวัดต่อแพร่มรีน และสะอาด มีลานดินซึ่งปลูกหญ้าเป็นบางแห่งอยู่กลางพื้นที่ด้านหน้าของวัดยังมีวิหารแบบไทยใหญ่ที่เก็บรักษาผ้าผืนปักดินลายดุนเก่าแก่ที่มีลวดลายงดงามยิ่ง เเวจกฏไม้รูปทรงศิลปะไทยใหญ่ที่มีลวดลายงดงามหลายหลัง รวมทั้งมีศาลาสร้างพระเป็นศาลาไม้ หลังคา ยกคอสองสูงชันชันมุงกระเบื้องไม้ที่มีลวดลายงดงาม
2) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง สภาพปัจจุบัน	วัดม่วยต่อ บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม เป็นวัดที่อยู่ใกล้ที่ทำการอำเภอขุนยวม มีเจดีย์ขนาดใหญ่ศิลปะกรรมแบบไทยใหญ่ ประดิษฐานเป็นจุดเด่นในวัด เป็นวัดที่ชาวเมืองขุนยวมใช้ประกอบกิจกรรมทางศาสนาประเพณีเป็นประจำตลอดปี
3) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง สภาพปัจจุบัน	วัดเมืองปอน บ้านเมืองปอน อำเภอขุนยวม วัดเมืองปอนเป็นวัดสำคัญของชุมชนบ้านเมืองปอน ในบริเวณวัดมีศาลาการเปรียญไม้ขนาดใหญ่รูปทรงแบบศิลปะไทยใหญ่ เป็นวัดที่ชาวบ้านมาประกอบกิจกรรมทางศาสนา และประเพณีตลอดทั้งปี ให้บรรยากาศของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่น่าชื่นชมยิ่งสภาพทางกายภาพของวัดร่มรื่น สะอาด มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการมาเยือนวัดครบถ้วน ทั้งศาลาพักผ่อน สุขา ม้านั่ง และอื่นๆ
4) ชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้ง ความสำคัญ สภาพปัจจุบัน	วัดพระธาตุปูซุน บ้านเมืองปอน อำเภอขุนยวม วัดพระธาตุปูซุนเป็นวัดที่สร้างเป็นอนุสรณ์แด่ปูซุนโทะ ผู้ปกครองเมืองแม่ฮ่องสอนหลังจากแม่ปางเมียะ เป็นวัดที่ตั้งอยู่บริเวณเนินเขาด้านเหนือสุดของหมู่บ้าน บนยอดเนินเป็นพื้นที่ประดิษฐานสถูปและเจดีย์ รวมทั้งมีการสร้างพระพุทธรูปกลางแจ้งขนาดหน้าตักกว้างประมาณ 1.50 เมตรไว้ด้วย สภาพโดยส่วนรวมทางทัศนวิสัยมองจากถนนจะเห็นการรวมกลุ่มของวัดแบบไทยใหญ่ชัดเจน

5) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง
สภาพปัจจุบัน

วัดพระธาตุปลายดอย
บ้านเมืองปอน อำเภอขุนยวม
เป็นวัดที่ตั้งอยู่บริเวณเนินเขาสูงสุดของหมู่บ้านเมืองปอนทางด้านทิศใต้ การเข้าถึงยังไม่สะดวก เพราะต้องเดินทางต่อจากถนนในหมู่บ้านไปตามทางดินลูกรัง ลุยผ่านลำธารเล็กๆ ไปประมาณ 1.5 กิโลเมตร จึงจะถึงเนินเขาที่ตั้งของวัด รถยนต์สามารถเข้าถึงยอดเนินได้ ซึ่งมีที่ราบจอดรถยนต์ได้ประมาณ 5-6 คัน บริเวณวัดมีองค์พระธาตุซึ่งเป็นเจดีย์แบบมอญ มีศาลาการเปรียญ ฼ฎี และลานดินกลางเล็กๆ เมื่อมองจากบริเวณวัดลงมาจะเห็นทัศนียภาพสวยงามของบ้านเมืองปอนและหมู่บ้านโดยรอบ

1.2.5) อำเภอแม่ลาน้อย

-

1.3.6) อำเภอแม่สะเรียง

1) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง
สภาพปัจจุบัน

วัดพระธาตุจอมมอญ
ตำบลบ้านกาศ อำเภอแม่สะเรียง
เป็นวัดซึ่งตั้งอยู่บนเนินเขา มีบันไดนาคขึ้นไปยังองค์พระธาตุ ซึ่งชาวบ้านถือว่าศักดิ์สิทธิ์ และมีการฉลององค์พระธาตุในเดือนกรกฎาคมของทุกปี

2) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง
สภาพปัจจุบัน

วัดจอมแจ้ง
อำเภอแม่สะเรียงแยกจากทางหลวง 108 ใกล้สวนพฤกษศาสตร์ สาธารณเป็นวัดบนเนินเขาซึ่งมีโบสถ์ และองค์พระธาตุเจดีย์เป็นที่หมายตาที่มองเห็นได้จากกระยะไกล กลุ่มอาคารในวัดแบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ ระดับล่างเป็นที่จอดรถ และร้านค้า ระดับที่ 2 เป็น฼ฎี ระดับที่ 3 เป็นวิหารและ฼ฎี ส่วนระดับบนสุดของเนินเป็นที่ประดิษฐานองค์พระธาตุ โบสถ์ และมีศาลารายล้อมรอบ เมื่ออยู่บนเนินเขาสูง จะมองเห็นภูมิทัศน์ที่สวยงามของเมืองแม่สะเรียง

3) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง

วัดอุทัยารม
ถนนแม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียง

สภาพปัจจุบัน	วัดอุทธารมณ์หรือวัดจองสูง เป็นวัดที่มีเจดีย์และศาลาการเปรียญ ศิลปกรรมแบบไทยใหญ่ที่มีรูปทรงสัดส่วนที่น่าสนใจ
4) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว ที่ตั้ง สภาพปัจจุบัน	วัดศรีบุญเรือง ถนนเชียงใหม่ อำเภอแม่สะเรียง วัดศรีบุญเรืองเป็นวัดที่ติดกับวัดอุทธารมณ์ หรือวัดจองสูงใน ลักษณะเหมือนวัดฝาแฝดอยู่กลางเมืองแม่สะเรียง ในวัดนี้มีวิหาร ยอดแบบพม่า ที่รูปทรงสวยงามมาก ลักษณะเดียวกับวิหารเจ้าพลา ละแข่ง ของวัดหัวเวียงในเมืองแม่ฮ่องสอน
5) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว ที่ตั้ง สภาพปัจจุบัน	วัดมณฑะเล ถนนเชียงใหม่ อำเภอแม่สะเรียง วัดมณฑะเลอยู่ตรงข้ามกับวัดศรีบุญเรือง เป็นวัดที่ร่มรื่น มีศาลา การเปรียญหลังใหญ่ ลักษณะรูปทรงแบบไทยใหญ่ แต่หลังคาไม่ ซ้อนชั้นมากนัก ให้ความรู้สึกแบบพื้นบ้านที่เรียบง่ายน่าสนใจ
6) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว ที่ตั้ง สภาพปัจจุบัน	วัดกิตติวงศ์ ตั้งอยู่ในเขตสุขาภิบาลแม่สะเรียง เป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุที่พระครูกิตตินามมาจากวัดศรี สุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ และยังมีพระคัมภีร์โบราณ ค้นพบในถ้ำ ฝาแดงริมฝั่งแม่น้ำสาละวิน เมื่อ พ.ศ. 2511 จารึกประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับล้านนากับพม่า
7) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว ที่ตั้ง สภาพปัจจุบัน	วัดแสนทอง ตั้งอยู่ในตัวอำเภอแม่สะเรียง มีสิ่งที่สำคัญ คือ พระแสนทอง พระพุทธรูปปางมารวิชัย หล่อด้วย ทองสัมฤทธิ์ อันเป็นศิลปะสมัยเชียงแสนที่เก่าแก่และงดงามมาก องค์หนึ่ง และที่วัดแสนทองนี้ยังประดิษฐานพระพุทธรูปสิงห์ ชาว บ้านเรียกว่า “พระเพชร” หรือ “พระสิงห์หนึ่ง” อันเป็นที่เคารพสักการะของชาวเมืองแต่อดีต

8) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง

วัดจอมทอง
ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอแม่สะเรียง 1 กิโลเมตร ตามเส้นทางสายแม่สะ
เรียง-สบเมย แยกทางซ้ายมือบริเวณสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นทางลูกรังขึ้นภูเขา

สภาพปัจจุบัน

-

9) ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
ที่ตั้ง

พระธาตุจอมมอญ

อยู่ที่หมู่ 9 ตำบลบ้านกา

สภาพปัจจุบัน

เป็นปูชนียสถานที่มียอดเป็นเจดีย์เก่าแก่ ถือกันว่าเป็นพระธาตุ
ศักดิ์สิทธิ์และมีการฉลองในเดือนกรกฎาคมของทุกปี

2. บริการท่องเที่ยว

2.1 บริการท่องเที่ยว

2.1.1) อำเภอปาย

บริษัทนำเที่ยว	สถานที่ตั้ง	โทรศัพท์
ดวงเพชรคิง	5 ถ.รังสิยานนท์ ต.เวียงใต้	699101
แคมป์ช้าง	5/3 หมู่ 1 ถ.รังสิยานนท์ ต.เวียงใต้	699024
ปายกรีนทัวร์ จำกัด	13 หมู่ 4 ถ.รังสิยานนท์ ต.เวียงใต้	699111
เพิ่มชัยเพชรคิง	101/2 หมู่ 4 ถ.ราษฎร์ดำรง ต.เวียงใต้	-

2.1.2) อำเภอปางมะผ้า

บริษัทนำเที่ยว	สถานที่ตั้ง	โทรศัพท์
เขมรินทร์การเดินท์	123/3 หมู่1 อ.ปางมะผ้า	-
เคพี ลอดจ์	15 หมู่ 1 ต.ถ้ำลอด อ.ปางมะผ้า	-

2.1.3) อำเภอเมือง

บริษัทนำเที่ยว	สถานที่ตั้ง	โทรศัพท์
ดอนเอนเตอร์ไพรส์	63/6 ถ.ขุนลุมประพาส	612236
จินเฮาส์ทัวร์	6/1 ถ.ประชาธิปไตย	611662
ปิ่นทองทัวร์	65 ถ.สิงหนาทบำรุง	612132
แม่ฮ่องสอนเกสท์เฮาส์	295 ปางหมู อ.เมือง	612510
แม่ฮ่องสอนทราเวลเอเจนซี่	180 ถ.สิงหนาทบำรุง	611621
น้ำรินทร์ทัวร์	5/2 ซอย 3 ถ.ขุนลุมประพาส	611857
ศักดิ์ศรีชัย	88/3 ถ.ขุนลุมประพาส	612124
โรสการ์เดนทัวร์	864 ถ.ขุนลุมประพาส	611577
ซิงเกิลทราเวลเอเจนซี่	5/5 ถ.ขุนลุมประพาส	612388
จ่อห์นนี่	5/1 ถ.อุดมชาวนิเวศ	611332
จองคำเกสท์เฮ้าส์แอนด์ทัวร์	7 ถ.อุดมชาวนิเวศ	-
ปิยะทราเวล แอนด์ เซอร์วิส	1/1 ซอย 3 ถ.ขุนลุมประพาส	611260

พี.เอส. ทัวร์ และรถเช่า	85 ถ.ชุมชุมประพาส	611147
4 x 4 แอ็ดเวนเจอร์	47/2 ถ.ชุมชุมประพาส	611715
สวัสดีทัวร์	85 ถ.ชุมชุมประพาส	612033
ซิลเวอร์มูนทัวร์	42 ถ.สิงหนาทบำรุง	620488
หจก. นอร์ทเทิร์นสตาร์รุ่งทิพย์	149 หมู่ 8 ถ.ชุมชุมประพาส	611483
เฟรนด์ทัวร์	21 ถ.ประดิษฐ์ทองคำ	611647
ชั้นฟลาวเวอร์คาเฟ่แอนด์ทัวร์	7 ถ.สิงหนาทบำรุง	620263
ปรินทร์เฮาส์	37 ถ.อุดมชาวนิเวศ	611133-7
ลักกี้ทราเวลเซนเตอร์	7/1 ถ.สิงหนาทบำรุง	611875
หจก.แม่ฮ่องสอน ที.เอ็น.ทัวร์	10 ถ.อุดมชาวนิเวศ	620059
สามหมอกทัวร์	33/1 หมู่ 3 ต.บาบอง	-

2.1.4) อำเภอขุนยวม -

2.1.5) อำเภอแม่ลาน้อย -

2.1.6) อำเภอแม่สะเรียง -

2.1.7) อำเภอสบเมย -

2.2 ที่พัก

2.2.1) อำเภอปาย

โรงแรม	จำนวนห้องพัก
โรงแรมวิวปาย	30
เกสต์เฮาส์	จำนวนห้องพัก
จันทร์เกสต์เฮาส์	6
คิมเกสต์เฮาส์	5
ปายอินเดอะสกาย	15
ปายรีสอร์ท	6

เวียงปาย	15	
ริมปายคอตเทจ	19	
เมืองปายรีสอร์ท	20	
ชาญเกสท์เฮ้าส์	10	
บีกเกสท์เฮ้าส์	9	
ชาลีเกสท์เฮ้าส์	20	
นัญญาเกสท์เฮ้าส์	7	
ดวงเกสท์เฮ้าส์	24	
เชลววรรณ		3
สแกนเดีย	5	

2.2.2) อำเภอปางมะผ้า -

2.2.3) อำเภอเมือง

โรงแรม	จำนวนห้องพัก
อิมพีเรียลธาราแม่ฮ่องสอน	104
ใบหยกชาเลย์	40
เมธี	36
แม่ฮ่องสอนน้ำทิพย์อิน	80
รุคส์ฮอติเคย์โฮเทล แอน รีสอร์ท	114
แม่ฮ่องสอนริเวอร์ไซด์	40
พานorama	36
แม่ฮ่องสอนฮิลล์	22
พาวิลเลียน	20
สยาม	23
รีสอร์ท	จำนวนห้องพัก
โกลเด้นปาย รีสอร์ท & โกลเด้นปายสวิต	60
เฟิร์นริมาธาร รีสอร์ท	22 หลัง
ริมน้ำกลางดอยรีสอร์ท	39
อิงดอยรีสอร์ท	12
สามหมอกวิลล่า	45

รูคส์รีสอร์ท	70
--------------	----

เกสต์เฮ้าส์	จำนวนห้องพัก
โกลเด้นท์ฮัท	15
การ์เด้นท์เกสต์เฮ้าส์	19
จิน เกสต์เฮ้าส์	8
จันทร์เกสต์เฮ้าส์	6
ตุ๊กเกสต์เฮ้าส์	6
ทานตะวันเกสต์เฮ้าส์	9
จอร์นนี่เฮ้าส์	7
ริมหนองเกสต์เฮ้าส์	9
ปิยะเกสต์เฮ้าส์	20
เพ็ญพรเกสต์เฮ้าส์	10
สวัสดีเกสต์เฮ้าส์	6
ชอลิเดย์เกสต์เฮ้าส์	5
โจเกสต์เฮ้าส์	7
สับนงาเกสต์เฮ้าส์	8
หยกเกสต์เฮ้าส์	9

2.2.4) อำเภอขุนยวม

โรงแรม	จำนวนห้องพัก
มิตรขุนยวม	25

เกสต์เฮ้าส์	จำนวนห้องพัก
ปึกไม้เกสต์เฮ้าส์	5
สวนแม่อุคอ	10
บัวตองวิชั่นเฮ้าส์	13
สวนศรีบัวตอง	4
บ้านฝรั่งเกสต์เฮ้าส์	11
ต่อแพเกสต์เฮ้าส์	8
ชอลิเดย์เกสต์เฮ้าส์	5
ปางทรายเกสต์เฮ้าส์	5

2.2.5) อำเภอแม่ลาน้อย -

2.2.6) อำเภอแม่สะเรียง

โรงแรม	จำนวนห้องพัก
กมลสรโฮเต็ล	24
มิตรอารีย์	50
เอกลักษณ์	13
สาละวินอินน์	6

รีสอร์ท	จำนวนห้องพัก
แม่สะเรียงรีสอร์ท	10

เกสต์เฮ้าส์	จำนวนห้องพัก
ชีวิเกสต์เฮ้าส์	13
มิตรอารีย์เกสต์เฮ้าส์	105
แม่สะเรียงเกสต์เฮ้าส์	16
ริเวอร์ไซด์เกสต์เฮ้าส์	12
เรืองธาราเกสต์เฮ้าส์	14

2.2.7) อำเภอสบเมย -

ภาคผนวกที่ ช

ประวัติ

1. อำเภอปาย
2. อำเภอปางมะผ้า
3. อำเภอเมืองหรือจังหวัดแม่ฮ่องสอน
4. อำเภอขุนยวม
5. อำเภอแม่ลาน้อย
6. อำเภอแม่สะเรียง
7. อำเภอสบเมย

1. ประวัติความเป็นมาของอำเภอปาย

ประวัติของอำเภอปาย ไม่มีบันทึกจดหมายเหตุยืนยันไว้เป็นหลักฐาน แต่มีข้อสันนิษฐานได้ว่าคำว่า "ปาย" ที่มาได้ 2 ทางคือ เป็นชื่อที่เรียกเพี้ยนไปจาก คำว่า "ป๋าย" หรือ "พ่าย" ซึ่งเป็นคำที่ไทใหญ่เรียกตัวเอง โดยได้อพยพจากสหภาพพม่ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในท่าเลแม่น้ำหนึ่ง นานๆ เข้าเลยเพี้ยนมาเป็น "ปาย" ทางหนึ่ง ส่วนอีกทางหนึ่งสันนิษฐานว่าเพื่อเป็นเกียรติประวัติแก่ขุนสา่งปาย หัวหน้าไทใหญ่ผู้นำอพยพมาสร้างเมืองนี้ เลยเรียกว่าว่า เมืองที่ตั้งขึ้นใหม่ว่า "เมืองปาย" และเรียกว่าแม่น้ำที่ไหลผ่านเมืองใหม่ว่า "แม่น้ำปาย"

ต่อมาพระเจ้าอินทวิชานนท์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ได้ให้ "พะก่กั้นนะ" มาเป็นเจ้าเมืองฟ้าเมืองปาย และมีผู้ครองนครเมืองปายสืบมาอีก 1 คน คือ " ขุนสา่งเนิม" จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2454 ได้มีประกาศเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2454 ตรงกับ ร.ศ. 129 ยกฐานะเมืองแม่ฮ่องสอนขึ้นเป็นจังหวัด และให้เมืองปายเป็นอำเภอหนึ่งขึ้นกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน อำเภอปายจึงยกฐานะเป็นฐานะเป็นอำเภอมายังจนถึงปัจจุบัน ผู้ที่ดำรงตำแหน่งนายอำเภอปายคนแรกคือ รองอำมาตย์เอกหลวงเจริญเขตเชลียง (สอน สุภูมิทร์)

สำหรับพื้นเพดั้งเดิมของประชากรเป็นชาวไทยใหญ่ หรือไต ซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ในท้องที่อำเภอ กล่าวว่าชาวไทยใหญ่นั้นอพยพมาจากสหภาพพม่า นอกจากนั้นก็มีไทยน้อยหรือคนเมือง ซึ่งมีอยู่ทั่วไปทุกตำบล และชาวเขาเผ่าต่างๆ ได้แก่ ยางกะเหรี่ยง ลีซอ มูเซอร์ จะมีคนต่างด้าวอยู่บ้าง ได้แก่ คนสัญชาติจีน และสัญชาติจีนฮ่อ

ภาษาพูดส่วนใหญ่เป็นภาษาภาคเหนือ หรือเรียกว่าภาษาคนเมือง รองลงมาเป็นภาษาไต ซึ่งใช้พูดระหว่างพวกไทยใหญ่ด้วยกัน นอกจากนั้นก็เป็นภาษาไทยภาคกลางซึ่งพูดกันในราชการ และระหว่างคนที่มาจากภาคอื่นๆ และภาษาชาวเขาเผ่าต่างๆ ซึ่งใช้พูดกันระหว่างชาวเขาเผ่าต่างๆ

วัฒนธรรมประเพณี ประชาชนส่วนใหญ่ในท้องที่อำเภอปาย นอกจากผู้ถือสัญชาติอื่น และชาวเขาเผ่าต่างๆ แล้ว นับถือศาสนาพุทธโดยเคร่งครัด มีความเลื่อมใสศรัทธาต่างๆ อย่างแท้จริง ที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่ยังมุงด้วยตอพลาง และวัสดุที่ทำได้ในท้องถิ่น อาหาร และการบริโภคอาหารส่วนใหญ่เป็นอาหารพื้นเมืองทางภาคเหนือ พืชผักหาได้ในท้องถิ่น นอกนั้นต้องซื้อมาจากจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีราคาถูกกว่าปกติเนื่องจากการขนส่งลำบาก

ในส่วนของการตั้งถิ่นฐานจากประวัติความเป็นมาของอำเภอปาย จะเห็นว่าพื้นเพดั้งเดิมของชาวบ้านเป็นคนไทยใหญ่ อพยพมาจากสหภาพพม่าและชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ เช่น ลีซอ มูเซอร์ กะเหรี่ยง แม้ว ที่อพยพมาจากทางตอนใต้ของประเทศจีน อพยพผ่านสหภาพพม่ามาอาศัยอยู่ตามภูเขาสูงสลับซับซ้อน ทางเขตชายแดนตอนเหนือของประเทศไทย จะมีที่อยู่ไม่เป็นหลักแหล่ง อาศัยสภาพภูมิประเทศและทรัพยากรธรรมชาติเป็นตัวกำหนดแหล่งที่อยู่อาศัย หากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เดิมหมดไปก็จะอพยพไปอยู่แหล่งใหม่ ต่อมาทั้งชาวไทยใหญ่ ชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ และชาวไทยล่านนาทางภาคเหนือ ที่อพยพเข้ามาอยู่อำเภอปาย ก็ได้กำหนดถิ่นที่อยู่ของตัวเองเป็นหลักแหล่ง โดยอาศัยอยู่ตามพื้นที่ราบ หรือบนภูเขาที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์ และใกล้แหล่งน้ำ ดังสภาพการตั้งบ้านเรือนของประชากรในเขตอำเภอปายปัจจุบัน

2. ประวัติความเป็นมาของอำเภอปางมะผ้า

อ.ปางมะผ้า มีประวัติความเป็นมาย้อนหลังไปในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 กองกำลังทหารญี่ปุ่นได้ตัดถนนจากอ.ปายไปยังจ.แม่ฮ่องสอน เพื่อให้รถเข้าประเทศพม่า ต่อมา ข้าราชการ พ่อค้า และประชาชน ได้ใช้เส้นทางนี้ในการติดต่อไปมา โดยมีจุดพักค้างคืนครึ่งทางที่บ้านสบป่อง แม่อุ้มอง หรือสบห้วยแม่อุ้มอง ไหลลงน้ำลงในช่วงปี พ.ศ. 2500 ไม่ว่าจะเดินทางโดยรถจี๊ปหรือเดินเท้าจะต้องพักค้างคืนที่บ้านสบป่องกันทั้งสิ้น ในหุบน้ำลงทางตอนใต้ ทางราชการได้จัดตั้งสถานีตำรวจภูธรตำบล เพื่อรักษาความปลอดภัยแก่ผู้สัญจรผ่าน ณ บริเวณซึ่งเรียกว่าปางมะผ้า ซึ่งหมายถึงจุดที่พักที่สามารถหามาปรุงอาหารได้ “ มะผ้า ” เป็นภาษาไทยใหญ่ “ มะนาว ”

ในรัศมี 20 กม. โดยรอบสบป่องหรือปางมะผ้า เป็นภูเขาสูงชันสลับซับซ้อนมีราษฎรชาวไทยใหญ่ มูเซอ และลีซอ ตั้งบ้านเรือนอยู่กันเป็นหย่อม ๆ แหบตัดขาดจากโลกภายนอกโดยสิ้นเชิงจนถึงพ.ศ. 2520 เป็นต้นมา ทางราชการได้เริ่มตัด ปรับปรุงถนนให้ดีขึ้น บรรดาชาวพื้นราบ ชาวเขา จากต่างอำเภอ ต่างจังหวัด และผู้หลบหนีเข้าเมืองจากประเทศพม่า ได้อพยพเข้ามาตั้งรกราก ถิ่นฐานที่ทำกินเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ เกิดปัญหาในการจัดทำทะเบียนราษฎร การบุกรุกทำลายป่า การปลุกผี การเสพยาเสพติด ความล้าหลังในการพัฒนาทุก ๆ ด้าน และความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จากโจรผู้ร้ายและกองกำลังชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดนซึ่งมีชุกชุมเป็นจำนวนมาก เพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ กระทรวงมหาดไทย โดยกรมการปกครองจึงได้ประกาศจัดตั้งกิ่งอ.ปางมะผ้าขึ้น เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2530

ตามประวัติดั้งเดิม พื้นเพของชาวบ้านจะเป็นชาวไทยใหญ่ และมูเซอ ซึ่งจะอาศัยอยู่บริเวณที่ราบลุ่มของสองฝั่งของน้ำลงและบริเวณไหล่เขาที่ติดต่อกัน ซึ่งในระยะต่อมา ก็มีชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เช่น ลีซอ แม้ว และกะเหรี่ยง เข้ามาอาศัยอยู่ตามไหล่เขา ที่ติดต่อกับพื้นที่ราบของบ้านสบป่อง จะอาศัยล่าสัตว์ซึ่งเป็นล่าห้วยในการใช้บริโภคและเพาะปลูกพืช มักจะเลี้ยงสัตว์ พวกหมู ไก่ วัวได้ทุนบ้าน

ในปี พ.ศ. 2530 กระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศจัดตั้งกิ่งอ.ปางมะผ้าขึ้นโดยมีเขตการปกครองอยู่ 2 ตำบล 17 หมู่บ้าน คือ ต.สบป่อง และต.ปางมะผ้า

ในปีพ.ศ. 2533 กระทรวงมหาดไทยได้อนุมัติแยกต.สบป่อง และแยกต.ปางมะผ้าออกไปอีกหนึ่งตำบล กิ่งอ.ปางมะผ้าจึงมีเขตการปกครองอยู่ 4 ตำบล ได้แก่

1. ตำบลสบป่อง
2. ตำบลถ้ำลอด
3. ตำบลปางมะผ้า
4. ตำบลนาปู่ป้อม

3. ประวัติความเป็นมาของอำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน

เมืองแม่ฮ่องสอน จากประวัติศาสตร์หลักฐานบันทึกอันตกทอดมาแต่บรรพชน และชาวเมืองที่พอจะเชื่อถือได้ มีดังต่อไปนี้

ในแผ่นดินรัชกาลที่ 2 เมื่อราว พ.ศ. 2374 พระเจ้ามโหตรประเทศราชาธิบดี เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ต้องการทราบความเป็นไปทางชายแดนด้านตะวันตกของจังหวัดเชียงใหม่ และต้องการช้างป่าไว้ใช้ในการศึก จึงสั่งให้เจ้าเมืองมา ซึ่งเป็นพระญาติ พร้อมด้วยกำลังพล และช้างต่อหมอกวญ ออกเดินทางมาตรวจและไล่จับช้างป่า เจ้าแก้วเมืองมา ได้ยกขบวนรอนแรมผ่านเข้ามาทางอำเภอปาย ล่องมาแนวป่าทางทิศใต้ กระทั่งบรรลุถึงที่แห่งหนึ่ง อยู่ริมแม่น้ำปาย มีป่าพงเป็นที่ว่างเปล่า ลักษณะเป็นป่าโปร่ง หมูป่าได้ลงกินโป่งชุกชุม เจ้าแก้วเมืองมาได้พิจารณาเห็นว่า ที่แถวนั้นเป็นทำเลดี สมควรแก่การตั้งเป็นบ้านเรือนได้ จึงหยุดพัก และเรียกผู้ที่อยู่อาศัยตามบริเวณห้วยชายเขาซึ่งเป็นพวกไทยใหญ่บ้าง กะเหรี่ยงบ้าง มาประชุมชี้แจงให้เป็นที่ยอมรับทั่วกัน และได้แนะนำให้ตั้งบ้านเรือนบุกเบิกไถ่มา ณ ที่ตรงนั้น แล้วเลือกชาวไทยใหญ่คนหนึ่ง ชื่อนายพะกาหม่องให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน (หรือหัวหน้าราษฎร) คอยควบคุมแล้วแนะนำพะกาหม่องให้ไปชักจูงเกลี้ยกล่อมหมู่พวกอื่น ๆ ที่อยู่อาศัยตามชายเขาและห้วยใกล้ ๆ ให้อพยพลงมาอยู่รวมกันอีก แล้วให้เรียกชื่อบ้านนี้ว่า “ บ้านโป่งหมู ” (ปัจจุบันเรียกว่าบ้านปางหมู) อันเป็นตำบลหนึ่งในท้องที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีระยะทางห่างจากตัวเมืองไปทางทิศเหนือประมาณ 6 กิโลเมตร

เจ้าแก้วเมืองมา ได้ยกขบวนไปตรวจชายแดนและไมโยนคล้องช้าง เมื่อมาถึงห้วยแห่งหนึ่ง มีช้างชุกชุม จึงได้หยุดพักคล้องช้างไว้เพิ่มเติมอีกหลายเชือก และได้ตั้งคอกสอนที่ริมห้วย พิจารณาเห็นว่าที่แห่งนี้มีสภาพพื้นที่ที่กว้างขวางดีกว่าบ้านโป่งหมู และมีชาวไทยใหญ่ไทยปลุกกระต้อมเรียงรายอยู่ตามไหล่เขาทำนองเดียวกันกับบ้านโป่งหมู เจ้าแก้วเมืองมาเห็นว่าควรตั้งเป็นหมู่บ้านได้อีกหมู่บ้านหนึ่ง เมื่อได้ตรวจพื้นที่โดยรอบแล้วเห็นว่ามีที่เหมาะสมอยู่แห่งหนึ่ง มีชัยภูมิดีและกว้างขวาง จึงมอบให้ “ แสนโคม ” ไทยใหญ่ผู้เป็นบุตรเขยของพะกาหม่อง บ้านโป่งหมูเป็นผู้ใหญ่บ้าน และสั่งแสนโคมให้ชักจูงเกลี้ยกล่อมผู้คนที่อยู่ห่างออกไปตามชายเขามารวมกันเพื่อตั้งบ้านเรือนเป็นปึกแผ่นสืบไป เจ้าแก้วเมืองมาได้ให้ชื่อบ้านนี้ว่า “ แม่ฮ่องสอน ” โดยอาศัยเหตุที่ได้มาทำคอกสอนช้างในสองสอน ที่มีคำว่า “ แม่ ” นำหน้าอย่างที่ยอมรับกันนั้น เนื่องจากร่องห้วยนี้อยู่ใกล้กับแม่น้ำสายหนึ่งซึ่งยังไม่มีชื่อเรียกในครั้งกระนั้น จึงถูกเรียกว่าบ้าน “ แม่ น้ำร่องสอน ” คำว่า “ แม่ น้ำ ” นั้น ภาษาชาวพื้นเมืองเรียกว่า น้ำแม่ ฉะนั้นแม่ น้ำร่องสอนจึงกลายเป็นแม่ฮ่องสอน อักษร รอเรือ (ร) ชาวพื้นเมือง ภาษาพม่าออกเสียงเป็น ฮอนกฮุก (ฮ) โดยเหตุนี้ “ แม่ฮ่องสอน ” จึงได้เรียกสืบกันมาเป็น “ แม่ฮ่องสอน ” ด้วยเหตุนี้

เมื่อเจ้าแก้วเมืองมา ได้ช้างพอสมควรแก่ราชการแล้ว ได้เดินทางกลับและนำความไปกราบทูลพระราชาธิบดีแห่งตน ที่ได้ไปตรวจตรา และได้ตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่ดังกล่าวมาแล้วโดยตลอด

ต่อมาพะกาหม่องและแสนโคม บุตรเขยหมู่บ้านห้วยโป่งหมู และบ้านแม่ฮ่องสอน เป็นหมู่บ้านใหญ่โต มีผู้คนมากขึ้นกว่าเดิม มีความคิดร่วมกันตัดไม้ขนสักลงห้วยไหลล่องออกทางแม่น้ำ สาละวินไปจำหน่ายในเขตพม่า ได้เงินทองมาบำรุงบ้านเมือง ปีหนึ่ง ๆ มีใช้น้อย และได้แบ่งเงินเป็นค่าตอสักมาถวายเจ้านครเชียงใหม่ทุก ๆ ปี บ้านโป่งหมูและบ้านแม่ฮ่องสอนก็ค่อยเจริญขึ้นมา ขอล่าถ้ำถึงไทยใหญ่อีกผู้หนึ่ง คือ ชานกะเร ได้อพยพหลบภัยสงครามจากหัวเมืองไทยใหญ่ฝั่งตะวันตกแม่น้ำสาละวิน พักอาศัยกับพะกาหม่องที่บ้านโป่งหมู ชานกะเรผู้นี้เป็นคน

ชื่อสัตย์ ชัยขันแข็ง พระกหม่องเล็งดูอุปนิสัยก็รักใคร่ชอบพอ ได้ยกนางใสบุตรสาวให้เป็นภรรยา พอไม่นานนางใสป่วยถึงแก่กรรมลง ชานกะเรจึงได้นางเมื่อยหลานสาวคนเล็กของเจ้าฟ้าโกทล่าน เมืองหมอใหม่ (เขตสหภาพพม่า) แล้วไปตั้งบ้านเรือนที่เป็นที่ราบบนเขาฝั่งตะวันตกแม่น้ำยวม แล้วเรียกชื่อบ้านนั้นว่า “ ชุนยวม ” (อำเภอชุนยวม ปัจจุบัน)

ในปี พ.ศ. 2417 ทางรัฐบาลพิจารณาเห็นว่า ท้องที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นเขตแดนติดต่อกับพม่า มีราษฎรหนาแน่นขึ้น สมควรยกฐานะหมู่บ้านในตำบลต่าง ๆ ขึ้นเป็นเมือง ให้มีพ่อเมือง กรมการเมืองดูแลระวางด้านทาง พระเจ้าอินทวิชานนท์ จึงให้หาตัวชานกะเรไปนครเชียงใหม่ ตั้งให้เป็นพระยาสิงหนาทราชา และตั้งบ้านแม่ฮ่องสอนเป็นเมือง และให้พระยาสิงหนาทราชาและตั้งบ้านแม่ฮ่องสอนสืบมาตามลำดับ ได้แก่ แม่เจ้านางเมื่อยะ พระยาพิทักษ์สยามเขต และพระยาพิศาลฮ่องสอนบุรี จนถึงปี พ.ศ. 2450 จึงสิ้นสุดการแต่งตั้งผู้เป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน ต่อมา ได้มีประกาศของเสนาบดี กระทรวงมหาดไทย ฉบับลงวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2443 ยกฐานะเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองจัตวา รวมอยู่ในมณฑลพายัพ จัดแบ่งการปกครองออกเป็น 4 อำเภอ ได้แก่

1. อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน (เดิมเรียกว่า อำเภอม่วยต้อ)
2. อำเภอแม่สะเรียง (เดิมเรียกว่า อำเภอเมืองยวม)
3. อำเภอชุนยวม
4. อำเภอปาย

อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนที่กล่าวว่าเดิมเป็นอำเภอม่วยต้อนั้น เพราะมีคหบดีในเมืองแม่ฮ่องสอน มีจิตศรัทธาแรงกล้าที่จะก่อสร้างวัดในบวรพุทธศาสนาขึ้น จึงสละทรัพย์สมบัติส่วนตัวสร้างวัดวัดหนึ่ง มีพระเจดีย์เรียงราย 6 องค์ ครั้นแล้วได้นิมนต์พระภิกษุสงค์จากประเทศพม่าให้มาอยู่ประจำเทศนาสั่งสอนพระธรรม พระวินัย ให้ชื่อวัดที่สร้างว่า “ วัดม่วยต้อ ” จึงได้เรียกชื่ออำเภอในครั้งกระนั้นว่า “ อำเภอม่วยต้อ ” ไปตามชื่อวัดด้วย ในปัจจุบันวัดนี้คงมีอยู่ต่อมา ทางกรจึงได้เปลี่ยนชื่ออำเภอเป็นเช่นในปัจจุบันว่า อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

4. ประวัติความเป็นมาของอำเภอขุนยวม

อำเภอขุนยวม เป็นอำเภอหนึ่งที่ถูกประกาศให้เป็นท้องที่กั้นदार แต่ครั้งหนึ่งที่เคยเป็นที่มาแห่งความรุ่งเรืองของชาวกะเหรี่ยงและละว้า ชาวพื้นเมืองที่อาศัยในดินแดนแห่งนี้มาหลายชั่วคน

ย้อนไปเมื่อปี พ.ศ.2374 พระเจ้าเชียงใหม่ ผู้ครองนครเชียงใหม่ ซึ่งรัชกาลที่ 3 ได้โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็น พระเจ้ามโหฬารประเทศราชธิบดี ได้ให้เจ้าแก้วมาเมือง ราชบริพารออกสำรวจภูมิประเทศและจับช้างป่าเพื่อมาฝึกใช้งาน เจ้าแก้วมาเมือง ได้เดินทางรอนแรมจากเชียงใหม่เรื่อยมา จนถึงบริเวณทิศใต้ริมฝั่งแม่น้ำปาย เห็นว่าทำเลดี เหมาะที่จะตั้งเป็นหมู่บ้านได้ จึงรวบรวมผู้คนชาวไทยใหญ่ซึ่งกระจัดกระจายในแถบนั้น ตั้งคนไทยใหญ่ชื่อ “พะกาหม่อง” เป็นหัวหน้าปกครอง โดยเรียกชื่อหมู่บ้านที่ตั้งนี้ว่า “บ้านโปงหมู” (ปัจจุบันคือ บ้านปางหมู เขตท้องที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน)

จากหลักฐานประวัติสภาพท้องที่อำเภอขุนยวม พ.ศ. 2492 ระบุว่าในขณะนั้นมีชาวไทยใหญ่หรือเงี้ยว เดินทางมาจากแม่น้ำสาละวินชื่อ “ชานกะเล” (มีความหมายว่า ไทยเล็ก) ได้เข้ามาทำการชักชวนเกลี้ยกล่อมบรรดา กะเหรี่ยงและละว้าที่อาศัยกระจัดกระจายอยู่ในบริเวณใกล้เคียงให้เข้ามารวมตัวกันตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้น และได้เรียกชื่อหมู่บ้านนั้นว่า “บ้านขุนยวม”

ในตำนานโยนก ฉบับของพระยาประจักษ์จักรจักร (แช่ม บุญาค) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของ ชานกะเล ไว้ว่า

หลังจากได้มีการตั้งบ้านปางหมูขึ้น ในระยะนั้นได้เกิดเหตุการณ์ ไม่สงบขึ้นในรัฐไทยใหญ่ ทำให้ชาวไทยใหญ่อพยพหนีเข้ามาอาศัยในบ้านปางหมู เป็นจำนวนมาก ในจำนวนนี้ก็มี ชานกะเล รวมอยู่ด้วยและชานกะเลได้แต่งงานกับนางไสย บุตรสาวของพะกาหม่อง ซึ่งต่อมาได้แต่งงานกับนางเมี้ยะ หลานสาวเจ้าฟ้าโกทล้าน ผู้ครองนครหมอกใหม่ แล้วจึงได้อพยพผู้คนไปตั้งบ้านเรือนใหม่ แล้วจึงอพยพผู้คนไปตั้งบ้านเรือนใหม่ ซึ่งเคยเป็นดินแดนที่อยู่อาศัยของพวกกะเหรี่ยงและละว้า เป็นหมู่บ้าน “บ้านขุนยวม” ดังกล่าว

ต่อมาเมื่อพระเจ้าอินทนนท์ (บางแห่งเรียกว่า พระเจ้าอินทรวชิยานนท์) ขึ้นปกครองนครเชียงใหม่ เห็นว่า ชานกะเล เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ และแข็งขันในการปกครองบรรดา กะเหรี่ยง อีกทั้งบรรดาราชภูบ้านขุนยวมทวีจำนวนมากขึ้น จึงได้เรียกหาตัวชานกะเลเข้าไปนครเชียงใหม่ และแต่งตั้งให้มีบรรดาศักดิ์เป็น พญาสิงหนาทราชา แล้วให้กลับมาเป็นพ่อเมืองขุนยวม โดยให้ขึ้นกับนครเชียงใหม่ในฐานะเมืองส่วย ในปี พ.ศ.2417 เจ้านครเชียงใหม่ เห็นว่า เขตพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งติดต่อกับพม่า มีหมู่บ้านและราษฎรมากขึ้น อีกทั้งมีลักษณะเป็นเมืองหน้าด่านสมควรยกฐานะเมืองให้มีลักษณะหน้าด่าน จึงได้แต่งตั้ง พญาพะกาตอง เป็นพ่อเมืองปกครองแทน นับตั้งแต่พญาพะกาตอง ขึ้นปกครองเมืองขุนยวมแล้ว ได้มีผู้ดำรงตำแหน่งพ่อเมืองปกครองเมืองขุนยวมสืบต่อมาอีกหลายคน คือ พญารัตนเตตย์ พญามูลยวมบริหาร จนถึง พ.ศ. 2450 จึงได้สิ้นสุดตำแหน่งพ่อเมือง

ในปี พ.ศ. 2443 กระทรวงมหาดไทย ได้มีการจัดระเบียบการปกครองใหม่ แลพได้จัดเมืองขุนยวมรวมกับอีก 3 เมือง คือเมืองแม่ฮ่องสอน เมืองยวม (ปัจจุบันคือเมืองแม่สะเรียง) และเมืองปาย จัดตั้งเป็นบริเวณเชียงใหม่ตะวันตก โดยมีที่ว่าการที่เมืองขุนยวม

ในปี พ.ศ.2446 ได้มีการย้ายที่ว่าการเมืองจันทบุรีไปเป็นเมืองจันทบุรี และเปลี่ยนบริเวณเขียงใหม่ ตะวันตกเป็นบริเวณพ่ายเพนียด

ในปี พ.ศ.2450 ได้มีการประกาศจากเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ยกฐานะเมืองจันทบุรีเป็นเมืองจัตวา และให้จัดการปกครองอยู่ในมณฑลพายัพ โดยรวมกับเมืองอื่นๆ อีก 3 เมืองคือ เมืองแม่ฮ่องสอน และเมืองปาย กับได้ย้ายที่ว่าการเมืองมาตั้งที่เมืองแม่ฮ่องสอน

เมืองจันทบุรีได้เปลี่ยนมาเป็นอำเภอจันทบุรี ในปี พ.ศ.2473 เมื่อมีการประกาศยุบเมืองและจัดตั้งเป็นอำเภอ จันทบุรี อำเภอเมืองจันทบุรี อำเภอปาย และอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ขึ้นเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน ขึ้นมณฑลพายัพ

ในปี พ.ศ.2476 ได้มีการยกเลิกการปกครองรูปมณฑล คงเหลือเพียงอำเภอและจังหวัด ขึ้นตรงต่อ กระทรวงมหาดไทยมาจนถึงทุกวันนี้

5. ประวัติความเป็นมาของอำเภอแม่ลาน้อย

เขตท้องที่อำเภอแม่ลาน้อยแต่เดิมเป็นที่อยู่อาศัยของชนเผ่าละว้าหรือ “ ลัวะ ” ซึ่งเป็นชาวไทยภูเขาเผ่าหนึ่งที่อาศัยตั้งรกรากถิ่นฐานอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน สันนิษฐานว่าอพยพมาจากประเทศพม่า เมื่ออพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย จะตั้งถิ่นฐานอยู่ไม่เป็นหลักแหล่ง เพราะจะมีการอพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ที่มีสภาพภูมิประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ เมื่อทรัพยากรธรรมชาติที่ตั้งถิ่นฐานอยู่เดิมหมดไป ชนเผ่าละว้าก็จะอพยพไปตั้งถิ่นฐานที่อื่นที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์อีกต่อไป ต่อมาชาวเขาเผ่าละว้า หรือ “ ลัวะ ” ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ตามสองฝั่งริมน้ำสองสายที่ไหลมาจากเทือกเขาเดียวกัน ลำน้ำสายหนึ่งเป็นลำน้ำสายหนึ่งที่ไหลผ่านตำบลแม่ลาหลวงในปัจจุบัน และอีกสายหนึ่งเป็นลำน้ำสายเล็ก ซึ่งไหลผ่านตำบลแม่ลาน้อยในปัจจุบัน ชนเผ่าละว้า หรือ “ ลัวะ ” ได้ประกอบอาชีพตามสองฝั่งแม่น้ำทั้งสองสายโดยการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์และหาของป่า ซึ่งชนเผ่าละว้า หรือ “ ลัวะ ” ได้เรียกแม่น้ำสายใหญ่นี้ว่า “ แม่ลัวะหลวง ” และได้เรียกแม่น้ำสายเล็กนี้ว่า “ แม่ลัวะน้อย ” ต่อมาชนเผ่าละว้า หรือ “ ลัวะ ” บางส่วนได้อพยพไปหากินตั้งถิ่นฐานที่อื่นซึ่งเป็นภูเขาสูง ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของชนเผ่ากะเหรี่ยงเดิม และชนเผ่าแม้วก็ได้มีชนเผ่าไทยใหญ่หรือเงี้ยว ที่อพยพมาจากพม่า ได้อพยพเข้ามาตั้งรกรากถิ่นฐานแทนพวกละว้า หรือ “ ลัวะ ” บางส่วนที่อพยพไป ชนเผ่าไทยใหญ่หรือเงี้ยวได้ใช้สำเนียงเรียกแม่น้ำสองสายนี้เปลี่ยนไปคือ “ แม่น้ำแม่ลัวะหลวง ” เรียกเป็น “ แม่น้ำแม่ลาหลวง ” และ “ แม่น้ำแม่ลัวะน้อย ” เรียกว่า “ แม่น้ำแม่ลาน้อย ” ซึ่งเป็นที่ตั้งของตำบลแม่ลาหลวงและตำบลแม่ลาน้อยในปัจจุบัน

ต่อมาได้มีชนเผ่าพื้นเมืองหรือเรียกว่า “ ชาวไทยลานนาภาคเหนือ ” ได้อพยพมาจากอำเภอฮอดและอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน อยู่ในเขตตำบลแม่ลาหลวง ตำบลแม่ลาน้อย และตำบลท่าผาป๋ม ในปัจจุบัน เนื่องจากพื้นที่ในเขตอำเภอแม่ลาน้อยมีประชากรหลายเผ่ากระจัดกระจายอยู่ตามภูเขาและที่ราบ จึงมีลักษณะความเป็นอยู่และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป ต่างคนต่างอาศัยอยู่ในเผ่าของตนเองโดยไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน จะมีการติดต่อกันระหว่างเผ่าน้อยมาก ทั้งนี้อาจจะเพราะการคมนาคมสมัยนั้นไม่สะดวก ต้องอาศัยการเดินทางในการติดต่อระหว่างเผ่าแต่ละเผ่าก็จะตั้งถิ่นฐานอยู่ห่างไกลกัน แต่ละเผ่าของชาวเขาจะนับถือผี ซึ่งแต่ละปีจะมีเผ่ากะเหรี่ยง ละว้า หรือ “ ลัวะ ” จัดประเพณีเลี้ยงผี ซึ่งเรียกว่า ผีบ้าน ผีเรือน และผีป่า ส่วนพวกแม้วก็จะมีการเลี้ยงผีประจำปีซึ่งเรียกว่า “ ประเพณีการกินวอ ” ปัจจุบันได้มีชาวเขาบางเผ่าได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ ศาสนาพุทธ ชาวพื้นเมืองและชาวไทยใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธเพราะชาวไทยใหญ่หรือเงี้ยวได้รับอิทธิพลมาจากประเทศพม่า ส่วนมากจะเป็นแบบกลมกลืนระหว่างประเพณีของชาวไทยลานนา และประเพณีของชาวไทยใหญ่ เช่น ประเพณีของชาวไทยลานนาที่ถือปฏิบัติก็คือ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีแต่งงาน ประเพณีงานศพ ส่วนประเพณีของชาวไทยใหญ่ที่ยังถือปฏิบัติกันอยู่ คือ ประเพณีบวชนาคหรือที่เรียกว่า “ ลำลอง ” เอ็ดความ ประเพณีงานศพ ก็จะเป็นแบบผสมกลมกลืนกัน ซึ่งโดยส่วนมากแล้วชาวไทยใหญ่หรือเงี้ยวที่อาศัยอยู่ตามพื้นราบจะเป็นพวกที่นับถือศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัดและเป็นผู้ปลูกฝังลูกหลานได้ถือปฏิบัติในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัด การใช้ภาษาของแต่ละเผ่าก็แตกต่างกันไป เช่น ชาวไทยลานนาก็ใช้ภาษาคำไทย ภาคเหนือเรียกว่าคำเมือง ชาวไทยใหญ่ก็ใช้ภาษาไทยใหญ่ พวกแม้วใช้ภาษาของพวกแม้ว พวกกะเหรี่ยงใช้ภาษากะเหรี่ยง และพวกละว้า หรือ “ ลัวะ ” ก็ใช้ภาษาละว้า

ในส่วนของการตั้งถิ่นฐานชาวไทยลัคนานาคเหนือและเผ่าไทยใหญ่ หรือพวกเงี้ยว จะอาศัยอยู่บริเวณที่ราบตามสองฝั่งของแม่น้ำทั้งสองสาย คือแม่น้ำทั้งสองสาย คือแม่น้ำลาหลวงและแม่น้ำน้อย จะมีพวกละว้า หรือ ลีว และเผ่ากระเหรี่ยงส่วนน้อยอาศัยปะปนอยู่

ชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงการตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมจะอาศัยอยู่บนภูเขาสูง ซึ่งอยู่ใกล้บริเวณแหล่งน้ำลำธาร จะอาศัยลำธารซึ่งเป็นลำห้วยในการใช้บริโภคและเพาะปลูกพืชและมักเลี้ยงสัตว์พวก หมู ไก่ วัวได้ทุนบ้าน

ชาวเผ่าละว้าหรือลีว จะตั้งถิ่นฐานอยู่บนภูเขาสูงเช่นเดียวกับพวกกระเหรี่ยง แต่จะตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้จากแหล่งน้ำ เพราะมีตำนานเล่าในเขตท้องที่อำเภอแม่ลำน้อยเกี่ยวกับพวกละว้าหรือลีว เรื่องหินไล่ลีว เป็นก้อนหินใหญ่กลิ้งไล่ชนเผ่าลีวมาจากประเทศพม่า ซึ่งชนเผ่าละว้าหรือลีวจะต้องอาศัยอยู่ที่สูงตามตำนานบอกไว้

ชนเผ่าเผว ตั้งถิ่นฐานอยู่บนภูเขาสูงอากาศเย็น และตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำ ซึ่งในเขตอำเภอแม่ลำน้อยจะมีชนเผ่าเผวอาศัยอยู่หมู่บ้านเดียวในปัจจุบัน คือ หมู่ที่ 7 บ้านห้วยผึ้ง ตำบลแม่โก อยู่ห่างจากตัวอำเภอซึ่งต้องเดินทางโดยรถยนต์ 52 กิโลเมตร และเดินเท้าอีก 4 ชั่วโมงจะมีทางรถยนต์เข้าได้ในเฉพาะฤดูแล้ง ซึ่งต้องเข้าทางจังหวัดเชียงใหม่ผ่านเข้าทางอำเภอแม่แจ่มซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการเดินทาง 10 -12 ชั่วโมง

ในปี 2510 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศรวมเขตตำบลแม่ลาหลวง ซึ่งอยู่ในเขตปกครองของอำเภอขุนยวมและตำบลแม่ลำน้อย ซึ่งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอแม่สะเรียงขึ้นเป็นกิ่งอำเภอเรียกว่า กิ่งอำเภอแม่ลำน้อย โดยมีเขตการปกครองอยู่ 2 ตำบล คือตำบลแม่ลาหลวง และตำบลแม่ลำน้อย

ในปี 2515 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศโอนมัตติแยกเขตตำบลแม่ลาหลวงออกไปอีก 1 ตำบล คือตำบลแม่โก และแยกตำบลแม่ลำน้อย ออกไปอีก 1 ตำบลคือ ตำบลท่าผาป้อม กิ่งอำเภอแม่ลำน้อย จึงมีเขตการปกครองออกไปเป็น 4 ตำบล เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2518 กระทรวงมหาดไทย ได้ตราพระราชกฤษฎีกายกฐานะกิ่งอำเภอแม่ลำน้อยขึ้นเป็น อำเภอแม่ลำน้อย

ในปี พ.ศ. 2525 กระทรวงมหาดไทย ได้อนุมัติตั้งตำบลในเขตท้องที่อำเภอแม่ลำน้อยอีก 1 ตำบล คือตำบลแม่นาจาง และปี 2536 อีก 1 ตำบล โดยแยกจากตำบลแม่นาจาง คือ ตำบลขุนแม่ลำน้อย

อำเภอแม่ลำน้อยมีตำบลในเขตการปกครองทั้งหมด 8 ตำบลคือ

1. ตำบลแม่ลำน้อย	6. ตำบลแม่นาจาง
2. ตำบลแม่ลาหลวง	7. ตำบลแม่นาจาง
3. ตำบลแม่โก	8. ตำบลขุนแม่ลำน้อย
4. ตำบลท่าผาป้อม	
5. ตำบลห้วยห้อม	

6. ประวัติความเป็นมาของอำเภอแม่สะเรียง

อำเภอแม่สะเรียงเดิมชื่อ เมืองยวม หรือ “ ยวมใต้ ” เริ่มปรากฏในแผนที่ราวปี พ.ศ. 1998 จากหลักฐานพงศาวดารโยนก เมืองยวมได้มีฐานะเป็นเมืองหน้าด่าน ตั้งแต่ พ.ศ. 1977 เรียกชื่อว่า เมืองยวมตะวันตกของเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2332 แม่สะเรียงเกือบจะเป็นเมืองร้าง ซึ่งในโบราณหนังสือยวมลานนา กล่าวว่า ขณะนั้น มีบ้านอยู่ประมาณ 200 หลังคาเรือน ใน 8 หมู่บ้าน เฉพาะในตัวเมือง มีคนอยู่ประมาณ 10 - 12 ครัวเรือนเท่านั้น เนื่องจากถูกพวักยวแดงรบกวาน ปล้นสะดมเป็นประจำ ทางกรมในสมัยนั้น ต้องนำลูกวัวไปแลกตัวเชลย คือ ใช้วัว 7 ตัว แลกผู้ชายคนหนึ่ง ใช้วัว 8 - 10 ตัว แลกผู้หญิงคนหนึ่ง (ลินค้าออกขณะนั้น มีเพียงวัวดำ ลูกน้ำ ตีบุก ครั่ง)

ต่อมา พ.ศ. 2443 ทางราชการได้เปลี่ยนฐานะจากเมืองเป็นบริเวณ เรียกชื่อเมืองแม่สะเรียง เป็นบริเวณเชียงใหม่ตะวันตก ในปีพ.ศ. 2443 ได้ยกฐานะขึ้นมาเป็นอำเภอ เรียกชื่อว่า อำเภอเมืองยวม โดยอาศัยชื่อของลำน้ำยวม ซึ่งเป็นแม่น้ำที่ไหลผ่านอำเภอนี้ นายอำเภอคนแรก คือ ขุนชำนาญชานุรักษ์ (สวัสดิ์ ชลาลัย) ปี พ.ศ. 2460 ได้ตัดคำว่าเมืองออก กลายเป็น อำเภอยวม จนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2467 ทางราชการได้พิจารณาเห็นว่า ชื่ออำเภอยวมนั้นไปพ้องกับอำเภอขุนยวม ซึ่งอยู่ในจังหวัดเดียวกัน จึงได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น อำเภอแม่สะเรียง ตามชื่อของแม่น้ำที่ไหลผ่านตัวอำเภอ คือ แม่น้ำแม่สะเรียง

ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือ สงครามเอเชียบูรพา (ต้นปี พ.ศ. 2485) ญี่ปุ่นได้ยกกองทัพผ่านแม่สะเรียงเพื่อไปตีพม่า อำเภอแม่สะเรียงถูกโจมตีทางอากาศ เกิดความขาดแคลนทั้งอาหารและเครื่องนุ่งห่มอย่างหนัก จนกระทั่งญี่ปุ่นแพ้สงครามยกกองทัพออกจากประเทศพม่าผ่านทางแม่สะเรียง ประชาชนชาวแม่สะเรียงต้องไปช่วยสร้างทางรถยนต์ ทางเกวียน สร้างสะพาน และในปี พ.ศ. 2490 ได้เกิดโรคระบาดที่สำคัญ คือ โรคฝีดาษ ทำให้ประชาชนต้องเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก

7. ประวัติความเป็นมาของอำเภอสบเมย

อำเภอสบเมย เดิมเป็นเขตการปกครองของอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน แต่เนื่องจากอำเภอแม่สะเรียง มีพื้นที่ป่าเขาทึบกันดาร การคมนาคมติดต่อระหว่างหมู่บ้านนั้นไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากขาดเส้นทางคมนาคม และมีพื้นที่กว้างขวางถึง 3,339 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่ป่าไม้และภูเขาประกอบด้วย 9 ตำบล 95 หมู่บ้านเป็นอำเภอชายแดนมีการแทรกซึมของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ทำให้การปกครองเป็นไปได้โดยไม่ว่างถึงและยากลำบาก ไม่สะดวกต่อการปฏิบัติงาน จนกระทั่งในวันที่ 9 พฤศจิกายน 2526 นายอำเภอแม่สะเรียงนายชาญชัย ใจใส ในสมัยนั้น (ปัจจุบันเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอน) ได้รายงานไปที่จังหวัดขอแบ่งการปกครอง 3 ตำบลของอำเภอแม่สะเรียงเป็นอำเภอสบเมย เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนด้านการติดต่อราชการ

ต่อมาเมื่อวันที่ 2 เมษายน 2527 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศยกฐานะตำบลสบเมย ตำบลแม่คะตวน และตำบลกองก่อยของอำเภอแม่สะเรียง ขึ้นเป็นกิ่งอำเภอสบเมย ตั้งแต่วันที่ 2 เมษายน 2527 ต่อมาได้รับการอนุมัติตำบลขึ้นอีก 3 ตำบล คือ ตำบลแม่สวด ตำบลแม่สามแลบ (แยกจากตำบลสบเมย) และตำบลป่าโป่ง (แยกจากตำบลกองก่อยตามลำดับ)

สำหรับคำว่าสบเมยมาจากคำว่า สบ ซึ่งหมายถึง พบ บรรจบ และ เมย ซึ่งหมายถึง ชื่อแม่น้ำสายหนึ่งที่ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำสาละวิน และแม่น้ำที่ใช้แบ่งอาณาเขตระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐสังคมนิยมพม่า

ภาคผนวกที่ ซ

สังคม- วัฒนธรรม - ประเพณีของประชากรกลุ่มต่าง ๆ

1. กะเหรี่ยง
2. ม้ง
3. ลีซู
4. มูเซอ
5. ละว้า
6. ไทยใหญ่
7. คนเมือง
8. จีนฮ่อ

ภาคผนวกที่ ๕

สังคม-วัฒนธรรม-ประเพณีของประชากรกลุ่มต่าง ๆ ^๑

1. กะเหรี่ยง

1.1 ลักษณะทั่วไป :

กะเหรี่ยง เป็นชาวเขาที่มีมากที่สุดในประเทศไทย ส่วนใหญ่ตั้งบ้านเรือนอยู่แถบจังหวัดชายแดนไทย-พม่า ตั้งแต่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ตาก แม่ฮ่องสอน ไปจนถึงราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์

กะเหรี่ยงในประเทศไทยมี 4 กลุ่มใหญ่ๆ

1. กะเหรี่ยงสะกอ หรือยางขาว เรียกว่าตัวเองว่า พะคะยอ
2. โบ หรือ โพล่ง
3. พะโอ หรือตองซุ
4. นะเว หรือ คะยา

ลักษณะทางสังคม กะเหรี่ยงจะตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกัน หมู่บ้านละ 5-6 หลังคาเรือน ไปจนถึงหมู่บ้านละร้อย หลังคาเรือน

ระบบครอบครัว เป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยวยึดถือการมีสามีเดียว ภรรยาเดียว และถือว่าการสูญเสียพรหมจารีของหญิงสาวก่อนแต่งงานเป็นเรื่องผิดผี ต้องทำพิธีเสียผี

ระบบการปกครอง ในแต่ละหมู่บ้านจะมีหมอผีเป็นหัวหน้า ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ และเป็นบุคคลที่คนในหมู่บ้านให้ความเคารพนับถือ เชื่อถือได้มากยินยอมให้เป็นผู้ตัดสินกรณีพิพาทต่างๆ ดังนั้นจึงเปรียบบุคคลนี้เสมือนหัวหน้าหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบันทางราชการได้มีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านขึ้นในเกือบทุกหมู่บ้าน และในบางหมู่บ้านหมอผีและผู้ใหญ่บ้านก็เป็นบุคคลเดียวกัน

ลักษณะทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจของกะเหรี่ยงขึ้นกับการเกษตร โดยการทำไร่เลื่อนลอย หมุนเวียน คือ ไร่ในที่หนึ่ง เมื่อย้ายไปอีกที่หนึ่งก็ทวนกลับมาทำที่เดิมอีก การเพาะปลูกส่วนใหญ่จะทำไร่ข้าวและปลูกพืชอื่นๆแซม เช่น พริก ถั่ว งาน ฯลฯ พืชเหล่านี้ส่วนใหญ่ปลูกเพื่อบริโภค เฝ้านี้ไม่มีการปลูกฝิ่นเพราะถือเป็นการผิดประเพณี ด้านการเลี้ยงสัตว์มีทุกครัวเรือน โดยจะเลี้ยงหมูและไก่ เพื่อใช้ในการทำพิธี เลี้ยงวัว ควายไว้ขาย และเลี้ยงช้างไว้ใช้แรงงาน

^๑ กรมส่งเสริมการเกษตร. แนวทางการพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ จังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2538.

ระบบความเชื่อถือ กะเหรี่ยงเป็นชนชาติที่ยึดมั่นเกี่ยวกับเรื่องวิญญาณมาก เป็นพวกนับถือผีและก๊วผี มีกะเหรี่ยงหลายหมู่บ้านที่นับถือศาสนาปะปนกับพวกที่นับถือศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์นี้บางคนยังนับถือผี และวิญญาณอยู่อย่างเหนียวแน่น พร้อมๆกับการสวดวิงวอน หรือกราบไหว้พระพุทธรูป

1.2 การตั้งถิ่นฐาน : ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงอาศัยอยู่ในทุกอำเภอจังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยเป็นประชากรส่วนใหญ่หรือสำคัญของหมู่บ้านต่างๆรวม 184 หมู่บ้านใน 38 ตำบล ดังนี้

อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
เมือง	6	31
สบเมย	5	23
แม่ลาน้อย	8	45
ปาย	3	7
ขุนยวม	6	29
ปางมะผ้า	3	3
แม่สะเรียง	7	46
จ.แม่ฮ่องสอน	38 (84.44)	184 (46.35)

หมายเหตุ : () ร้อยละของตำบลหรือหมู่บ้านทั้งหมดของจังหวัด

1.3 ลักษณะการแต่งกาย :

ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ผู้ชายใส่กางเกงขาก๊วยสีดำ ใส่เสื้อครึ่งท่อนสีแดง สะพายย่ามสีแดง ส่วนผู้หญิงการแต่งกายจะแตกต่างกันระหว่างคนที่แต่งงานแล้วกับคนที่ยังไม่ได้แต่งงาน คือ ถ้าแต่งงานจะใส่ชุดคล้ายชุดแม็กซิโกชาวคลุ่มถึงข้อเท้า ถ้าเป็นผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว จะแต่งกายใส่ผ้าถุงทอดด้วยมือสีแดง และใส่เสื้อครึ่งท่อนสีแดง หรือสีน้ำเงิน

1.4 บุญประเพณี ขนบธรรมเนียมประเพณี :

1. ประเพณีมัดมือ เป็นการเรียกขวัญให้กับสมาชิกในครอบครัว จะมีการฆ่าวัว ควาย เป็ด ไก่ จะทำเมื่อสมาชิกในครอบครัวเจ็บป่วย หรือทำรวมทั้งครอบครัว
2. การเลี้ยงผีไร่ผืนนา จะมีการเลี้ยงอยู่ 3 ครั้ง คือ
 - 2.1 เลี้ยงผีไร่ผืนนา เมื่อปลูกข้าว ผู้อาวุโสเป็นผู้ทำพิธี โดยฆ่าสุกร ไก่ เพื่อเลี้ยงผู้ร่วมพิธีจะรับประทานอาหารร่วมกัน

- 2.2 เลี้ยงผีนาเมื่อข้าวตั้งท้อง ผู้อาวุโสจะเป็นผู้ทำพิธี โดนสร้างบ้านผีนาจำลองเลือกสัตว์ที่ฆ่า เช่น สุกร ไก่ ฆ่าที่เส้าบ้านที่จำลองไว้เมื่อทำพิธีเสร็จ จะนำสัตว์ที่เลี้ยงมาประกอบอาหารเลี้ยงผู้ร่วมพิธี
- 2.3 เลี้ยงผีไร่ผีนาเมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จ เป็นการเลี้ยงขอบคุณผีไร่ผีนาที่ดูแลรักษาพืชผลที่ปลูกไว้ จะฆ่าเฉพาะไก่และแกงผสมเผือกมันที่ปลูกไว้เป็นการขอบคุณผีไร่ผีนาครั้งสุดท้าย
3. การเลี้ยงผีฝ่าย ฝ่ายหมายถึง ที่กั้นน้ำเข้าบริเวณที่เพาะปลูก หากบริเวณเพาะปลูกมีเจ้าของหลายคนจะรวมกันจัดเลี้ยง จะมีการฆ่าสุกร หรือเลี้ยงไก่เลี้ยง และเจ้าของที่จะเอาสุราคนละ 2 ขวดไปรวมกันเพื่อเลี้ยงผีฝ่าย เป็นการเลี้ยงปีละ 1 ครั้ง
4. การเลี้ยงผีบ้าน ชาวบ้านจะช่วยกันต้มสุราก่อนวันงาน 3 วัน เมื่อถึงกำหนดชาวบ้านจะเอาข้าวเหนียวผสมกับงาเรียกว่า "ข้าวปุก" และจะมีการฆ่าสุกร ไก่ วัว ควาย โดยชาวบ้านรวบรวมเงินซื้อแล้วฆ่า จะช่วยกันทำอาหาร ทำพิธีในตอนเช้า และมีการมัดมือชาวบ้านทุกคน ช่วงตอนบ่ายผู้อาวุโสในหมู่บ้าน จะออกให้ศีลให้พรทุกหลังคาเรือน ถ้าหากทำวันเดียวไม่เสร็จ อาจทำ 2-3 วัน
5. พิธีแต่งงาน พิธีแต่งงานของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงจะถือว่า ผู้ชายมีความสำคัญกว่าผู้หญิง ฉะนั้น การสู่ขอจะมีการสู่ขอหลายครั้ง จนกว่าฝ่ายชายจะตกลงในข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่ง
6. พิธีงานศพ ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงจะนับถือศาสนาคริสต์เป็นส่วนมาก จะทำพิธีแบบศาสนาคริสต์ ผู้นำถือศาสนาพุทธจะทำแบบชาวพุทธประกอบพิธีงานศพ โดยมีพระสงฆ์ร่วมพิธีคล้ายกับคนพื้นราบที่นับถือศาสนาพุทธ
7. พิธีการต่างๆ ของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง
 - วันที่มีสมาชิกใหม่ในครอบครัวจะไม่ให้แขกขึ้นบ้าน 1 วัน
 - วันเลี้ยงขวัญไม่ให้แขกขึ้นบ้าน 1-3 วัน
 - ไก่ขันหลังจากพระอาทิตย์ตกดิน จะต้องฆ่าไก่มัดมือสู่ขวัญสมาชิกในครอบครัว
 - สุกรที่เลี้ยงถ้าออกลูกเป็นตัวผู้ทั้งหมด หรือตัวเมียทั้งหมดต้องฆ่าให้หมด
 - การเดินทางของสมาชิกในครอบครัวจะต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันหมด
 - จะไม่มีการแต่งงานในเดือนที่มีจันทรุปราคา
 - ไก่ตัวเมียขัน ต้องฆ่ามัดมือสู่ขวัญสมาชิกในครัวเรือน

2. มั่ง

2.1 ลักษณะทั่วไป :

แม้วหรือชาวเขาเรียกตัวเองว่า “มั่ง” นับว่าเป็นชนกลุ่มน้อยซึ่งมีอยู่มากมายในทางตอนใต้ของจีน ปัจจุบันกระจายอยู่หลายจังหวัดของจีนแผ่นดินใหญ่ เวียดนามเหนือ ลาว และไทย โดยมีแม้วในประเทศไทยมี 3 กลุ่มคือ

1. แม้วน้ำเงิน หรือ “แม้ว” หรือ “แม้วเขียว” หรือ “แม้วลาย”
2. แม้วขาว
3. แม้วก๊ว ,มบ๊ว เป็นกลุ่มซึ่งอพยพเข้าในประเทศไทย เมื่อไม่นานนี้เองและส่วนใหญ่อยู่ในศูนย์อพยพ

ลักษณะทางสังคม แม้วจะตั้งบ้านอยู่รวมกันหมู่บ้านหนึ่งเฉลี่ยประมาณ 35 หลังคาเรือน ลักษณะบ้านปลูกครอบดิน ระบบครอบครัวมีทั้งแบบเดี่ยวและขยายสมาชิกในครัวเรือนมีตั้งแต่ 2-30 คน

การปกครอง มีหัวหน้าหมู่บ้าน ซึ่งได้คัดเลือกมาจากผู้อาวุโสในวงศ์ตระกูลที่ใหญ่ที่สุดในหมู่บ้าน

ลักษณะทางเศรษฐกิจ แม้วทำการเกษตรแบบไร่เลื่อนลอย ปลูกฝิ่นเป็นพืชเศรษฐกิจและมีการปลูกอย่างเป็นลำดับขั้น แถบจะกล่าวได้ว่า แม้วเป็นเผ่าที่ปลูกฝิ่นได้มากที่สุด นอกจากนี้ยังมีการปลูกข้าว ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ถั่ว ฯลฯ ปัจจุบันแม้วหันมาปลูกพืชซึ่งรัฐบาลนำไปส่งเสริมบ้างแล้ว เช่น กาแฟ ท้อ ฯลฯ

ระบบความเชื่อ แม้วมีความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษเหมือนกับชาวเขาเผ่าอื่นๆ และความเชื่อนั้นแทรกซึมเกาะแน่นอยู่ในชีวิตความเป็นอยู่ของแม้ว เชื่อว่า ผีฟ้าเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งทั้งมวล ผีหมู่บ้านและผีเรือนเป็นผีซึ่งแม้วถือว่าผีคุ้มครองสมาชิกในหมู่บ้านให้อยู่อย่างมีความสุข และผีต่างๆ เช่น ผีป่า ผีดอย เป็นผีซึ่งนำความเจ็บป่วยมาสู่สมาชิกในหมู่บ้าน ดังนั้น แม้วจึงระมัดระวังอย่างยิ่งในการทำอะไรที่ไม่ทำให้ผีเหล่านี้เกิดความไม่พอใจ

2.2 การตั้งถิ่นฐาน : ชาวเขาเผ่าม้งอาศัยอยู่ในอำเภอเมือง แม่ลำน้อย และปายจังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยเป็นประชากรส่วนใหญ่หรือสำคัญของหมู่บ้านต่างๆรวม 6 หมู่บ้านใน 3 ตำบล ดังนี้

อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
เมือง	1	1
สบเมย	-	-
แม่ลำน้อย	1	2
ปาย	1	3
ขุนยวม	-	-
ปางมะผ้า	-	-
แม่สะเรียง	-	-
จ.แม่ฮ่องสอน	3 (6.67)	6 (1.51)

หมายเหตุ : () ร้อยละของตำบลหรือหมู่บ้านทั้งหมดของจังหวัด

2.3 ลักษณะการแต่งกาย :

แม่วหรือม้ง ผู้ชายจะใส่กางเกงขาก๊วยสีดำทำด้วยผ้าแพร ใส่เสื้อครึ่งท่อนคอกลมแขนยาวสีดำ ปักตามบริเวณทางด้านคอและหน้าอก มักจะประดับด้วยเงินตามบริเวณชายเสื้อ หญิงจะใส่กระโปรงที่ทำด้วยมือคลุมลงมาถึงน่อง กระโปรงจะเป็นลายผ้าต่างๆ ที่นำมาปะเข้าด้วยกัน ส่วนเสื้อจะเป็นเสื้อแขนทรงกระบอก ประดับด้วยเงินเช่นกัน ประดับตามชายเสื้อ ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย เด็กเล็กของชนเผ่าม้ง มักจะใส่เครื่องประดับที่ทำด้วยโลหะเงิน โดยทำเป็นกำไลใส่ที่แขน หรือคอ

2.4 บุญประเพณี ขนบธรรมเนียมประเพณี :

1. ประเพณีเลี้ยงผีในกิจกรรมทางการเกษตร เช่น ทำนา ทำไร่ โดยมีการฆ่าไก่ และผู้อาวุโสในหมู่บ้านจะเป็นผู้ประกอบพิธี เสร็จพิธีก็จะประกอบอาหารเลี้ยงกัน
2. พิธีมัดมือสู่ขวัญ จะจัดทำให้สมาชิกแต่ละครอบครัว เพื่อเป็นการเรียกขวัญให้กับสมาชิกในครอบครัว จะทำปีละครั้ง
3. พิธีเลี้ยงผีบ้าน เรียกว่า พิธีกินวอ จะมีการฆ่าสัตว์ พริกไก่ สุนัข วัว ควาย ทำพิธีเลี้ยงผีบ้าน ใช้เวลา 2-3 วัน จะมีการกิน การละเล่นของเผ่าม้ง เช่น พิธีเต้นรำ เป่ากลู๊ส ของชนเผ่าม้ง

4. พิธีแต่งงาน ส่วนมากผู้หญิง ผู้ชายจะอยู่ร่วมกันก่อน จนกว่าผู้ชายจะมีเงิน คือช่วยกันหาเงินมาให้ฝ่ายหญิง จึงจะทำพิธีแต่งงาน
5. พิธีงานศพ จะเก็บศพไว้ทำพิธีตามจำนวนลูกที่มี ถ้ามีลูก 5 คน ก็เก็บไว้ 5 วัน แล้วจึงนำไปฝัง

3. ลีซู

3.1 ลักษณะทั่วไป :

ลีซู เรียกตัวเองว่า ลีซู เป็นชาวเขาที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ทางต้นน้ำสาละวินและแม่น้ำโขงทางทิศตะวันออกของประเทศธิเบต และต่อมาได้อพยพมาทางใต้เข้ามาอยู่ในมณฑลยูนนาน ประเทศจีน และต่อมาอีกนานเท่าไรไม่ปรากฏ ลีซอก็อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศพม่า และเข้าสู่ประเทศไทยในเวลาต่อมา ลีซูที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยอพยพมาจากตอนใต้ของเมืองเชียงตุง ประเทศพม่าและแยกย้ายไปตั้งบ้านเรือนอยู่ในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ตาก พะเยา กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ แพร่ และสุโขทัย ปัจจุบันจำนวนประชากรในประเทศมี

ระบบการปกครอง ลีซูไม่มีหัวหน้าเผ่า ไม่มีผู้นำสูงสุด การปกครองในระดับหมู่บ้าน ตามจารีตประเพณีดั้งเดิมของเขาคือ มีคณะผู้อาวุโสหรือคนเฒ่าคนแก่ของแต่ละแซ่สกุล เป็นผู้ปกครอง แต่ปัจจุบันมีผู้นำหมู่บ้านเป็นผู้ปกครอง หรือผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยฯ และคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งได้รับแต่งตั้งจากทางราชการ

ระบบเศรษฐกิจ เศรษฐกิจของเผ่านี้ขึ้นอยู่กับอาชีพเกษตรกรรม คือ การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ปลูกข้าวสำหรับบริโภค ข้าวโพดสำหรับเลี้ยงสัตว์และขาย ฝิ่นปลูกเป็นพืชเงินสด ซึ่งอดีตลีซูปลูกกันทั้งหมดบ้าน แต่ปัจจุบันไม่ปลูกกันแล้วโดยมีการปลูกพืชผักชนิดต่างๆ แทนฝิ่น การเลี้ยงสัตว์มีทั้งหมด ไก่ เพื่อใช้ในพิธีกรรมและเป็นอาหาร นอกจากนี้รายได้ส่วนหนึ่งของลีซวยังมาจากการทำอุตสาหกรรมในครอบครัว เช่น การเย็บปักผ้า การทำเครื่องเงิน เป็นต้น

ระบบความเชื่อ ลีซอนับถือผีเป็นส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับชาวเขาเผ่าอื่นๆ โดยเชื่อว่าผีมีทั้งผีดี ผีร้าย และผีที่ต้องระมัดระวัง ได้แก่ ผีป่า ผีน้ำ ฯลฯ

บุคคลสำคัญที่มีบทบาทสำหรับความเชื่อเหล่านี้มี 2 คนคือ

1. หมอเมือง เปรียบเสมือนผู้นำทางศาสนา เป็นผู้ทำพิธีบูชาผีประจำหมู่บ้าน เป็นผู้รู้มีความสามารถในพิธีเกิด ตาย แต่งงาน หรือ พิธีเรียกขวัญ ทำบุญสร้างศาลา ฯลฯ
2. หมอผี ผู้ทำการติดต่อระหว่างผีกับคนโดยเฉพาะ เมื่อมีการเจ็บไข้โดยไม่ทราบสาเหตุ หมอผีจะเป็นผู้ติดต่อกับผี และเป็นผู้รักษาความเจ็บไข้เหล่านั้น หมู่บ้านหนึ่งอาจมีหมอผีคนเดียว หรือหลายคนก็ได้ หมอผีลีซูเป็นได้เฉพาะผู้ชายและมีการสืบทอดตำแหน่งไปยังบุตรชาย

3.2 การตั้งถิ่นฐาน : ชาวเขาเผ่าลีซออาศัยอยู่ในอำเภอปายและปางมะผ้าจังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยเป็นประชากรส่วนใหญ่หรือสำคัญของหมู่บ้านต่างๆรวม 14 หมู่บ้านใน 6 ตำบล ดังนี้

อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
เมือง	-	-
สบเมย	-	-
แม่ลาน้อย	-	-
ปาย	5	9
ขุนยวม	-	-
ปางมะผ้า	1	5
แม่สะเรียง	-	-
จ.แม่ฮ่องสอน	6(13.33)	14 (3.53)

หมายเหตุ : () ร้อยละของตำบลหรือหมู่บ้านทั้งหมดของจังหวัด

3.3 ลักษณะการแต่งกาย : ลีซอจะแต่งกายด้วยผ้าสีฟ้าหรือสีเขียว ผู้ชายจะใส่กางเกงขาก๊วยและเสื้อครึ่งท่อนคอกลมแขนยาว ส่วนผู้หญิงจะใส่เสื้อคลุม เสื้อและกระโปรงยาวคอกลม แขนกระบอกยาว มีแถบสีรอบคอและด้านหน้า มีผ้ารัดเอว

3.4 บุญประเพณี ขนบธรรมเนียมประเพณี : ไม่มีข้อมูล

4. มูเซอ

4.1 ลักษณะทั่วไป :

เดิมมูเซอมีถิ่นฐานกำเนิดอยู่ในแถบที่ราบสูงของทิเบต ต่อมาอพยพโยกย้ายไปอยู่ในจีน พม่า ลาว และไทยซึ่งเป็นเวลาหลายปีมาแล้ว

มูเซอแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยได้หลายกลุ่ม แบ่งออกเป็น 5 กลุ่มใหญ่ๆคือ

1. มูเซอแดง หรือ ละหู่ญี
2. มูเซอดำ หรือ ละหู่ณะ
3. มูเซอนะเหมียว หรือ ละหู่เฉเล
4. มูเซอเหลือง หรือ ละหู่ซี
5. มูเซอขาว หรือ ละหู่พู

ระบบครอบครัว เป็นทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายยึดถือระบบ父เดียว เมียเดียว เมื่อหนุ่มสาวแต่งงานกัน ฝ่ายชายจะไปทำงานที่บ้านฝ่ายหญิง แล้วจึงแยกออกมาอยู่กันตามลำพัง

ระบบการปกครอง ภายในหมู่บ้านจะมีหัวหน้าหมู่บ้าน เป็นผู้รักษากฎระเบียบในหมู่บ้าน

ลักษณะทางเศรษฐกิจ ขึ้นอยู่กับการทำไร่บนภูเขาโดยปลูกข้าวไร่ และข้าวโพดเป็นพืชหลัก นอกจากนั้นก็มีแดง พริก ถั่ว ฯลฯ เพื่อใช้บริโภค บางหมู่บ้านปลูกฝิ่นเป็นพืชเศรษฐกิจมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู ไก่ วัว ควาย ม้า เพื่อใช้ในพิธีกรรมใช้แรงงานและเพื่อจำหน่าย

ระบบความเชื่อ มีผู้นำศาสนา เรียกว่า ปูจองหรือตูปะ มูเซอในประเทศไทยมีความเชื่ออย่างเหนียวแน่นในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยจะเห็นได้จากที่บ้านมูเซอทุกหลังจะมีแท่นบูชาไว้จุดเทียนซึ่งผู้คุมครองเขา มูเซอเชื่อว่าความสงบสุขในหมู่บ้านความทุกข์ยาก จากการเจ็บป่วย การเพาะปลูกล้มเหลว ฯลฯ สิ่งเหล่านี้มีผลเนื่องมาจากผีเป็นผู้ดลบันดาลให้เป็นไปทั้งหมด

พิธีกรรมที่สำคัญ พิธีปีใหม่ เป็นพิธีซึ่งจัดขึ้นเพื่อขอบคุณเทพเจ้าที่ดลบันดาลได้รับผลิตผลทางการเกษตรอุดมสมบูรณ์ให้สมาชิกในหมู่บ้านมีความสุขอยู่ดีกินดี

พิธีกินข้าวใหม่ เป็นพิธีขออนุญาตเทพเจ้า เพื่อเก็บเกี่ยวพืชพันธุ์ธัญญาหาร

4.2 การตั้งถิ่นฐาน : ชาวเขาเผ่ามูเซออาศัยอยู่ในอำเภอเมืองและปางมะผ้าจังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยเป็นประชากรส่วนใหญ่มากหรือสำคัญของหมู่บ้านต่างๆรวม 19 หมู่บ้านใน 4 ตำบล ดังนี้

อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
เมือง	1	2
สบเมย	-	-
แม่ลาน้อย	-	-
ปาย	-	-
ขุนยวม	-	-
ปางมะผ้า	3	17
แม่สะเรียง	-	-
จ.แม่ฮ่องสอน	4(8.89)	19 (4.79)

หมายเหตุ : () ร้อยละของตำบลหรือหมู่บ้านทั้งหมดของจังหวัด

4.3 ลักษณะการแต่งกาย :

การแต่งกายของมูเซอดำ เครื่องแต่งกายจะเน้นสีดำหรือสีน้ำเงินเป็นพื้นสลับด้วยแถบหรือลวดลายสีขาว

การแต่งกายของมูเซอแดง เครื่องแต่งกายจะเน้นสีแดงสลับน้ำเงินและแดง มีลวดลายตามปลายแขนเสื้อคอปกเสื้อและปลายขากางเกง โดยเฉพาะผู้หญิงมูเซอสีแดง ในส่วนของเสื้อสีพื้นสีเป็นสีน้ำเงินมีแถบแดงและลวดลาย

4.4 บุญประเพณี วัฒนธรรม : ไม่มีข้อมูล

5. ละว้า

5.1 ลักษณะทั่วไป :

ละว้า หรือ ลัวะ เป็นกลุ่มออสโตรนีเซียน เรียกตัวเองว่า ละเวียะ เชื่อว่าพวกละว้า อพยพมาจากทางตอนใต้ของประเทศไทย มลายา หรือ เขมร เมื่อประมาณ 2,000 ปีมาแล้ว ละว้าตั้งถิ่นฐานในเมืองเชียงใหม่ปัจจุบัน เมื่อประมาณ 900 ปีมาแล้ว ในราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 พวกมอญจากลพบุรี ซึ่งเป็นผู้สร้างเมืองลำพูน และลำปาง ได้รุกรานพวกละว้าจนกลายเป็นชาวเขา

ละว้า กระจายตัวอยู่ตามจังหวัดต่างๆ คือ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน กาญจนบุรี สุพรรณบุรี และอุทัยธานี ละว้านับถือศาสนาพุทธผสมผสานกับการนับถือผี มีเศรษฐกิจแบบไร่เลื่อนลอย โดยปลูกข้าวเป็นพืชหลัก ปลูกข้าวโพด แตง ผัก ถั่ว ผักต่างๆ ไว้เป็นอาหาร เลี้ยงหมู ควาย ไก่ หมาเพื่อเลี้ยงผี และใช้งาน

5.2 การตั้งถิ่นฐาน : ชาวเขาเผ่าละว้าอาศัยอยู่ในอำเภอแม่ลาน้อยและแม่สะเรียงจังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยเป็นประชากรส่วนใหญ่หรือสำคัญของหมู่บ้านต่างๆรวม 5 หมู่บ้านใน 9 ตำบล ดังนี้

อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
เมือง	-	-
สบเมย	-	-
แม่ลาน้อย	3	5
ปาย	-	-
ขุนยวม	-	-
ปางมะผ้า	-	-
แม่สะเรียง	2	4
จ.แม่ฮ่องสอน	5(11.11)	9 (2.27)

หมายเหตุ : () ร้อยละของตำบลหรือหมู่บ้านทั้งหมดของจังหวัด

5.3 ลักษณะการแต่งกาย :

ละว้าหรือลัวะ ผู้ชายใส่เสื้อแขนยาวไม่มีคอ กางเกงขาก๊วยสีขาว ทั้งเสื้อและกางเกงจะทอจากผ้าฝ้ายและทอด้วยมือทั้งหมด ส่วนผู้หญิงใส่ผ้าถุงสีดำ และมีลายสีแดงตามขวาง และปลายผ้าถุงใส่เสื้อสีดำมีผ้าพันบริเวณท้องทั้งเวลาอยู่บ้านและไปทำงาน ทั้งหญิงและชายนิยมสืบทอดแบบใช้กล้องสืบทอด และนิยมเครื่องประดับที่ทำด้วยเงิน

5.4 บุญประเพณี ขนบธรรมเนียมประเพณี :

1. พิธีเลี้ยงผีไร่ผืนนา ผีป่า พิธีสู่ขวัญ จะคล้ายชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงจะมีการฆ่าสุกร ไก่ วัว ควาย โดยมีผู้อาวุโสในหมู่บ้านเป็นผู้ทำพิธีจะนำเอาไก่ สุกร วัว ควาย ประกอบอาหารเลี้ยงแขกผู้มาร่วมงาน
2. การเลี้ยงผีบ้าน จะมีการปิดหมู่บ้าน โดยไม่ให้สมาชิกในหมู่บ้านหรือแขกภายในหมู่บ้านออกนอกบริเวณหมู่บ้าน และแขกนอกบริเวณหมู่บ้านเข้ามาบริเวณหมู่บ้าน จะใช้เวลาปิดหมู่บ้าน 3-7 วัน จะทำพิธีชาวบ้านในหมู่บ้านจะนำไก่มากรวมกันคนละ 1 ตัว และจะรวมเงินซื้อวัว ควาย สุกร ฆ่าทำพิธีเลี้ยงผีบ้านใน 3-7 วันที่ทำพิธี
3. พิธีแต่งงาน ผู้ชายจะเป็นผู้จับผู้หญิงไว้ที่บ้าน ผู้หญิงจะร้องไห้จนกว่าผู้ใหญ่ของฝ่ายหญิงฝ่ายชายตกลงกัน แล้วจึงทำพิธีแต่งงาน
4. พิธีงานศพ จะจัดตามศาสนาที่นับถือ คือถ้านับถือศาสนาคริสต์ ก็จะทำแบบศาสนาคริสต์ ถ้านับถือพุทธก็จะทำแบบศาสนาพุทธ

6. ไทยใหญ่

6.1 ลักษณะทั่วไป : ไทยใหญ่เข้ามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานในภาคเหนือมาเป็นเวลาช้านาน อาศัยอยู่ในพื้นที่ราบทำการเกษตรและค้าขาย นับถือศาสนาพุทธ ส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย

6.2 การตั้งถิ่นฐาน : ชาวเขาเผ่าไทยใหญ่อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง ขุนยวม ปางมะผ้าและแม่สะเรียงจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเป็นประชากรส่วนใหญ่หรือสำคัญของหมู่บ้านต่างๆรวม 48 หมู่บ้านใน 12 ตำบล ดังนี้

อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
เมือง	5	26
สบเมย	-	-
แม่ลาน้อย	-	-
ปาย	-	-
ขุนยวม	3	10
ปางมะผ้า	3	10
แม่สะเรียง	1	2
จ.แม่ฮ่องสอน	12 (26.67)	48 (12.09)

หมายเหตุ : () ร้อยละของตำบลหรือหมู่บ้านทั้งหมดของจังหวัด

6.3 ลักษณะการแต่งกาย :

คนไทยใหญ่ ผู้ชายจะใส่กางเกงขาก๊วย เสื้อแขนยาวทรงกระบอกสีขาวย มักจะสะพายย่าม ผู้หญิงจะสวมผ้าถุง ใส่เสื้อแขนยาวทรงกระบอกรัดเอว และล่านเสื้อมักจะมีลายฉลุเป็นลายดอกไม้ มักจะแต่งในงานประเพณีต่างๆ

6.4 บุญประเพณี ขนบธรรมเนียมประเพณี :

ชาวไทยใหญ่ที่อาศัยตามพื้นที่ราบจะมีลักษณะงานบุญประเพณีขนบธรรมเนียมประเพณีที่คล้ายกัน เช่น เผ่าไทยใหญ่ พิธีทำบุญทางศาสนาถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญ จะมีการปลุกฝังให้ลูกหลานสืบต่อกันมา

อย่างไรก็ตาม งานทำบุญประเพณี และขนบธรรมเนียมประเพณี จะไม่มีผลต่อการประกอบอาชีพการเกษตรมากนัก ประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้ได้ยึดถือกันเป็นเวลานาน ประเพณีบางอย่างได้สูญสลายแล้วบางอย่างก็ยังคงอยู่แต่มีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย ประเพณีส่วนใหญ่มีรากฐานมาจากความเชื่อทางพระศาสนาเป็นหลัก ที่สำคัญได้แก่

1. ประเพณีออกพรรษา

2. ประเพณีทำบุญเดือนยี่เป็ง

3. ประเพณีขึ้นบ้านใหม่

4. เอ็ดความ เป็นการร้องเพลงประกอบด้วยดนตรี (กลองยาว ม้องเล็ก ม้องใหญ่ ฉาบ 1 คู่) การละเล่นเอ็ดความ คือการร้องเพลงสลับกันระหว่างผู้ชายและผู้หญิง คล้ายกับลำตัดของภาคกลาง เนื้อร้องเป็นการบรรยายเกี่ยวกับงานที่จัดขึ้น ซึ่งจะจัดขึ้นในงานประเพณีต่างๆ

5. การเต้นสิงห์โต รำนางนก ว่าผีเสื้อแดง ฟ้อนดาบ

6. หย่าสี่สิบสอง

หย่าสี่สิบสอง คำนี้ เป็นภาษาไทยใหญ่ หมายถึง ราคีสิบสองเดือน เดือนไหนควรจะทำบุญอะไร หย่าสี่สิบสองจะบอกไว้อย่างชัดเจน สำหรับประเพณีในแต่ละเดือน มีที่มาแตกต่างกันออกไปดังนี้คือ

6.1 เดือนเจ้ง ถือว่าเป็นเดือนที่หนึ่งของไทยใหญ่ ตรงกับเดือนธันวาคม ในเดือนนี้มีการทำข้าวเม่าถวายเป็นพุทธานุชา และทำการแจกจ่ายข้าวเม่าให้แก่ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านเรือนเคียง ท่านว่าผู้ใดได้ทำข้าวเม่าถวายพระแล้ว ในปีนั้นก็ควรถวายข้าวอย่างอื่น ๆ จนครบเก้าครั้ง เช่น ข้าวปุก ข้าวหย่ากู่

6.2 เดือนก่า เป็นเดือนที่สอง ตรงกับเดือนมกราคม ในเดือนนี้ท่านว่าไม่ควรทำข้าวออกจากยุ้งฉาง แม้แต่เงินทองก็ไม่ควรเอาออกจับจ่ายใช้สอยในเดือนนี้มีการทำข้าวปุกถวายเป็นพุทธานุชา

6.3 เดือนสาม ตรงกับเดือนกุมภาพันธ์ ในเดือนนี้มีการทำข้าวหย่ากู่ถวาย (ข้าวหย่ากู่มีลักษณะคล้ายข้าวเหนียวแดง)

ความเป็นมาของเรื่องนี้มีผู้เล่าว่า ในกาลครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าได้เสด็จบิณฑบาตร ตามหมู่บ้านในท้องไร่ท้องนา บังเอิญขณะนั้นเกิดฝนตก พระพุทธเจ้าเปียกฝน จึงได้เข้าไปผิงไฟในโรงนาของชาวนาคณะหนึ่งในขณะนั้นเจ้าของโรงนากำลังทำข้าวหย่ากู่อยู่ เมื่อทำเสร็จแล้วจะนำไปถวายพระพุทธเจ้า ครั้นลงจากโรงนาก็พบพระพุทธเจ้า กำลังผิงไฟอยู่ ชาวนาผู้นั้นได้เอาผืนมาใส่ไฟเพิ่มขึ้นจนผ้าสบงจีวรพระพุทธเจ้าแห้งดีแล้ว จึงนำข้าวหย่ากู่มาถวาย ประเพณีข้าวหย่ากู่ (ทานข้าวหย่ากู่) ในสมัยก่อนนอกจากจัดถวายพระแล้ว ยังนำไปแจกจ่ายแก่ผู้คนในหมู่บ้านอีก

6.4 เดือนสี่ ตรงกับเดือนมีนาคม ในเดือนนี้มีงานประเพณีปอยส่างลอง คือ งานบวชนเณร ถือเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมานาน จัดในช่วงเดือนมีนาคม - เดือนเมษายน จัดให้มีช่วงการทำบุญตักบาตรตามถนนหนทาง และมีการจัดทำปราสาทสูงระฟ้า ตามถนนเป็นแห่งๆ เป็นงานบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ ใ้บุญ ใ้กุศลแรง ทำทุกหมู่บ้าน

ความเป็นมาของเรื่องนี้คือ มีผู้เล่าว่าในตอนทีพระสิทธัตถะ เสด็จออกบรรพชาท่าน เมื่อผ่านกรุงราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสารทรงขอร้องให้พระองค์ช่วยปกครองดูแลบ้านเมือง พระองค์ไม่ทรงรับ เพราะเหตุว่าได้ตั้งพระทัยแน่วแน่ที่จะออกบวชแล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้น พระเจ้าพิมพิสารจึงทรงขอร้องว่า ถ้าพระองค์ตรัสรู้แล้วเมื่อไร ขอได้โปรดเสด็จมา

เทศนาให้พระองค์ฟังเป็นคนแรก เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้หลังจากเทศนาโปรด ปัญจวัคคีย์แล้ว ก็เสด็จออกจากป่าเข้าไปยังกรุงราชคฤห์เป็นแห่งแรก เมื่อพระเจ้าพิมพิสารทรงทราบเช่นนั้น ก็บังเกิดความยินดียิ่ง ได้ร้องป่าวให้ประชาชน จัดทำปราสาท ประดับประทีปโคมไฟ ตามถนนหนทางที่พระพุทธเจ้าเสด็จผ่านและจัดทำอาหารคาวหวานตักบาตรเป็นครั้งแรก

6.5 เดือนห้า ตรงกับเดือนเมษายน ในเดือนนี้มีการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ นอกจากนั้นจะมีการนำดอกไม้ธูปเทียนไปถวายพระด้วย โดยเฉพาะดอกไม้ที่จะนำไปถวายพระจะต้องใช้ดอกไม้ที่ชาวบริสุทธิ เช่น ดอกบัว ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นสิริมงคลและนำความร่มเย็นมาสู่ตนเองและครอบครัว

6.6 เดือนหก ตรงกับเดือนพฤษภาคม ในเดือนนี้จะมีงานเทศกาลก่อเจดีย์ทรายตรงกับวันวิสาขบูชา ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 หลังเสร็จงานจะมีการจุดบั้งไฟเป็นพุทธบูชาและขอให้ฝนตกตามฤดูกาล

6.7 เดือนเจ็ด ตรงกับเดือนมิถุนายน ในเดือนนี้ชาวไร่ชาวนาเตรียมจัดหมोग่ายและเครื่องมือทำนา เพราะเป็นช่วงที่ชาวนาทำนากันแล้ว เดือนนี้จึงว่างเว้นงานประเพณี

6.8 เดือนแปด ตรงกับเดือนกรกฎาคม เป็นเดือนเข้าพรรษา จะมีการบวชพระ เพื่อรักษาพระธรรมวินัยตลอดฤดูเข้าพรรษา มีการทำอาหารคาวหวานไปถวายพระ มีการทำขนมต้อ (ถวายเป็นพุทธบูชา) มีการทำขนมแจกจ่ายให้ญาติพี่น้อง บ้านใกล้เคียง มีการนอนจง สำหรับผู้เฒ่า ตลอดระยะเวลาในพรรษา (นอนจง คือการไปนอนวัดเพื่อรักษาศีลทำในวันพระ)

6.9 เดือนเก้า ตรงกับเดือนสิงหาคม ในเดือนนี้มีการจัดสลากภัต ไทยใหญ่เรียกว่า "มหาตัก" ปกติงานสลากภัตจะพากันที่วัดใดวัดหนึ่ง แต่ประเพณีทางไทยใหญ่นิยมทำกันที่บ้านเรือนของตนเอง

6.10 เดือนสิบ ตรงกับเดือนกันยายน ในเดือนนี้แต่เดิมจะมีการทอนข้าวสันบาตร แต่ปัจจุบันประเพณีนี้ได้สูญไปแล้ว

6.11 เดือนสิบเอ็ด ตรงกับเดือนตุลาคม ในเดือนนี้จะมีงานปอยเหลินสิบเอ็ดหรือประเพณีเทศกาลออกพรรษา พอถึงฤดูกาลออกพรรษาของทุกปี มีการจองพารา คือ จัดทำโครงไม้ไผ่ แต่งลวดลายฉลุ เเจาะกระดาด ตั้งบูชาตามบ้านและวัด ตลอด 7 วัน หลังออกพรรษา จะมีการแห่พวงสิงโต นางนก ผีเสื้อ ฯลฯ ตามถนนหนทางเป็นต้น

6.12 เดือนสิบสอง ตรงกับเดือนพฤศจิกายนทุกปี ในเดือนนี้จะมีงานประเพณีปอยอ่องจ๊อด หรือปอยอ่องไฟเตียน หรืองานสิ้นสุดประเพณีหลังออกพรรษา 15 วัน จัดในช่วงหลังออกพรรษา 15 วัน คือ แรม 15 ค่ำ เดือน 11 สิ่งที่น่าสนใจในพิธีนี้คือ มีการนำต้นกล้วยหรือสนปามาผ่าเป็นซีกเล็กๆ แล้วมัดรวมกันห่อหุ้มด้วยไม้ไผ่สับเป็นต้นใหญ่ นำไปปักตั้งไว้มุมใดมุมหนึ่งของวัด แล้วเพื่อจุดเป็นพุทธบูชา นอกจากต้นไม้ใหญ่แล้วยังมีมัดไม้ไผ่เล็กๆ ขนาดกำมือไปปักไว้ตามถนนหรือทางแยกของถนน ปอยอ่องจ๊อดนี้ส่วนมากจะจัดเก็บกันทุกปี และทุกหมู่บ้านที่มีวัด

7. ประเพณีตรุษสงกรานต์

กำหนดวันเหมือนกับวันสงกรานต์ของภาคกลางและภาคพายัพ อาจแตกต่างกันบ้างในข้อปลีกย่อย

วันสงกรานต์ตรงกับวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี วันนี้ทางไทยใหญ่เรียกว่า "วันสังขารล่อง" หรือ "วันซางจันตัก" เป็นวันที่ล้างเสนียดจัญไรต่างๆ แต่ละบ้านจัดเก็บกวาดทำความสะอาดเป็นพิเศษ มีการกำจัดสิ่งปฏิกูลภายในตัวเรือนและบริเวณรอบๆบ้าน ผู้คนจะทำการตัดผม สระผม และอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาด

วันเนา หรือ วันเนา ตรงกับวันที่ 14 เมษายน วันนีถือว่าวันอ่อน ทุกคนต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ มีการสำรวม ทางด้านจิตใจต้องบริสุทธิ์ แจ่มใส ไม่ให้เกิดโมโหโทโส โดยเฉพาะบุตรหลานในครอบครัว หรือผู้ที่ใกล้ชิดต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดความกระทบกระทั่งกันเป็นอันขาด เพราะถือว่าเป็นนิมิตที่ไม่ค่อยดีต่อไปในวันปีใหม่

วันเถลิงศก ตรงกับวันที่ 15 เมษายน เป็นวันเริ่มต้นชีวิตใหม่ของปีทุกคนจะต้องตื่นแต่เช้า หุงหาอาหารไปทำบุญที่วัดที่มีอยู่ในหมู่บ้านนั้น ในวันต่อไปก็จะไปทำบุญที่วัดของหมู่บ้านใกล้เคียง ตอนเย็นจะนำผลหมากรากไม้และสิ่งของอื่นๆเท่าที่หาได้พร้อมด้วยดอกไม้ธูปเทียน ทำการคารวะบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่หรือผู้ที่อาวุโสที่เคารพนับถือ หม่อมสาวจะทำการรดน้ำกันเป็นที่สนุกสนาน

การขอขมาผู้ใหญ่ หรือบิดามารดานั้น ภาษาไทยใหญ่ เรียกว่า การกัณฑ์ต่อ ซึ่งแปลว่า การขอขมานั่นเอง การขอขมาผู้หลักผู้ใหญ่นี้จะทำกันปีละ 2 ครั้ง คืองานเทศกาลออกพรรษาครั้งหนึ่ง และงานเทศกาลสงกรานต์ครั้งหนึ่ง

กัณฑ์ต่อ เป็นการขอโทษกรรมผู้หลักผู้ใหญ่ เพราะช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาเกรงว่าได้กระทำการอันเป็นการไม่บังควรบ้าง ทั้งกาย วาจา หรือใจก็ติดต่อบุคคลที่เคารพนับถือ จึงทำการกัณฑ์ต่อ

ปกติการที่จะไปกัณฑ์ต่อบุคคลอื่นๆ บรรดาลูกหลาน จะต้องทำการกัณฑ์ต่อ พ่อแม่ปู่ย่าตายายก่อน เมื่อทำการกัณฑ์ต่อบุคคลในครอบครัวเสร็จแล้ว จึงไปกัณฑ์ต่อบุคคลอื่น สิ่งที่จะนำไปกัณฑ์ต่อมี น้ำมันส้มป่อย ข้าวตอกดอกไม้ ข้าวสาร กล้วย อ้อย มะพร้าว ขนมะยมเนย ปัจจุบันนิยมใช้ของประเภทของใช้แทน เช่น ผ้าเช็ดตัว แทนอาหาร

8. ปอยสา่งลอง

ปอยสา่งลอง ยึดแนวปรัชญาพื้นฐานจากความเชื่อทางศาสนาตามพุทธประวัติตอนที่เจ้าชายสิทธัตถะจะเสด็จออกบรรพชา การเป็นสา่งลองก็คือ การสมมติว่า สา่งลองนั้นครองสมบัติก่อนที่จะบวช

คำว่า "สา่งลอง" เป็นคำผสมระหว่างคำว่า "สา่ง" และ "ลอง" สา่งมาจากคำว่า "เจ้าสา่ง" แปลว่า "สามเณร" ลอง มาจากคำว่า "อลอง" ซึ่งแปลว่า "กษัตริย์ หรือ หน่อพุทธางกูร" เป็นคำที่ยืมมาจากภาษาพม่า สา่งลองก็คือ ผู้ที่เตรียมเป็นสามเณรนั่นเอง

การจัดปอยสา่งลองนี้ นิยมจัดในช่วงเดือนมีนาคม-พฤษภาคม เพราะเป็นระยะเวลาที่ทุกคนว่างเว้นจากงานไร่นา อาหารก็อุดมสมบูรณ์ ฝนฟ้าไม่ตก การเดินทางไปมาหาสู่กันก็สะดวกสบาย การจัดงานแต่ละครั้งมักจัด 3 วันหรือ 5 วัน งานบวชนั้นครั้งหนึ่งๆมักจะจัดร่วมกันหลายคน

9. งานเทศกาลออกพรรษา

พออย่างเข้าเดือนสิบเอ็ดขึ้น 13 ค่ำในตอนกลางคืนจะมีมหรสพแสดง เช่น ภาพยนตร์ รำพื้นเมือง ฟ้อนไต และอื่นๆ เป็นต้น

วันขึ้น 14 ค่ำ เดือนสิบเอ็ด ประชาชนจัดอาหารคาวหวานไปทำบุญถวายพระที่วัด มีการทำจองพารา หรือเรียกอีกอย่างว่า "จองเซ่งสา่งปุด" (มีลักษณะคล้ายปราสาท) ตั้งไว้ที่หน้าบ้าน ภายในจองพารามีเครื่องบูชาจำพวก กล้วย

อ้อย มะพร้าว ผลไม้ต่างๆ การที่ทำจงพาราหรือแข่งสาบุดตั้งไว้หน้าบ้านนั้นถือว่า เป็นการรับเสด็จพระพุทธเจ้า และการที่เอาผลไม้มาแขวนที่จงพารานั้น ก็เพื่อเป็นอาหารแก่สัตว์ทั้งหลาย ตลอดจนผีสงนางไม้ที่เข้ามาในเมืองเพื่อรับเสด็จด้วย

ตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำไปจนถึงวันแรม 14 ค่ำ เดือน 11 ตามถนนหนทางบ้านเรือน มีการจุดประทีปโคมไฟสว่างไปทั่ว ตอนกลางคืนมีการฟ้อนนางนก ฟ้อนสิงโต ฟ้อนผีเสื้อ ฟ้อนช้างเผือก และมีการร้องเพลงพื้นเมืองกันเป็นที่สนุกสนาน

10. ปอยล้อหรือปอยเหลิม

ปอยล้อ หรือ ปอยเหลิม เป็นประเพณีทำบุญศุภพระภิกษุที่มรณภาพ จัดว่าเป็นงานที่ใหญ่โตมโหฬารงานหนึ่ง ประเพณีปอยล้อ หรือ ปอยเหลิมนี้แต่เดิมเป็นของพวกรามัญ ต่อมาได้แผ่ขยายขึ้นไปตอนเหนือของพม่า จนในที่สุดพวกไทยใหญ่ในเขตพม่าก็รับเอาวัฒนธรรมนี้ไว้ เมื่อพวกไทยใหญ่ได้อพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงนำเอาวัฒนธรรมประเพณีนี้เข้ามาด้วย โดยนำเอามาใช้กับพระสงฆ์เป็นบางรูปเท่านั้น เช่น เจ้าอาวาสหรือพระเถระสำคัญ ซึ่งมีพรรษามาก เมื่อมรณภาพลงคณะครุฑาจะได้อริยมอบน้ำศพเอาใส่โลงเก็บไว้เป็นเวลานานพอสมควร ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้คณะครุฑาได้อริยมจัดหาเงินหาทองไว้ สำหรับจัดงานเมื่อคณะครุฑาพร้อมกันทุกคนแล้วก็เริ่มจัดงานพิธีปลงศพ

การจัดงานอาจจัด 5 วันหรือ 7 วัน ก็ได้ ทั้งนี้แล้วแต่ฐานะทางเศรษฐกิจของคณะครุฑา ในระหว่างวันงานจะมีการชักลากแย่งศพเป็นที่สนุกสนาน มีการถวายอาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ ตอนกลางคืนมีมหรสพแสดง จะมีการแสดงพระธรรมเทศนาทุกคืนตลอดงานสำหรับวันเผาศพนั้น ประชาชนในหมู่บ้านใกล้เคียงจะมาร่วมพิธีมาก เจ้าภาพจะทำการแจกข้าวท่อนแทนการเลี้ยง

11. พิธีแต่งงาน

การแต่งงานของชาวไทยใหญ่ เมื่อหนุ่มสาวรักกันแล้ว จะให้พ่อแม่หรือผู้ใหญ่ไปทำการสู่ขอ เมื่อเป็นที่ตกลงก็หาฤกษ์แต่งงานกันทันทีที่ไม่มีการหมั้น การแต่งงานจะทำการขึ้นเฉพาะเดือนคู่ยกเว้นเดือนก่ำ (เดือนมกราคม) พิธีแต่งงานไม่มีอะไรซับซ้อน เป็นพิธีง่ายๆนิยมแต่งที่บ้านเจ้าสาวเมื่อได้ฤกษ์ผูกมือสู่ขวัญด้วยสาธุสิริยจัน พร้อมด้วยกำไลให้พร หลังจากเสร็จพิธีผูกมือแล้วจะมีการเลี้ยงข้าวต้มมัด (ไทยใหญ่เรียกว่า ข้าวต้มหัวหงอก) เพราะถือว่าเป็นมงคลแก่คู่บ่าวสาว จากงานเลี้ยงคู่บ่าวสาวจะทำการแจกของชำร่วยให้ผู้มาร่วมงาน เป็นเสร็จพิธี

ของชำร่วยที่นิยมแจกให้กับแขกผู้มาร่วมงานประกอบด้วย กล้วยดิบหนึ่งคู่ กลี๋ยหนึ่งท่อน น้ำอ้อยหนึ่งแผ่น สิ่งของเหล่านี้จะมัดรวมกันเป็นมัดเดียวที่ทำเช่นนั้นมีความหมายว่า กล้วยดิบนั้นต่อไปจะเริ่มสูงงอมขึ้นเรื่อยๆ เช่นเดียวกับความรักของคู่บ่าวสาวที่จะสูงงอกต่อไป กลี๋ยมีความหมายว่า คู่บ่าวสาวจะรักษาความรักไว้เปรียบประดุจกลี๋ยรักษาความเต็ม น้ำอ้อยมีความหมายว่า ความรักของคู่บ่าวสาวนั้นหวาน เช่นเดียวกับความหวานของน้ำอ้อย

12. ต่างขอมต่อ

ต่างขอมต่อ คือ การถวายข้าวมธุปายาส ตามปกติประเพณีนี้จัดให้มีขึ้นวันพระระหว่างพรรษาโดยคณะศรัทธาและเจ้าอาวาสวัดนั้นๆ วัดใดจะต่างขอมต่อวันใด คณะศรัทธาจะเชิญชวนหรือบอกบุญประชาชนในหมู่บ้านนั้นให้ทราบโดยทั่วกัน ประชาชนจะนำเอาข้าวสาร พริก เกลือ ฯลฯ เทาที่ตนมีอยู่ไปบริจาคร่วมทำบุญด้วย

พอถึงวันโกนผู้คนจะไปช่วยกันจัดเตรียมงานที่วัด ผู้หญิงจัดดอกไม้ธูปเทียน ตกแต่งผลไม้ หุงหาอาหารมาเลี้ยงผู้ร่วมงาน ผู้ชายจัดเตรียมสถานที่สร้างเตาไฟที่ใช้หุงหาอาหารถวายพระพุทธเจ้า ซึ่งจัดสร้างต่างหากจากที่ใช้หุงเลี้ยงผู้ร่วมงาน ส่วนมากมักสร้างสูงแค่อ่าวโดยรอบเตาไฟมีการชดราชวัติ ตรงด้านหน้าทำช่องเข้าสู่เตาไฟมุมราชวัติทั้งสี่ด้าน และตรงประตูเข้าสู่เตาไฟใช้ต้นกล้วยอ่อน ต้นอ้อย ผูกติดไว้บนเตาไฟทั้งสี่มุม ปั้นรูปเคียวรั้ง ราชสีห์ ครุฑ นาค วางไว้

13. วานปะลิก

วานปะลิกเป็นประเพณีของชาวไทยใหญ่อีกอย่างหนึ่ง หมายถึง การเจริญพระพุทธมนต์ ถ้าเรียกตามอย่างชาวเมืองเหนือก็คือ พิธีการสืบทอดบ้านเมือง การเจริญพระพุทธมนต์ หรือการสืบทอดเมืองนั้น ในปีหนึ่งๆจะประกอบพิธีครั้งเดียวคือ ประกอบพิธีหลังจากได้เสร็จสิ้นงานเทศกาลสงกรานต์แล้ว ก่อนที่จะมีพิธีดังกล่าว กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะประกาศให้ประชาชนในหมู่บ้านได้ทราบโดยทั่วไกว่าจะประกอบพิธีในวันใด ที่ไหน สำหรับสถานที่มักจะใช้สถานที่ประกอบพิธีคือ มุมเมืองทั้งสี่ทิศ แต่ถ้าปีใด เกิดอาเพศขึ้น เช่น ภายในหมู่บ้านมีผู้เจ็บป่วยเป็นจำนวนมากในเวลาเดียวกัน หรือเอาคนที่ตายโหงจากที่อื่นเข้ามาในหมู่บ้าน อย่างนี้ต้องทำพิธีวานปะลิก นอกเหนือจากพิธีปกติ ทั้งนี้ขึ้นกับเหตุการณ์ดังกล่าว

พิธีวานปะลิกนิยมทำกันในตอนเย็น สิ่งที่จะต้องนำไปในพิธีนี้แต่ละครอบครัวจะนำน้ำมัน ส้มป่อย ทราย ใบคา ใบไม้กาง (ต้นและใบมีลักษณะคล้ายต้นทางนกยูง) ใบถั่วแระ ใบมะยม ใบฝรั่ง หนามเจ็ดชนิด ตาแหลว ด้ายสายสิญจ์ ธูปเทียน ไม้ขีดไฟ เมื่อไปถึงสถานที่ประกอบพิธีแล้ว ทุกคนจะนำเอาสิ่งของเหล่านั้นไปวางรวมกัน จากนั้นจะมีผู้เผาผู้แก่คนใดคนหนึ่งเอาด้ายสายสิญจ์ไปวางรอบสิ่งของที่เอามารวมกันแล้วโยงด้วยสายสิญจ์ ไปเวียนพระพุทธรูปที่โต๊ะหมู่บูชา ส่งด้วยสายสิญจ์ที่เหลือให้พระสงฆ์ถือสวดเจริญพระพุทธมนต์ เมื่อเสร็จพิธีจะนำสิ่งของเหล่านั้นกลับบ้าน โดยเฉพาะใบไม้กาง ใบคา ใบถั่วแระ ใบฝรั่ง หนามเจ็ดชนิด และตาแหลว เอาผูกติดไว้ที่ประตูบ้าน ทรายใช้หว่านภายในบริเวณบ้าน น้ำมันก็แจกจ่ายให้ลูกหลานผู้คนในบ้านได้อาบทุกคน

ความหมายของสิ่งของเหล่านี้ มีดังนี้ หนามเจ็ดชนิด เปรียบเสมือนเป็นหอกเป็นดาบใช้ต่อสู้กับศัตรู ใบไม้กาง ใบถั่วแระ ถือว่าใช้ทางกันภัยอันตรายต่างๆ ที่จะเข้าไปในบ้านนั้น ใบฝรั่ง ใบมะยม ถือว่าทำให้บุคคลในครอบครัวอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุขมั่นคงตลอดไป

14. จังกาเพจอน

จังกาเพจอน เป็นการทำบุญถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ในตอนเช้า และการเลี้ยงข้าวอุบาสกอุบาสิกาที่จำศีลภาวนาที่วัด ประเพณีนี้นิยมกระทำกันในวันพระระหว่างเข้าพรรษา

15. ข้าวหย่ากู่

เมื่อขานาเก็บเกี่ยวข้าวในนาแล้วนำมาใส่ยุ้งฉางเสร็จเรียบร้อย พออย่างเข้าเดือนสามหรือเดือนสี่ ซึ่งตรงกับเดือนมีนาคม ช่วงนี้ข้าวนาจะว่างเว้นจากงานทำไร่นา จะมีการทำบุญอย่างหนึ่งเรียกว่า "หลูข้าวหย่ากู่" คำว่า "หลู" แปลว่า การให้ทาน ข้าวหย่ากู่ แปลว่า ข้าวต้ม ข้าวหย่ากู่ มีอยู่ 2 ชนิด คือข้าวหย่ากู่ไทยใหญ่ และข้าวหย่ากู่พม่า

ข้าวหย่ากู่ไทยใหญ่ มีลักษณะคล้ายหักเผือกแดง คือ นำหัวเผือกไปนึ่งให้สุกแล้วคลุกกับน้ำอ้อย โรยด้วยถั่วลิสงแล้วชุบมะพร้าวโรยหน้า นำไปถวายตามวัด ตลอดจนบุคคลในหมู่บ้าน ปัจจุบันประเพณีหลูข้าวหย่ากู่ไม่ค่อยมีผู้นิยมทำกัน

16. ประเพณีงานศพ

ถ้าบ้านใดมีคนตาย ญาติพี่น้องจะต้องนำศพไปตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัด มีการสวดอภิธรรมปกติจะตั้งสวดประมาณ 3-5 วัน ไม่มีการเก็บศพไว้เป็นเวลานานเหมือนท้องถิ่นอื่นๆ ตอนกลางคืนจะมีการอ่านหนังสือธรรมะคำกลอนหรือที่เรียกว่า ออลิกหลวง แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นสวดอภิธรรม และเทศนาธรรมแทน เนื่องจากหาคนอ่านได้ยากและคนสมัยใหม่ฟังกันไม่ค่อยรู้เรื่อง ยกเว้นชนบออกมาพอจะมีให้เห็นอยู่บ้าง หลังจากที่เจ้าภาพเลี้ยงอาหารแก่แขกที่มาร่วมในงาน หลังจากเผาศพแล้ว หากลูกหลานเป็นคนมีฐานะดีหน่อยก็จะทำบุญอุทิศส่วนกุศลตามตัว และนำไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลอีกครั้ง ในช่วงต้นเดือน 11 ซึ่งเรียกว่า "แสนซอมโก้จา"

7. พื้นเมือง

7.1 ลักษณะทั่วไป : คนเมือง คือ คนท้องถิ่นภาคเหนือ อาศัยอยู่ในพื้นที่ราบ ทำการเกษตรและค้าขาย ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย

7.2 การตั้งถิ่นฐาน : ชาวเขาเผ่าพื้นเมืองอาศัยอยู่ในอำเภอสบเมย แม่ล่าน้อย ปายและแม่สะเรียงจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเป็นประชากรส่วนใหญ่หรือสำคัญของหมู่บ้านต่างๆรวม 57 หมู่บ้านใน 13 ตำบล ดังนี้

อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
เมือง	-	-
สบเมย	1	3
แม่ล่าน้อย	2	3
ปาย	6	33
ขุนยวม	-	-
ปางมะผ้า	-	-
แม่สะเรียง	4	18
จ.แม่ฮ่องสอน	13 (28.89)	57(14.36)

หมายเหตุ : () ร้อยละของตำบลหรือหมู่บ้านทั้งหมดของจังหวัด

7.3 ลักษณะการแต่งกาย :

คนพื้นเมือง จะใส่เสื้อม่อฮ่อมกางเกงขาก๊วย สำหรับผู้ชาย ผู้หญิงใส่ผ้าถุง เสื้อรัดเอวแขนยาว แต่ปัจจุบันการแต่งกายทั้งผู้หญิงผู้ชาย จะเปลี่ยนไปตามสมัยนิยม นอกจากจะมีงานประเพณีเท่านั้นจะเห็นคนพื้นเมืองแต่งกายแบบพื้นบ้าน

7.4 บุญประเพณี ชนบธรรมเนียมประเพณี :

คนพื้นเมืองอาศัยตามพื้นที่ราบจะมีลักษณะงานบุญประเพณีชนบธรรมเนียมประเพณีที่คล้ายกัน ชนเผ่าไทยใหญ่ พิธีทำบุญทางศาสนาถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญ จะมีการปลุกผึ้งให้ลูกหลายสืบต่อกันมา เช่น

1. ประเพณีออกพรรษา
2. ประเพณีทำบุญเดือนยี่เป็ง
3. ประเพณีบวชนาค
4. ประเพณีขึ้นบ้านใหม่
5. แต่งงาน
6. งานศพ

8. จีนฮ่อ

8.1 ลักษณะทั่วไป : เป็นชาวจีนฝ่ายคณะชาติที่อพยพหนีสงครามมาอาศัยอยู่ตามเทือกเขาทางตอนเหนือของประเทศ
ทำการเกษตรและค้าขาย ยังมีวิถีการดำเนินชีวิตแบบของจีน

8.2 การตั้งถิ่นฐาน : ชาวเขาเผ่าจีนฮ่ออาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยเป็นประชากรส่วนใหญ่หรือ
สำคัญของหมู่บ้านต่างๆรวม 2 หมู่บ้านใน 2 ตำบล ดังนี้

อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
เมือง	2	2
สบเมย	-	-
แม่ลาน้อย	-	-
ปาย	-	-
ขุนยวม	-	-
ปางมะผ้า	-	-
แม่สะเรียง	-	-
จ.แม่ฮ่องสอน	2 (4.44)	2 (0.50)

หมายเหตุ : () ร้อยละของตำบลหรือหมู่บ้านทั้งหมดของจังหวัด

8.3 ลักษณะการแต่งกาย : ไม่มีข้อมูล

8.4 บุญประเพณี ขนบธรรมเนียมประเพณี : ไม่มีข้อมูล

ภาคผนวกที่ ๓
เอกสารที่ศึกษาบทวน

ตารางที่ ณ-1 : จำนวนเอกสารที่จังหวัดรวบรวมให้และทำการศึกษาพบทวน

รหัสเอกสาร	จำนวนเอกสาร (เล่ม)
1) หมวดทรัพยากรธรรมชาติ (N)	20
ภูมิอากาศ (C)	1
ภูมิประเทศ (T)	-
ป่าไม้ (F)	4
ดิน (L)	6
น้ำ (W)	3
แหล่งท่องเที่ยว (V)	1
ทั่วไป (G)	5
2) หมวดเศรษฐกิจ - สังคมและอาชีพ (E)	35
ประชากร การศึกษาและสาธารณสุข (P)	6
เศรษฐกิจ - สังคม (E)	9
อาชีพ (O)	-
เกษตร (A)	9
อุตสาหกรรม (N)	1
บริการ (S)	-
โครงสร้างพื้นฐานและบริการ (B)	4
ทั่วไป (G)	6
3) หมวดโครงสร้างและระบบเศรษฐกิจ	6
GPP (G_p)	-
การเงินการคลัง (M)	1
สถาบันการเงินและสินเชื่อ (I)	-
ระบบการตลาด (K)	2
ทั่วไป (G)	3
4) หมวดสถาบัน (I)	5
นโยบาย (Y)	1
องค์กร (Z)	2
กฎระเบียบ (R)	1
ทั่วไป (G)	1
5) หมวดทั่วไป (G)	23
ทั่วไป (G)	23
รวม	89

หมายเหตุ : รหัสลักษณะเอกสาร

แผนที่ = M

ข้อมูล , ตาราง = D

งานวิจัย = R , เนื้อหา = T

รายชื่อและเอกสารที่รวบรวมและศึกษาบทวน

รหัส : NC-D-001

ชื่อหนังสือ : ข้อมูลภูมิอากาศ สถานีแม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : สถานีอุตุนิยมวิทยาแม่ฮ่องสอน

ปี : 1977 - 1999

รหัส : NF-R-001

ชื่อหนังสือ : เอกสารผลการศึกษา : การบริหารการจัดการทรัพยากรป่าไม้ จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : -

ปี : 2541

รหัส : NF-T-002

ชื่อหนังสือ : สรุปผลการปฏิบัติงาน ประจำปี 2540

หน่วยงาน : สำนักงานป่าไม้ จ.แม่ฮ่องสอน กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ปี : 2540

รหัส : NF-D-003

ชื่อเอกสาร : ข้อมูลพื้นที่ป่าไม้ในท้องที่ จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : -

ปี : ไม่ระบุ

รหัส : NF-M-004

ชื่อแผนที่ : แผนที่แสดงพื้นที่ป่าไม้ท้องที่ จ.แม่ฮ่องสอน มาตราส่วน 1: 250,000

หน่วยงาน : -

ปี : ไม่ระบุ

รหัส : NL-T-001

ชื่อหนังสือ : พื้นที่ชุ่มน้ำในภาคเหนือของประเทศไทย เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง การสำรวจ จัดทำข้อมูล
รายชื่อสถานภาพและข้อมูลพื้นที่ชุ่มน้ำภาคเหนือ

หน่วยงาน : คณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปี : ไม่ระบุ

รหัส : NL-M-002

ชื่อหนังสือ : รายงานการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการปลูกพืชเศรษฐกิจ จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : กองสำรวจและจำแนกดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ปี : 2534

รหัส : NL-T- 003

ชื่อหนังสือ : รายงานการศึกษาคความเหมาะสมเพื่อวางแผนพัฒนาพื้นที่สูง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : กองวางแผนการใช้ที่ดิน กองสำรวจและจำแนกดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ปี : 2537

รหัส : NL-T-004

ชื่อหนังสือ : สถานีพัฒนาที่ดินแม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 6 กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ปี : ไม่ระบุ

รหัส : NL-M-005

ชื่อหนังสือ : แผนที่ลักษณะพื้นที่และดินโครงการพัฒนาดินชุมชนพื้นที่สูง จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : กองสำรวจและจำแนกดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ปี : 2537

รหัส : NL-D-006

ชื่อหนังสือ : ข้อมูลการจัดที่ดิน ส.ป.ก.แม่ฮ่องสอน ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2541 แยกรายอำเภอ

หน่วยงาน : สำนักงานการปฏิรูปที่ดิน (ส.ป.ก.)

ปี : 2541

รหัส : NW-D-001

ชื่อหนังสือ : ข้อมูลแหล่งน้ำของ จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : -

ปี : 2537

รหัส : NW-D-002

ชื่อหนังสือ : สารบบแหล่งน้ำธรรมชาติ ภาคเหนือ เล่ม 3 หน้า 261-326

หน่วยงาน : การปกครองท้องถิ่น กรมการปกครอง

ปี : 2532

รหัส : NW-D-003

ชื่อเอกสาร : ข้อมูลปริมาณน้ำฝนใน จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : สถานีอุตุนิยมวิทยาแม่ฮ่องสอน

ปี : ไม่ระบุ

รหัส : NV-T-001

ชื่อเอกสาร : แผนงานเชิงวิจัย : บัญชีโครงการตามแผนพัฒนาจังหวัด 5 ปี พ.ศ.2540-2544 การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

หน่วยงาน : ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขา จ.แม่ฮ่องสอน

ปี : ไม่ระบุ

รหัส : NG-T-001

ชื่อเอกสาร : เอกสารแนะนำโครงการ การศึกษาและจัดทำข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : คณะกรรมการพัฒนา จ.แม่ฮ่องสอน , ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปี : 2539

รหัส : NG-T-002

ชื่อเอกสาร : เอกสารประกอบการสัมมนา ครั้งที่ 2 การศึกษาและจัดทำข้อมูลสารสนเทศ ภูมิศาสตร์

หน่วยงาน : กองสารสนเทศสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม , คณะสถาปัตยกรรม
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปี : 2540

รหัส : NG-R-003

ชื่อเอกสาร : ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการสำรวจประเมินค่าทรัพยากรชีวภาพในพื้นที่

หน่วยงาน : ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปี : 2541

รหัส : NG-T-004

ชื่อเอกสาร : การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

หน่วยงาน : กองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ปี : -

รหัส : NG-M-005

ชื่อแผนที่ : แผนที่จำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : กองจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ปี : ไม่ระบุ

รหัส : EP-T-001

ชื่อหนังสือ : เอกสารการนำเสนอข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณาประกาศกำหนดให้ จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นท้องที่กันดาร ประจำปีงบประมาณ 2542 - 2544

หน่วยงาน : จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปี : 2542

รหัส : EP-D-002

ชื่อเอกสาร : ข้อมูลประชากรรายอำเภอ จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : -

ปี : ไม่ระบุ

รหัส : EP-D-003

ชื่อเอกสาร : ข้อมูลประชากรชาวเขาในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แยกตามเผ่า/กลุ่ม รายอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน

หน่วยงาน : กองส่งเสริมชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

ปี : 2541

รหัส : EP-D-004

ชื่อเอกสาร : ข้อมูลจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน ตำบล หมู่บ้าน 2541

หน่วยงาน : จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปี : 2541

รหัส : EP-D-005

ชื่อเอกสาร : รายงานสถิติจำนวนประชากร รายงานจังหวัดและรายอำเภอ ปี 2541 : รายชื่อองค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบล จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : -

ปี : 2541

รหัส : EP-D-006

ชื่อเอกสาร : สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2533 จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี

ปี : 2533

รหัส : EE-T-001

ชื่อหนังสือ : แนวทางการพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ ; อำเภอเมือง จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : โครงการปรับปรุงระบบแผนและการพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร

ปี : 2538

รหัส : EE-T-002

ชื่อหนังสือ : แนวทางการพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ ; อำเภอปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : โครงการปรับปรุงระบบแผนและการพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร

ปี : 2538

รหัส : EE-T-003

ชื่อหนังสือ : แนวทางการพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ ; อำเภอขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : โครงการปรับปรุงระบบแผนและการพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร

ปี : 2538

รหัส : EE-T-004

ชื่อหนังสือ : แนวทางการพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ ; อำเภอแม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : โครงการปรับปรุงระบบแผนและการพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร

ปี : 2538

รหัส : EE-T-005

ชื่อหนังสือ : แนวทางการพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ ; อำเภอสบเมย จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : โครงการปรับปรุงระบบแผนและการพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร

ปี : 2538

รหัส : EE-T-006

ชื่อหนังสือ : แนวทางการพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ ; อำเภอแม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : โครงการปรับปรุงระบบแผนและการพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร

ปี : 2538

รหัส : EE-R-007

ชื่อหนังสือ : การเลือกสาขาอุตสาหกรรมสำคัญเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ในภาคเหนือตอนบน

หน่วยงาน : สมบัติ สิงขราช ศูนย์เศรษฐกิจอุตสาหกรรมภาคเหนือ

ปี : ไม่ระบุ

รหัส : EE-T-008

ชื่อหนังสือ : แนวทางการพัฒนาการเกษตร สำนักงานเกษตรอำเภอปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : โครงการปรับปรุงระบบแผนและการพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร

ปี : 2541

รหัส : EE-T-009

ชื่อหนังสือ : แนวทางการพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ ; อำเภอปาย จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : โครงการปรับปรุงระบบแผนและการพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร

ปี : 2535

รหัส : EO_A-D-001

ชื่อเอกสาร : ข้อมูลการปลูกพืช 9 ชนิด ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : -

ปี : 2537 - 2541

รหัส : EO_A-D-002

ชื่อเอกสาร : เอกสารข้อมูลการเลี้ยงปลุสัต์ว์ ปี 2541

หน่วยงาน : สำนักงานปลุสัต์ว์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปี : 2541

รหัส : EO_A-D-003

ชื่อเอกสาร : สรุปผลการเพาะพืชฤดูฝนและฤดูแล้ง ปี 2541/2542 โครงการชลประทานแม่ฮ่องสอน อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : -

ปี : 2541/2542

รหัส : EO_A-D-004

ชื่อเอกสาร : จำนวนปลุสัต์ว์ จ.แม่ฮ่องสอน เป็นรายอำเภอ พ.ศ.2541

หน่วยงาน : สำนักงานปลุสัต์ว์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปี : 2541

รหัส : EO_A-D-005

ชื่อเอกสาร : การสำรวจข้อมูลพื้นฐานด้านการปลุสัต์ว์ ปี 2541

หน่วยงาน : สำนักงานปลุสัต์ว์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปี : 2541

รหัส : EO_A-D-006

ชื่อเอกสาร : สำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2536 จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี

ปี : 2536

รหัส : EO_A-D-007

ชื่อเอกสาร : รายงานสรุปผลการดำเนินงาน โครงการส่งเสริมการปลูกข้าวบาเลย์ปี 2540/2541

หน่วยงาน : สำนักงานงานเกษตร อ.แม่ออนน้อย จ.แม่ฮ่องสอน

ปี : 2541

รหัส : EO_A-D-008

ชื่อหนังสือ : แผนปฏิบัติการโครงการพัฒนาประมงที่สูง ประจำปี 2542

หน่วยงาน : กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ปี : 2542

รหัส : EO_A-T-009

ชื่อหนังสือ : เกษตรที่สูงในทศวรรษหน้า

หน่วยงาน : กรมส่งเสริมการเกษตร

ปี : 2542

รหัส : EO_X-T-001

ชื่อหนังสือ : ทำเนียบโรงงานอุตสาหกรรม จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : สำนักงานอุตสาหกรรม จ.แม่ฮ่องสอน

ปี : 2539

รหัส : EB-D-001

ชื่อเอกสาร : ข้อมูลเส้นทางของ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : -

ปี : 2537

รหัส : EB-D-002

ชื่อเอกสาร : รายละเอียดโครงการชลประทานในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : ชลประทานจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปี : ไม่ระบุ

รหัส : EB-D-003

ชื่อเอกสาร : แผนวิสาหกิจ ปีงบประมาณ 2542-2551

หน่วยงาน : สำนักงานแผนวิสาหกิจ

ปี : 2541

รหัส : EB-D-004

ชื่อเอกสาร : ข้อมูลสรุปเส้นทางคมนาคมทางหลวงชนบท จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : สำนักงานเร่งรัดและพัฒนาชนบท จ.แม่ฮ่องสอน

ปี : ไม่ระบุ

รหัส : EG-T-001

ชื่อหนังสือ : ผังเมืองรวม เมืองแม่ฮ่องสอน ปรับปรุงครั้งที่ 1

หน่วยงาน : สำนักงานผังเมือง กระทรวงมหาดไทย

ปี : ไม่ระบุ

รหัส : EG-R-002

ชื่อหนังสือ : การศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการและจัดลำดับความสำคัญการลงทุนเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม
จ.แม่ฮ่องสอน รายงานฉบับสมบูรณ์ เล่มที่ 3 รายงานสำหรับผู้บริหาร

หน่วยงาน : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ปี : 2539

รหัส : EG-D-003

ชื่อเอกสาร : รายละเอียดของแผนงาน/งานโครงการ จ.แม่ฮ่องสอน ประจำปีงบประมาณ 2542

หน่วยงาน : -

ปี : 2542

รหัส : EG-D-004

ชื่อเอกสาร : ข้อมูลกลุ่มจากกรมพัฒนาชุมชน

หน่วยงาน : กรมพัฒนาชุมชน

ปี : 2542

รหัส : EG-T-005

ชื่อเอกสาร : แบบรายงานกิจการสุขาภิบาลและข้อมูลพื้นฐานสุขาภิบาลแม่ลาน้อย อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : สุขาภิบาลแม่ลาน้อย

ปี : 2539

รหัส : EG-T-006

ชื่อเอกสาร : แบบรายงานกิจการสุขาภิบาลและข้อมูลพื้นฐานสุขาภิบาลแม่ลาน้อย อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : สุขาภิบาลแม่ลาน้อย

ปี : 2541

รหัส : SM-D-001

ชื่อเอกสาร : เอกสารงบประมาณ ฉบับที่ 8 งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2541 จำแนกเป็นราย
จังหวัด ฉบับสรุป

หน่วยงาน : สำนักงานงบประมาณ สำนักนายกรัฐมนตรี

ปี : 2541

รหัส : SK-T-001

ชื่อหนังสือ : ข้อมูลการตลาดจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประจำปี 2539

หน่วยงาน : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปี : 2539

รหัส : SK-T-002

ชื่อหนังสือ : ข้อมูลการตลาดจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประจำปี 2540

หน่วยงาน : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปี : 2540

รหัส : SG-R-001

ชื่อหนังสือ : แผนลงทุนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ฉบับวิพากษ์การทำแผนลงทุน จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : สำนักงาน จ.แม่ฮ่องสอน ฝ่ายนโยบายและแผนปี : 2539

ปี : 2539

รหัส : SG-T-002

ชื่อหนังสือ : สรุปย่อแผนลงทุน จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปี : ไม่ระบุ

รหัส : SG-M-003

ชื่อหนังสือ : แผนที่กรมทางหลวง

หน่วยงาน : -

ปี : ไม่ระบุ

รหัส : IY-T-001

ชื่อหนังสือ : แผนปฏิบัติการ ประจำปี 2541 จ. แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : ฝ่ายนโยบายและแผน สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปี : 2541

รหัส : IZ-R-001

ชื่อหนังสือ : สรุปผลการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปการเมืองส่วนภูมิภาค จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : คณะอนุกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปการเมืองส่วนภูมิภาค จ.แม่ฮ่องสอน

ปี : 2540

รหัส : IZ-T-002

ชื่อหนังสือ : การบริหารงานแรงงาน ปีงบประมาณ 2539

หน่วยงาน : สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน จ.แม่ฮ่องสอน

ปี : 2539

รหัส : IR-R-001

ชื่อหนังสือ : การแก้ไขปัญหาการเรียนของราษฎรเกี่ยวกับที่ดินทำกินและอยู่อาศัยในเขตพื้นที่ป่าไม้ จ.
แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : สำนักงานป่าไม้ จ.แม่ฮ่องสอน กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ปี : 2540

รหัส : IG-T-001

ชื่อเอกสาร : รายชื่อแสดงตำบลและหมู่บ้าน อ.สบเมย

หน่วยงาน : อ.สบเมย

ปี : ไม่ระบุ

รหัส : GG-D-001

ชื่อหนังสือ : ข้อมูลเพื่อการวางแผนมหาดไทยข้อมูลพื้นฐานปี 2540

หน่วยงาน : สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย

ปี : 2540

รหัส : GG-R-002

ชื่อหนังสือ : ข้อมูลพื้นฐานการศึกษาและจัดทำแผนลงทุน จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : ศูนย์บริการวิศวกรรม สำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ปี : 2535

รหัส : GG-T-003

ชื่อหนังสือ : ภาวะอุตสาหกรรมและทำเนียบโรงงานอุตสาหกรรมประจำปี 2540

หน่วยงาน : สำนักงานปลัดกระทรวงอุตสาหกรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน สำนักงานปลัดกระทรวง อุตสาหกรรม
กระทรวงอุตสาหกรรม

ปี : 2540

รหัส : GG-R-004

ชื่อหนังสือ : หนังสือเอกสารบรรยายสรุปและยุทธศาสตร์การพัฒนา จังหวัดแม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปี : 2540

รหัส : GG-D-005

ชื่อหนังสือ : สมุดรายนามสถิติจังหวัด ฉบับ พ.ศ. 2539 จังหวัดแม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : สำนักงานสถิติจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปี : 2539

รหัส : GG-T-006 (1)

ชื่อหนังสือ : บรรยายสรุป จ.แม่ฮ่องสอน ประจำปี 2540 เอกสารเลขที่ 1/2541

หน่วยงาน : ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล สำนักงาน จ.แม่ฮ่องสอน

ปี : 2540

ชื่อรหัส : GG-T-006 (2)

หนังสือ : บรรยายสรุป จ.แม่ฮ่องสอน ประจำปี 2540

หน่วยงาน : -

ปี : 2540

รหัส : GG-R-007

ชื่อหนังสือ : คู่มือการจัดเก็บข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท

หน่วยงาน : ศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท กรมการพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย

ปี : 2540

รหัส : GG-R-008

ชื่อหนังสือ : จปฐ. 1 แบบสอบถามข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานของครัวเรือน

หน่วยงาน : คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท (พชช.)

ปี : 2540

รหัส : GG-R-009

ชื่อหนังสือ : เอกสารยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ปี : 2540

รหัส : GG-R-010

ชื่อหนังสือ : โครงการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ

หน่วยงาน : จ.แม่ฮ่องสอนร่วมกับ สกว. BIOTECH และ BRT

ปี : ไม่ระบุ

รหัส : GG-T-011

ชื่อหนังสือ : สำนักงานเกษตรอำเภอ แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ปี : 2542

รหัส : GG-T-012

ชื่อหนังสือ : ข้อมูลสถิติสำคัญ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี 2540

หน่วยงาน : สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปี : 2540

รหัส : GG-D-014

ชื่อหนังสือ : เอกสารบรรยายสรุป และยุทธศาสตร์การพัฒนา จ.แม่ฮ่องสอน ปี 2541

หน่วยงาน : สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปี : 2541

รหัส : GG-D-015

ชื่อเอกสาร : ข้อมูลพื้นฐานทางการเกษตร อำเภอป่า จ.แม่ฮ่องสอน ปี 2540

หน่วยงาน : สำนักงานเกษตรอำเภอป่า จ.แม่ฮ่องสอน

ปี : 2540

รหัส : GG-D-016

ชื่อเอกสาร : ข้อมูลพื้นฐานทางการเกษตร อำเภอสบเมย จ.แม่ฮ่องสอน ปี 2540

หน่วยงาน : สำนักงานเกษตรอำเภอสบเมย จ.แม่ฮ่องสอน

ปี : 2540

รหัส : GG-D-017

ชื่อเอกสาร : ข้อมูลพื้นฐานทางการเกษตร อำเภอเมือง จ.แม่ฮ่องสอน ปี 2540

หน่วยงาน : สำนักงานเกษตรอำเภอเมือง จ.แม่ฮ่องสอน

ปี : 2540

รหัส : GG-D-018

ชื่อเอกสาร : ข้อมูลพื้นฐานทางการเกษตร อำเภอขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน ปี 2540

หน่วยงาน : สำนักงานเกษตรอำเภอขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน

ปี : 2540

รหัส : GG-D-019

ชื่อเอกสาร : ข้อมูลพื้นฐานทางการเกษตร อำเภอปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน ปี 2540

หน่วยงาน : สำนักงานเกษตรอำเภอปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

ปี : 2540

รหัส : GG-D-020

ชื่อเอกสาร : ข้อมูลพื้นฐานทางการเกษตร อำเภอแม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน ปี 2540

หน่วยงาน : สำนักงานเกษตรอำเภอแม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

ปี : 2540

รหัส : GG-D-021

ชื่อเอกสาร : ข้อมูลพื้นฐานทางการเกษตร อำเภอแม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน ปี 2540

หน่วยงาน : สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน

ปี : 2540

รหัส : GG-D-022

ชื่อเอกสาร : การศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการและจัดลำดับความสำคัญการลงทุน เพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

หน่วยงาน : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ปี : 2538